Utvidet ekstra-nummer!

TEGN

Nr. 2
1992

Kr. 39,-

Tidsskrift om og med tegneserier

Les om SEX og SERIER

Bill Watterson's

Tommy & Tigern

—Genistrek i bobler og ruter...

Ekstra-bilag:

DET NORDISKE SERIE-SEMINARET I OSLO

—Jeg kjenner folk som vil gitt tusen kroner for å bli millionær!

© Disney

Det sier Millionærklubbens anonyme styremedlem.
Han er rystet over vedtaket om at folk nå skal få gratis tilgang til Mc Duck's forretningshemmeligheter og millionærtips.

Ytterligere informasjon om Onkel Skrue og millionærklubben hver tirsdag i

DONALD DUCK & Co

A/S HJEMMET-Serieforlaget

Hva med en Nordisk Årbok for Seriebransjen?

En notis i forrige nummer av TEGN vakte en smule bestyrtelse...

I omtalen av Det Nordiske Serieseminaret ble det nevnt at en av målsetningene var å stable på beina et fellesnordisk blad. Enkelte av medarrangørene ønsket at dette ikke skulle ha vært nevnt; det hadde ikke vært diskutert ennå, mens andre fant bladet som en av hovedhensiktene.

Under seminarets gang ble forslaget om et slikt blad ikke bare reist, men faktisk også vedtatt, dog ikke uten til dels heftig debatt. Enkelte forlag så ingen grunn til å støtte et blad de selv ikke hadde del i, mens andre forlag, og da mindre forlag, så ingen problem i noe slikt.

TEGN finner det foruroligende at man velger å trumfe igjennom et blad som tydelig ikke var enstemmig vedtatt som en aktivitet for det nordiske fellesskapet. Ikke fordi vi er imot bladet som sådan, tvert imot — TEGN ønsker et fellesnordisk blad all mulig lykke som én av flere plattformer, for å spre informasjon om søsterlandenes tegneserier, og om mulig også alternative serier.

Derimot, om målet er å finne en samlende aktivitet, som alle kan støtte, også de store forlagene, som er med på å fremme samnordisk informasjon og som kan være en reell bruksgjenstand, tør vi foreslå en fellesnordisk årbok.

En årbok vil kunne gi informasjon om land som man vanligvis ikke hører så mye om, som Island og Færøyene. Hvis hvert land får hver sin bolk, f.eks. rundt 30 sider hver, som man kan fylle med statistikk fra et års tegneserieutgivelser, grunnet på faste spørreskjema til de respektive lands forlag, kronikker med vurderinger av mediautviklingen, og presentasjon av tegnere og tegneserier.

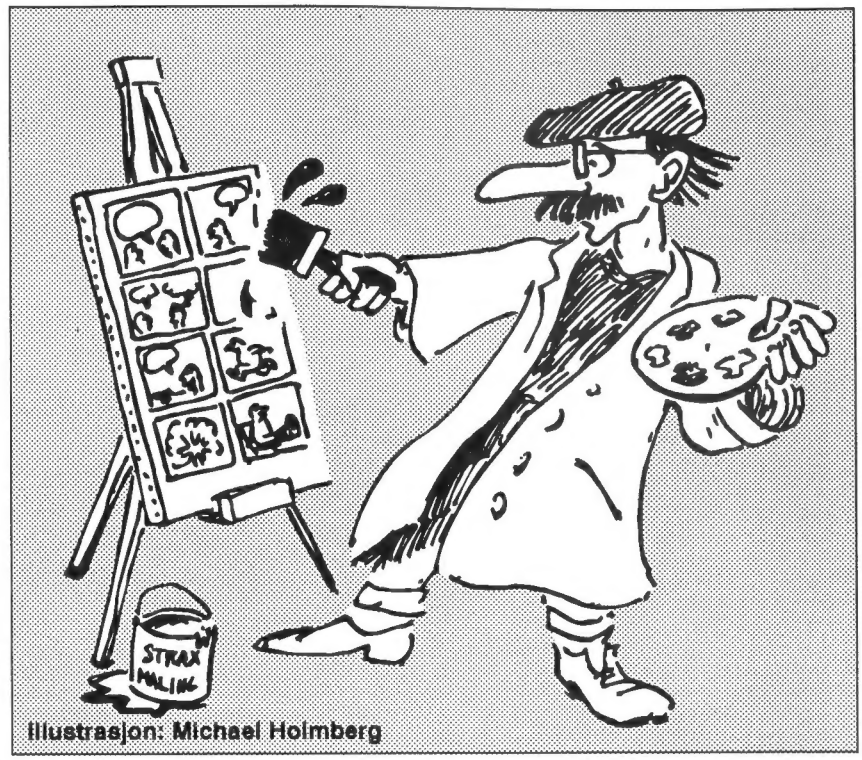

Illustrasjon: Michael Holmberg

Et slikt prosjekt kunne ha hver sin nasjonale redaksjon som har ansvar for innsamling av de respektive lands data, men en felles sentralredaksjon som syr det hele sammen. Et slikt prosjekt vil fylle betingelsene for økonomisk støtte fra f.eks. Nordisk Råd.

Hvert forlag bør føle seg forpliktet til å være faste abonnementer på hver utgivelse til en symbolsk høyere pris enn hver menigmann. Muntlige kommentarer under seminaret i Oslo gir grunnlag for den siste tanken. Med engelske sammendrag, vil også årboken ikke bare ha direkte bruksnytte for nordiske forlag, spesialtidsskrifter som norske *TEGN* eller svenske *Bild och Bubbla*, for nordiske serieskapere, men også for utenlandske interesserte og potensielle oppkjøpere av nordiske serier.

Vi håper denne tanken vil ligge og gro med tanke på neste nordiske serieseminar i Stockholm, som om vi tar årets til følge, vil bli en tilsvarende fruktbar sammenkomst.

TEGN henviser forøvrig til seminar-rapporten som fyller et betydelig antall sider i herværende TEGN. Vi vil også nevne entusiasten *Arild Midthuns* store arbeid for å bringe seminaret vel i havn, sammen med medarrangør Norsk Kulturråd ved *Tove Bakke*.

Finn Bjørklid

Redaksjonelle anmerkninger

Omslags-illustrasjon: Kent Aske Jensen. **Post til TEGN:** kan i tillegg til adresse nedenunder også med fordel rettes direkte til redaktør *Finn Bjørklid, Grenseveien 22, 0571 Oslo 5*, som også kan treffes over telefon *06/81 41 70* (dagtid) og *02/37 20 81* (kveldstid). TEGN setter pris på å høre fra sine lesere, og mottar gjerne brev om ditt og datt. Det er mulig å bli TEGN-skribent, ta kontakt for ditt bidrag. **Annonsering i TEGN:** Kontakt Finn Bjørklid over telefon eller skriv til TEGNs kontoradresse (se nedenunder). TEGN har adgang på til avansert teknisk produksjonsutstyr og er behjelpelig med utforming om ønskelig. **Abonnement på TEGN:** For kr. 145,- mottar man fire (4) nummer (1 år), som betales til **TEGN, postboks 162, 1473 Skårer. Postgiro: 4 37 21 81**

TEGN Nr. 2
(24)
1992
7. årg.

TEGN

Innhold:

TEGNs leder:
Hva med en Nordisk Årbok? 3
Om oss selv 3
Morten Myklebust
— stadig i vinden 6
TEGN i Tiden:
Modernisme fra førtitallet 9
Harvey Kurtzman: *Hey Look!* 9
Amerikanske godbiter 10
Kurtzman igjen: *Hey Look!* 11
Sproing-priser 12
100 000 fantomister 14
Serier & SEX:
The Tijuana Bibles 16
Cover-story: *Tommy & Tigern*
En genistrek i ruter og bobler 15
TEMA: Rapport fra
Nordisk Tegneseminar i Oslo 27
En sørlending fra Bergen 38
Serie av Sven Tveit 39
Introduksjon til... 44
Alan Moore:
Kunsten å skrive tegneserier 45
Anmeldelser:
Kritikk, ros og slakt... 49
Gamle TEGN blir som nye? 54

Redaksjonelt:

TEGN utgis av TEGN A/L, Postboks 162, 1473 Skårer
TEGN utkommer kvartalsvis og utgis med støtte fra Norsk Kulturråd. **ISSN 0801-6879**
Redaksjonen: *Finn Bjørklid* (ansv. red.), *Tor Sandberg* (red. sekr.), *Jon Gisle* (senior red.), *Tor Ødemark* (økon. dir.), *Mock Duck* (filosof), *Øyvind A. Holen* (ny veiv), *Kurt Østergaard* (fast medarb.), *Tor Arne Hegna* (fast medarb.), *Øyvind Bråthen* (fast medarbeider)
Produksjon: TEGN er brukket om via Aldus Pagemaker, i tillegg til Designer og Corel Draw; originaler på laserprinter. Repro og trykkeri: Sandvig, Askim
TEGN ©®™ *skrives og refereres til med versaler (store bokstaver).*

Dobbel prisvinner
Morten Myklebust
i vinden

Tilbake til middelalderen

En prinsesse fra år 1200 og der omkring, banet veien for *Morten Myklebust* inn til de anerkjentes selskap. Nå setter han seg igjen inn i tidsmaskinen med kurs for middelalderen.

Denne gang med destinasjon kong Magnus Lagabøters hoff.

Mye har skjedd siden vi presenterte den gang 27 år gamle Morten Myklebust i TEGN 1/1989, men allerede da kunne han fortelle om *Kristina av Tunsberg*. Hun var i ferd med å stå opp fra de døde, blant annet takket være kommunale midler, statlig produksjonsstøtte og diverse legater. Tildelingen av *Kulturdepartementets tegneseriepris*, sammen med *Sproing-prisen*, markerer et foreløpig verdig punktum for Kristinas ferd i 1990-årenes Norge, etter til dels glitrende omtale i de mest ulike organer.

—Slike priser viser at det jeg driver med blir lagt merke til og satt pris på. Prisene gir også omtale og fornyer lesernes interesse. Det stimulerer meg til bedre innsats, men også til flere kjøpere. Det mest interessante, kynisk sett, er salgstallene, sier Mykle.

Han sitter tvers overfor meg på en av hovedstadens mange utesteder. Barten er fortsatt av den melankolske sorten. Håret mer tilbakestrøket enn før, men like langt, om ikke lenger. De sterke fingrene beveger seg rastløst omkring på bordet, som på utkikk etter tusj og papir.

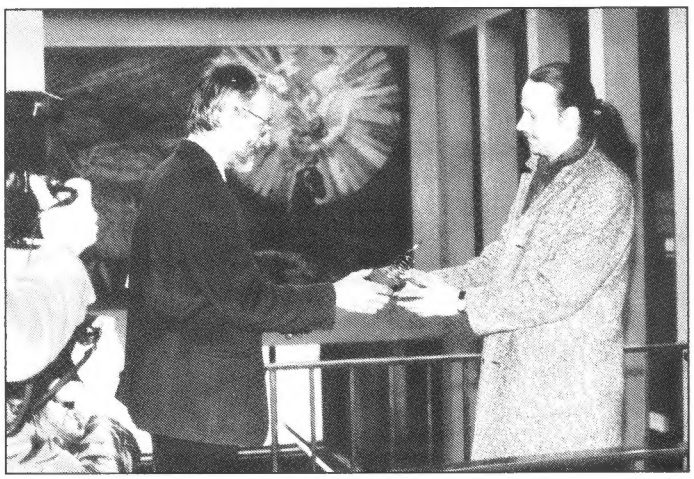

Finn Erik Vinje overrakte Sproing-prisen til Morten Myklebust.

Med den store suksessen i mente, er det kanskje ikke så rart at Mykle foretrekker å vende tilbake til middelalderen, når han nå står klar til å påbegynne sitt andre album. Kanskje vender han aldri tilbake derfra. Kanskje er Mykle i ferd med å bli for tegneseriene hva Asbjørnsen og Moe ble for eventyrene.

—Jeg skulle ønske jeg kunne skrive og tegne et album i uka. Det er så utrolig mye å hente fra denne delen av norsk historie, sier Mykle med begeistring.

Den lange hestehalen hans nærmest vrinsker samtykkende og de underlig alvelignende vikene. Mykle ser faktisk litt middelaldersk mystisk ut. Omtrent som trollmannens nesten utlærte læregutt. Eller som en omvandrende trubadur med hundrevis av madrigaler pent rullet sammen oppe i hodet og rundt stemmebåndene. *Kelner, en lutt, takk!*

I stedet får vi hver vår kaffekopp. Kaffe fra Amerika. Mykle rører i den brune væska som om han leter etter noe. Kanskje enda en kjøper? For det finnes kjøpere der ute, i tusenvis. Mykle vet det, for han har truffet svært mange av dem personlig.

—Under de aller første Vestfoldfestspillene i fjor ble skuespillet *Kristina av Tunsberg* satt opp. Jeg møtte opp med en kjerre full av tegneserier, og solgte direkte. I løpet av tre dager solgte jeg 1000 eksemplarer. Og det et album til 100 kroner stykket.

Myklebust slår ut med sine lange armer, nesten som om han ikke helt tror på de utrolige salgstallene selv.

Fortsatt selger albumet bra. Da

Intervju ved
Tor Sandberg

Dobbel prisvinner
Morten Myklebust
i vinden

TEGN pratet med Mykle, få minutter etter at den høytidelige overrekkelsen av *Sproing-prisen* var overstått, hadde han nettopp lagt ut hardcover-utgaven av albumet til salgs hos den første bokhandleren i Tønsberg. Meldingene derifra fortalte om i snitt to solgte album hver dag. I forbindelse med åpningen av det helt unike og flunkende nye Tønsberg bibliotek, skjøt salget i været. Da gikk det unna 10 til 15 album daglig i en ukes tid.

—Jeg har solgt rundt 1500 eksemplarer av albumet nå. Sett i forhold til Tønsbergs innbyggertall, burde det tilsi 140.000 solgte album i Norge, smiler Mykle.

Han smiler, for han vet at slike tall er utopiske. *Kristina av Tunsberg* har lokalhistorisk tilknytning. Dessuten er det slik at mange av kjøperne ikke kjøper 'tegneserien' *Kristina av Tunsberg*. De kjøper suveniren *Kristina av Tunsberg*.

—Softcoverversjonen er kjøpt av det tradisjonelle tegneserie-publikummet. Min egen utgave har blitt en gaveartikkel, en markedsføring av byen, en gaveartikkel til slekt og venner... En dame på 74 år ringte og spurte om jeg ikke ville komme til henne med noen eksemplarer. Hun var så dårlig til beins. Hun ville ha albumene som gaver, forteller Mykle.

Og han har ingen ting i mot at gamle damer er blant kjøperne. Han har ingen ting i mot at folk som knapt nok vet hva en tegneserie er, kjøper *Kristina av Tunsberg*. Det viktigste for Mykle er å finne kjøpere. Det viktigste er å vise forlagene at det går an å selge et norsk album i et stort antall her til lands. Det er nemlig fullt mulig så lenge det satses. Det er Mykle overbevist om. Når han klarer å selge 1500 album helt på egen hånd, hva ville ikke et velsmurt forlagsmaskineri ha klart ved samme innsats?

Forøvrig var det Semic som skrev kontrakt med Mykle om den ordinære albumutgivelsen. Semic har fått igjen pengene sine. De er interesserte i en oppfølger. Mykle er innstilt på denne oppfølgeren, men han er ikke like innstilt på at det nødvendigvis skal være Semic som skal gi den ut. Samarbeidet i forbindelse med *Kristina av Tunsberg* ble aldri helt slik Mykle håpet det skulle bli.

Penger vil være det avgjørende i tida framover. Mykle ønsker å konsentrere seg om det nye albumet i langt større grad enn hva som var tilfellet med Kristina-albumet. Den beste måten å opprettholde konsentrasjonen, er med en stinn bankkonto i ryggen. Den økonomiske plattformen er allerede i ferd med å bli virkelighet, blant annet takket være de samme instanser som delte ut sedler til Kristina.

—Det viktigste med *Sproing* og *Kulturdepartementets pris* er at de som har bidratt med penger, ser at jeg får aksept for hva jeg gjør. Det må være bra når jeg blir tildelt priser. Det beviser at jeg ikke bare har rota bort pengene, poengterer Mykle.

I første omgang skal støtten imidlertid ikke brukes til et tegneserie-album. Første prosjekt på beddingen er en artikkelbok om Tønsberg i middelalderen. Boka, som er helt og fullt skrevet av Mykle selv, vil inneholde foto, skjønnlitterær tekst, arkeologiske fakta — og tegneserier.

—Det blir en 48 siders bok i fire farger for gruppa over tegneserielesere. Jeg tror jeg på denne måten kan trekke nye lesergrupper til tegneseriealbumene, sier Mykle.

Utgivelse er planlagt sommeren 1993. Deretter er det klart for møtet mellom Morten Myklebust, tegner, og Magnus Lagabøter, konge. Fortellingen begynner 20 år etter at unge Kristina blir sendt til Spania.

—Tanken på denne oppfølgeren startet inne i hodet mitt samtidig som jeg begynte å tegne Kristina. Denne gang gjør jeg alt selv, også manuset. Kåre Holt-manuset ble et problem. Jeg skulle ha fridd meg enda mer fra det, selv om det bare er den røde tråden og dialogen som er igjen. Det blir likevel for mange

Full pott til Morten Myklebust. "Kristina av Tunsberg" fikk både Kulturdepartementets tegneseriepris og Sproing-prisen. Nå hiver han seg igjen inn i tidsvirvelen på vei til middelalderen.

Dobbel prisvinner
Morten Myklebust
i vinden

som bare kommer inn på scenen for å etterfølges av andre. Det er for mye av skuespillet igjen i albumet, sier Mykle.

Han er ikke redd for å ha det hele og fulle ansvaret. Han har skrevet prøvetekster. Han vet at han makter å nøste trådene. Det eneste han frykter er at historien kan bli for lang, noe som ikke er en helt ubegrunnet frykt. Det er en mangslungen og kompleks del av Norges-historien Mykle ønsker å gripe fatt i.

—Tønsberg var landets juridiske hovedstad og handelshovedstad i middelalderen. Oslo var bare i starten på sin oppbygging. Innledningsscenen i albumet vil finne sted i Oslo. Deretter forflytter vi oss til Tønsberg. Magnus Lagabøter var konge i Norge. Han var bror til Kristina. Etter at Kong Sverre tok makta rundt år 1100, startet en konflikt mellom kirka og kongemakten. Denne konflikten varte ved helt til Magnus Lagabøter utferdiget Sættargjerda, Norges første juridiske dokument. Her blir det klargjort hva som hører kirka til, og hva som hører kongen til, forteller Mykle.

La oss trekke denne Magnus ut av leksikonet for et øyeblikk. Han ble født i Tønsberg i 1238, som sønn av Kong Håkon den gamle og hans dronning Margrete Skulesdatter. I 1261 ble han kronet i Bergen, men først i 1263 overtok han som konge, etter at Håkon den gamle fant ut at han hadde blitt gammel nok.

I sin regjeringstid var han, som Mykle påpeker, svært opptatt av å utferdige nye lover. Han fikk da også sitt tilnavn i forbindelse med gjennomføringen av en stor lovreform. Etter å ha innhentet lagtingenes tillatelse, endret han den gamle landsloven. I 1276 var den nye loven ferdig utformet og vedtatt av alle lagtingene. Loven ble senere betraktet som den første rikslov etter som den også fikk gyldighet på Færøyene, Island og Grønland. Magnus Lagabøter rakk også å utarbeide en bylov for Bergen, før han døde nettopp der, den 9. mai i 1280.

—Jeg hadde lyst til å lage noe ut i fra eget hode, både dramaturgisk og plottmessig. Det at det ble middelalderen, skyldes at jeg er fascinert av tidsperioden. Historien er mer spennende enn noe du kan finne på selv. Bygningsmessig var det en nydelig periode. De middelalderske bymiljøene er herlige. Jeg kommer nok til å konsentrere meg mer om akkurat det i dette albumet.

Mykle er ikke redd for at nok et album med sterke Tønsberg-relasjoner vil binde ham enda sterkere til byen og være med på å omskape ham til lokalhistoriker. Tvert imot tror han det nye albumet i enda større grad enn *Kristina av Tunsberg*, kan ha sjansen til å nå ut til et større publikum. Ja, også til folk som ikke snakker norsk til daglig.

—Oppfølgeren har en historisk ramme, men plottet kan foregå i nåtid, fortid, framtid. Det som er spennende, er å bryte opp seriemediet. En intrige kan handle om at person A dreper person B. Handlingen prøver å klargjøre hvorfor han gjør det. Utenfor der igjen kommer plottet. Deretter prøver du om det kan fungere som science-fiction, om det fungerer i nåtid... Det er ikke fortellerteknikken som bestemmer hva som er salgbart.

Mykle vil gjøre det samme med sitt nye album. Han vil lage det så godt at det i kraft av sin kvalitet blir interessant også for de som ikke har den ringeste anelse om hvor Tønsberg ligger i verden. —Målet er å lage god underholdning. Deretter kommer alt det andre. Det baller naturlig på seg, sier Mykle.

Albumet, som vil være ferdig omtrent ett år etter at Mykle begynner å tegne på det, vil forhåpentligvis bli del av en grunnstamme av tegneserier som Mykle så sårt savner her til lands. Det finnes så langt svært få (om noen) norske kvalitetsserier som selger. Skal slike serier bli virkelighet, må forlag, tegnere, forfattere, sponsorer og alle andre begynner å trekke i samme retning med dette målet for øyet.

—I dag er *Donald Duck* grunnstammen. Det at Donald selger så bra, gjør sitt til at også smalere serier selger. Vi lever av penger. Det kommer vi ikke utenom. Nå må vi finne overlevelsesmuligheter.

Skal norske tegnere overleve, er høy kvalitet tvingende nødvendig. I sine kontinuerlige bestrebelser på å bli bedre, har Mykle vendt seg mot filmen.

—Tegneseriene har jævlig mye å lære fra filmen. Filmteamet har et manus å forholde seg til, selv om utgangspunktet ofte er en bok. Så kommer regissør, lysmann, lydmann og klipper, ikke minst klipperen. I tegneseriene finnes ingen ting av dette. Du har ingen som klipper bort bilder.

—Ett bilde for mye kan fullstendig ødelegge spenningen som bygges opp.

For lettere å velge det riktige antall bilder og ikke minst de riktige bildene, planlegger Mykle en nokså spesiell framgangsmåte ved utarbeidelsen av det nye albumet. Han vil starte med å skissere alle rutene i serien som nøyaktig like store kvadratiske ruter.

—Da vil det være lettere å se hva som må bort og hva som mangler, tror Mykle. *Hur man börjar en film*, som er utgitt av Det svenske filminstituttet, burde ha vært obligatorisk lesning for alle serieskapere, slår Mykle fast.

Halvt gjennomsiktig bak hans venstre skulder nikker det svakt i et kongehode. Sannelig er det ikke Kong Magnus som står der! ❖❖❖

M•O•D•E•R•N•I•S•M•E FRA FØRTITALLET

Mannen som ga oss Mad, *Harvey Kurtzman*, er en av de store innovatører i amerikanske tegneserier.

Han var en nyskaper innen 50-tallets satire og utvikler av andres kunstneriske talent, og venn med tre generasjoner av tegnere. Tegner, skribent, og redaktør.

Han ble født 3. oktober 1924 i New York, og etter studier kom hans første seriebok i 1943, da "Kurtzman var en hyggelig jødisk gutt fra Bronx," ifølge R. Crumb.. I 1945 skapte han flere humoristiske ting for avis-enes søndagsbilag, først og fremst den nesten surrealistiske *Hey Look*, en-siderserie.

I 1950 ble han ansatt hos E.C. hvor han produserte flere science-fiction-serier. Innen 6 måneder var han redaktør for et underlig unikt serieblad, *Two-Fisted Tales*, med realistiske krigs- og eventyrserier med tidvis sterke pasifistiske innslag. "Kurtzman hadde en følelse for det menneskelige, for dybde, og for en eim av død," fortelleren kollegaen Gil Kane.

I november 1952 startet han *Mad*, som straks ble et amerikansk fenomen som strakte seg hinsides det amerikanske kontinent. Han trakk også inn og utviklet talenter som Wood, Elder og Davis. Men allerede i 1955 forlot Kurtzman *Mad*, for å bli ansatt av *Playboys* Hugh Hefner, for å begynne et nytt magasin, *Trump*, en artistisk suksess, men økonomisk fiasko, som forsvant etter to nummer. Kurtzman stupte deretter inn i et nytt prosjekt, *Hubug*, som varte i 11 numre. I neste prosjekt, *Help!*, var han med på å gi fødselshjelp til senere stjerner i undergrunnen; Hay Lynch, Robert Crumb og Gilbert Shelton.

Etter at Help gikk inn søkte Kurtzman mer trygge økonomiske rammer, og da ved å skape og tegne *Little Annie Fanny* (oktober 1962) sammen med sin gamle venn Will Elder for *Playboy*. Serien var på den ene siden en parodi på *Little Orphan Annie*, på den andre siden en seksuell satire av stundom genialt tilsnitt, men som oftest pinlig sexistisk dilldall.

Samtidig som Kurtzman bidro til *Little Annie Fanny* produserte han fire pocketbøker, bl.a. *Beat It, Kid* og *You Can't Vote*. Han kom også den yngre generasjon i møte ved å tegne diverse undergrunnsserier.

I 1976 kom forlaget *Kitchen Sink* med en antologi av Kurtzmans tidligste humoristiske arbeider, *Kurtzman Komix*, av mange karakterisert som hans mest interessant ting. Introduksjonen var ved ingen annen enn Robert Crumb.

"Av hundrer av tegnere, redaktører og utgivere, hadde bare en liten håndfull virkelig kjærlighet for mediet. Kurtzman var opplagt en av dem. Ti år senere, da jeg var tenåring og Kurtzman-fanatiker, pleide jeg å rote gjennom bunker av tredjeklasses serier, ting som *Millie the Model*, på leting etter tidlige Kurtzman-serier. Jeg elsker alt av ham! Det gjør jeg fortsatt."

Kurtzmans serier er like friske nå som den dagen de ble tegnet.

M.D.

HEY LOOK
Jeg... har et egg!!
Egg, hva skal jeg lage av deg? En gylden omelett? En belgisk souffle? Noe med ost i, svensk eggerøre?
Jeg har det!
Hard-kokt!
H.Kurtzman
Lille egg...
Du er nå hard-kokt!!
Etter jeg har fjernet din lille frakk...
KLAK! KLAK!

Eggkokingen fortsetter neste side...

TEGN i Tiden

Sitat:

"Well, if you can't believe what you read in a comic book, what *can* you believe?!"
—*Bullwinkle J. Moose (Jay Ward)*

Ta mig tusan!

Kalle Anka-partiet fikk 1535 stemmer ved det siste riksdagsvalget i Sverige, melder *Bild och Bubbla*. Det er mer enn Centrumsdemokraterna (132), og Fremstegspartiet (610), men mindre enn rasistpartiet Sjöbopartiet (27637). Færre donaldister enn rasister i Sverige altså!

★⁂☆★Amerikanske godbiter★⁂❄★

Stadig flere godbiter fra det amerikanske markedet.

Som fortsatt kan skaffes for Oslo-beboere på Tronsmo (også i postoppkrav om ønskelig), i ytterste nød også fra Avalon eller nyåpnete Fantastico (i Kirkegata i Oslo). Andre seriebutikker som kommer i betraktningen får skrive til TEGN og gjøre seg bemerket.

Til glede for alle Donaldister er forlaget *Gladstone* tilbake med *The Carl Barks Library of Walt Disney's Comics and Stories in Color* i album-format. Albumserien (51 nummer) trykker alle *Carl Barks*' historier fra *Walt Disney's Comics & Stories* i kronologisk rekkefølge (2541 og en halv side fra årene 1943 og 1966), samt to forkastede tisidere, mange omslag og tekst fra den innbundete versjonen av *The Carl Barks Library*. Serien begynner i februar. (*Gladstone $8.95*)

I forrige Amerikanske godbiter skrøt jeg av tegneren *Joe Matt*. Nå har han fått et eget blad; *Peepshow (Drown & Quarterly $2.50)*, samt en boksamling fra hans tidligere serier; *Peepshow! The Cartoon Diary of Joe Matt (Kitchen Sink $10.95)* Begge anbefales. Med det samme kan jeg også nevne forlaget Drawn & Quarterlys andre titler som også får en tilsvarende anbefaling. Disse er *Dirty Plotte* av *Julie Doucet*, bl.a. kåret til beste nye tegnertalent, for de som liker slikt, *Palookaville* av *Seth* og *Ymmy Fur* av *Chester Brown*. Til slutt også *Slutburger* av *Mary Fleener*. (Alle *$2.50*)

Dommer Dread gikk dessverre inn i Norge, men bladene kan anskaffes på engelsk i mange varianter. Bladet *Dread Rules!* inneholder nye, korte historier fra det engelske bladet *2000 AD*, mens bladet *Necropolis* er en 12-nummers maxi-serie. Selv om mange ikke har sans for Dreed, synes iallfall undertegnede at den inneholder både humor, action, parodier og (ja faktisk) samfunnskritikk. Samtidig må jeg få anbefale *Batman/Judge Dreed*-kombinasjonen, som er en av årets aller morsomste tegneserier. *(Fleetway/Quality $2.95, DC/Fleetway $5.95)*

En av de mest imponerende og fascinerende tegneserier som blir laget er *Cerebus* av kanadieren

Forts. neste side

Rip Off Press opp fra undergrunnen

Gilbert Sheltons gamle forlag med det sarkastiske navnet *Rip Off Press*, er endelig modent for å komme opp fra undergrunnen og utgi serier som kan aksepteres av de fleste. På utgivelseslisten foreligger snart to til i den historiske serien *The Cartoon History of the Universe*, en *Captain Nemo*-serie, og en skrekk-antologi, *April Horrors*. Medutgiver Kathe Todd håper at ryktene vil gå om at Rip Off ikke bare er for voksne lengre. Det er herved spredd videre, med en smule resignasjon.

Dave Sim. Endelig kommer nå den tredje boka om figuren med den lange nesen; *Church & State* ut i bokhandlerne. Boka er på hele 500 sider, og den er tredje kapittel i Sims monumentale Cerebus-saga (planlagt til ca 6000 sider). De to første bøkene *Cerebus* og *High Society* kan fortsatt skaffes, samt det månedlige bladet pluss bøttevis med opptrykk. *(Aardvaark-Vanaheim $30.00)*

Marvel har også lagt fram årsprogrammet sitt, og mellom tonnevis av superhelter finner man enkelte godbiter. *Katsuhiro Otomos* science-fiction-serie *Akira* går mot slutten (nr. 37), og det kommer to enkeltnummer med andre av Otomos serier: *Farewell To Weapons* og *Memories*. Antologi-bladet *Al* kommer til Marvels datterforlag *Epic* med serier av *Grant Morrison, Simon Bisley, Brian Bolland, Brendan McCarthy, Mike Mignola* og mange flere.

Tegneseriebøker basert på *Clive Barkers* bøker og filmer blir stadig mer populære. I 1992 får vi en *Hellraiser Summer Special*, en *Hellraiser Holiday Special*, *Hellraiser: Gone With The Wind* (av Neil Gaiman) osv osv.

Det er fare for at det vil komme nok en månedlig *Batman*-serie fra *DC*, og i kjølvannet av *Batman Returns* vil markedet nok en gang bli overstrømmet av alle mulige Batman-serier og artikler.

Øyvind Holen

Elementært

Nils Nordberg, radioteater-instruktøren og Sherlock Holmes-eksperten, avslører en tegneserie-interesse som overgår de fleste i et stort portrettintervju i Dagbladet, 12. april i år.

—Jeg er glad jeg vokste opp før TV, sier Nordberg. —Derimot kastet jeg meg over de første tegneserieheftene. Jeg tegnet ganske mye selv også og forsøkte å etterligne tegningene i Hopalong Cassidy og Tarzan-heftene til Burne Hogarth. Seinere hadde jeg faktisk en tegneserie på trykk i Arbeideravisa, bygd på norske folkeeventyr. Donald kjøpte jeg fra starten i 1948. På et visst tidspunkt tror jeg at jeg har eid hvert eneste seriehefte som kom ut i Norge på 50-tallet: Texas, Vill Vest, Lynvingen, Jukan, Stålmannen, Skippern, Spøk og Spenning. Omgivelsene var bekymret, tegneserier ble lenge betraktet som skadelige for sjelen.

Men det ble folk av Nils Nordberg også; forfatter, universitetslærer, radioteaterinstruktør, kriminalorakel, og selv skuespiller, men den siste karrieren sluttet da han var 18 år gammel.

I Olsok-spillet het han Froste og sprang ut på vollen til Helga den Fagre, for øvrig spilt av Liv Ullmann: "Hei du, raudlivad ros, kom så dansar vi!"

Hva sa Liv Ullmann til det?

Hun svarte: "Ha deg vekk!"

TEGN i Tiden

"It's men like him that give the Y chromosome a bad name."

Serier på (lang) vei til anerkjennelse?

Neil Gaiman, som skriver om figuren *Sandman* i bladet av samme navn (se TEGN 1/92), skrev også et stykke tegneseriehistorie for litt siden.

Sandman ble den første tegneserie noensinne som ble nominert til den prestisjefylte *World Fantasy Awards* i klasse for beste novelle (short story). Det var episode nummer nitten av serien som fikk denne æren, sammen med de beste av de engelskspråklige forfatternes forsøk innen sjangeren. Og sannelig gikk ikke Neil Gaiman bort og vant prisen også. Historien handler (kortfattet) om uroppførelsen av William Shakespeares *En midtsommernatts drøm*. Den kan leses i samlingen *Dream Country*.

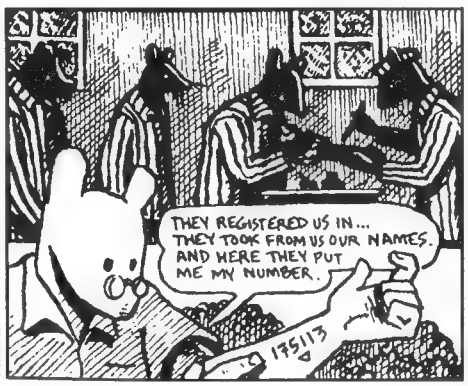

Maus II

Art Spiegelmans Maus II (se TEGN 4/87) er blant femogtyve bøker nominert til National Book Critics Circle Award for bøker utgitt i 1991. Den er, naturlig nok, den eneste tegneserien og er nominert i kategorien biografier og selvbiografier. Den konkurrerer der med fire andre bøker. Maus II har også oppnådd svært gode anmeldelser hos vanlige bokkritikere, og har også kommet inn på listen over bestselgere. Det er likevel trist at anmelderne på ingen måte aksepterer tegneserier generelt, men istedet sier at *Maus II* er bra på tross av at den er en tegneserie. En kunne faktisk trekke den forunderlige konklusjonen at *Maus II* ikke er en tegneserie, den er for bra til det!

Maus II kommer sannsynligvis ikke på norsk. Art Spiegelman forlangte at *Cappelen* måtte utgi første bind på nytt i samme utstyr, format og innbinding som toeren. Cappelens redaktør da Maus I ble utgitt, *Jon Sveinbjørn Jonsson*, har ymtet frampå at Art Spiegelman var ganske vrien forrige gang også, bl.a. med spesielle retningslinjer på håndtekstingen med mere.

I *The Comics Journal*, TEGNs søsterorgan i USA, har redaktøren, den tidvis krakilske *Gary Groth*, hellet kaldt vann i blodet på alle som måtte mene at suksessen med *Maus* betyr at tegneseriene i USA er blitt voksne. *Maus* er blitt en suksess på tross av tegneseriene, og Groth sier at ingenting nytt har skjedd og spår at ingenting nytt vil komme til å skje.

I kontrast kan det nevnes at bladet *X-Men nr. 1*, som ikke akkurat er det aller høyverdigste av all tegneserie-kunst, har slått alle salgsrekorder med over 7.000.000 solgte eksemplarer. Jo mer verden forandrer seg, som et amerikansk ordtak sier, jo mer forblir den seg selv lik.

Øyvind Holen

Sproing-priser møtt med forbløffelse

Forbløffet og rørt mottok *Morten Myklebust* og *Don Rosa* Sproing-prisene for 1991's beste tegneserier.

Det var for henholdsvis *Kristina av Tunsberg* og *Tilbake til Xanadu*. Begge var personlig til stede under overrekkelsen på Deichmanske hovedbibliotek, på selveste fredag den 13. mars.

—Jævlig overraskende etter mitt angrep på Norsk Tegneserieforum, kommenterte Mykle før overrekkelsen.

—Jeg trodde ikke de var sure på meg, men jeg hadde bare ikke tenkt tanken at prisen skulle gå til meg.

NTF hadde virkelig lagt seg i sælene før utdelingen. Plansjer hvor åtte av de ti nominerte seriene ble presentert, var på plass, sammen med informasjon om Sproing, NTFs honnør-pris.

At ikke alle ti nominerte serier var hengt opp, skyldtes fredag den 13. Iallfall hevdet Sproing-juryens formann, Jan P. Krogh, dette med overbevisning, da han innledet foran en forsamling på drøyt 40 mennesker. Han kunne fortelle om gjentatte mystiske uhell på selvsamme dag, noe som også hadde rammet de egentlige prisoverrekkerne. Nye utdelere hadde sagt ja til å være nettopp det, på rekordtid.

Dermed var det professor Finn Erik Vinje som skled fram gjennom folkemassen for å overrekke prisen til beste norske serie.

I en lang og ordrik innledning påpekte han blant annet at foreldre ikke trenger å være bekymret hvis barna deres leser tegneserier. Selv om det finnes serier som er sjuskete i språkføringen, ja, som nesten er like ille som enkelte skolebøker, finnes det også kvalitetsserier med komplekse setningsledd og et abstrakt ordforråd, som

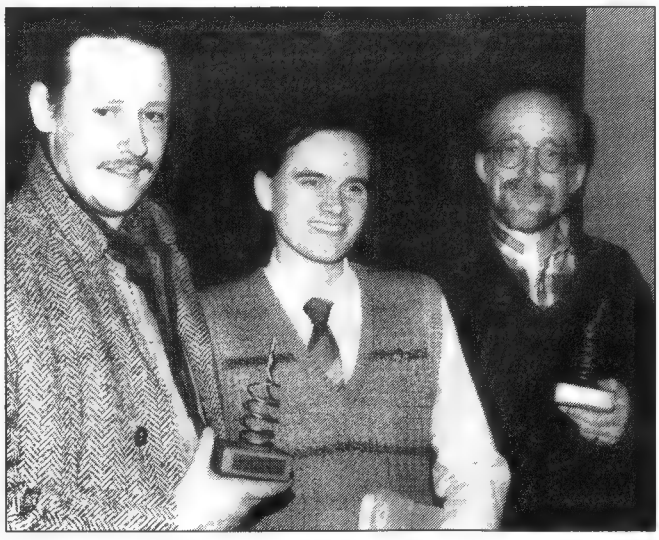

De lykkelige prisvinnere Morten Myklebust (til venstre) og Don Rosa (til høyre), med Sproing-juryens formann, Jan P. Krogh.

Kristina av Tunsberg, påpekte Vinje.

Med en viss forbauselse hadde han registrert et nærmest korrekt språk i albumet. Han påpekte også at alt som var slitsomt for leseren, ikke var ryddet av veien. Det var noe innenfor kjernen av banale hverdagsord. Så vidt vi forstod var det lenge siden Vinje hadde lest serier hvor ord som niding og fehirde forekom.

—Også fra min synsvinkel er dette et kvalitetsprodukt, avsluttet Vinje.

Morten Myklebust takket med få ord i motsetning til Vinje. Han syntes det var kjempegøy at han hadde fått prisen. Han takket også for kulturrådets støtte.

Dagblad-journalist Fredrik Wandrup, som overrakte Sproing-prisen for internasjonal klasse, var høflig nok til å holde sin innledning på engelsk. En ting mente Wandrup å ha felles med Don Rosa, og det var oppveksten på 50-tallet, før ingen ting og TV, som han formulerte det. Barn var henviste til tegneseriene da, mente Wandrup. Han påpekte at 50-tallet var gyldne år for tegneserielesere, takket være Barks og hans kreasjoner i og omkring Andeby. Wandrup mente det var all mulig grunn å sammenligne Barks med Mark Twain når det gjaldt eventyrlige historier, og med Jules Verne når det gjaldt fantasi.

—Carl Barks var min første virkelige litterære inspirasjon, og er fremdeles en av de store kunstnere i mitt liv, påpekte Wandrup.

Geniet ble erstattet med vulgaritet på 60-tallet og videre framover. Først for noen få år siden skjedde en endring til det bedre igjen. Da kom Wandup nemlig over et Gladstone-hefte signert Don Rosa. Og brått var eventyret tilbake i Andeby. —Don Rosa er et uvanlig menneske. Han har fått oppfylt sin drøm — det å være Donalds tegner, påpekte Wandrup.

—My hand is shaking, startet Don Rosa med, etter å ha mottatt prisen. Han var overveldet over NTFs honnør. Han påpekte at ingen i USA ville tro ham, hvis han fortalte at Donald hadde fått en pris i konkurranse med en Batman-serie. Rosa påpekte at Donald er fullstendig ignorert i statene. Der leser ungene det kameratene leser, og det er serier om superhelter. I løpet av en måned selger Donald 35.000 hefter i USA. I Norge selges over en million hefter i løpet av samme tid.

—Takk for at det fremdeles er noen som setter pris på Carl Barks ender. Takk for at det finnes andefans, avsluttet Rosa.

Fredrik Wandrup overtok etter Rosa. Han overrakte Svein Erik Søland fra Hjemmet en husfred og et diplom og takket for Sølands innsats for å få Rosa til Norge.

Søland var rørt over diplomet. Han påpekte at han som forlegger hadde en viktig tradisjon å føre videre.

—Det er over en million lesere av Donald hver uke, og to tredeler av dem er over 15 år. Donald er et fenomen og en institusjon i Norge. Jeg og kollegene i Hjemmet er klar over at dette er noe vi ikke skal røre hardt ved. Donald er omtrent som statskirken.

Tor Sandberg

Foruten å overrekke internasjonal pris, overrakte Fredrik Wandrup også et diplom og en husfred til Svein Erik Søland fra Hjemmet, som en takk for hans innsats for å få Don Rosa til Norge.

TEGN i Tiden

Whenever people agree with me, I always feel I must be wrong.
—Oscar Wilde

Fotsvette som salgsfremmer

Semic går stadig nye veier for å nå nye kjøpergrupper. Et nytt høydepunkt i kreativ kraft ble nådd med Billy nummer fem i år, den såkalte vår-spesial-utgaven. Der fulgte det nemlig med et *stinkogram*. For den uinnvidde kan vi opplyse at det innebærer et skrap-og-lukt- bilag, som når det blir beskrapt, avgir en kraftig stank. Som av fotsvette. Etter en test, gjennomført med god lufting, kan vi bare bekrefte fulltreff for Semic. Dette stinker virkelig forferdelig!

Homoseksuell super-helt

Homser i tegneserier er ikke noe nytt, men at de lettkledde superheltene i tette trikåer skulle ha seksuelle følelser for hverandre har hittil vært strengt tabu.

Til nå; 8. januar i år i Marvels serie *Alpha Flight #106*, hvor figuren Northstar erklærer seg som homse — som den første superhelt. Forfatteren er Scott Lobdell. Salget, responsen og media-oppmerksomheten har vært meget positiv, meldes det. Marvel sier de alltid har mikset inn realisme i sine serier.

Feminister kontra Albert Uderzo

Feminister liker kanskje ikke det siste Asterix-albumet, innrømmer Albert Uderzo til den engelske avisen *The Guardian* i forbindelse med at hans *31. Asterix*-album blir utgitt i 15 europeiske land samtidig. I forrige TEGN (1/92) fikk "Damenes inntogsmarsj" en slett kritikk av Jon Gisle, som karakteriserte det som "sjelden full av fordommer".

—Det er mulig jeg blir seende ut som en gammel reaksjonær, forteller Uderzo, —men jeg ønsket å bruke feminister for å sette Asterix i forlegenhet. Han er ikke vant til kvinner, særlig ikke kvinner med sterk personlighet.

Bomann m/ "Patos"

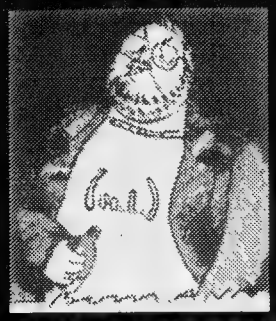

Tor Bomann-Larsens avisliv er fortsatt en smule skiftende. Nå er han i Norges største avis Aftenposten i deres kulorte bilag A-Magasinet med en fast kommentar-serie hver uke. "Patos" minner om hans "Glipp" i Ny Tid, men med en vri — den går på rim i bunden form. Formen er også veldig Bomann, men mer malt enn tidligere. Det er en stille serie som heller mer til ettertanken enn gapskratten, men smilet er fortsatt på lur. (Illustrasjonen viser AKP's gromgutt Tron Øgrim forresten...)

Langli velger Donald

Terje Langli, nordtronder, skiløper og OL-gullvinner, er også Donald-fan. Stavanger Aftenblad kan fortelle at den godeste Langli har 121 pocketbøker med Donald. I tillegg kjøper Terje Langli Donald Duck & Co hver eneste uke.

—Donald er en ekte helt, begrunner Langli selv sin interesse for den halvt påkledte anda.

TEGN i Tiden

John Waters i intervju: (ang. at han fikk tilsendt fra en fan et glass med jord fra et sted hvor 18 gutter var blitt myrdet) *—Dette er sykt, John! —Jeg vet det, men det er ialfall bedre enn Det Beste!*

Oliver Stone: *—En film er et speilbilde av en regissørs tankeprosess, og filmen blir kjedelig om regissørens tanker er det.*

100.000 fantomister kan ikke ta feil!

I slutten av mars ble Fantometklubb-medlem nummer 100.000 registrert.

Han heter Mikael Bekkengen, er 12 år og fra Eidskog i Hedmark.

Mikael ble høytidelig hedret ved en seremoni i Oslo, med selveste Fantomet til stede. En del av tilskuerne ble nok noe skuffet over Fantomets muskler. De var ikke helt av det omfang man får inntrykk av, ved å lese seriene om ham. Også Fantomet-redaktør Tomas Algard var blant de som hilste på det nyslåtte hedersmedlemmet.

Arrangementet ble behørig dekket av media. Radioens program to var til stede med representanter fra programposten Her og Nå. Innslaget ble fulgt opp med et intervju med en idolforsker, som forsikret at Fantomet var en helt han helt kunne anbefale. Vedkommende kunne også røpe at han selv hadde kjøpt Famtomet regelmessig i 30 år.

Det er forøvrig 23 år siden første Fantometklubb-medlem tegnet seg. Fortsetter medlemstilveksten på samme måte, vil alle nordmenn våkne opp en morgen en eller annen gang rundt år 3000, og oppdage at samtlige er medlem av Fantomet-klubben!

Tor Sandberg

Under: Nr. 100.000, Mikael Bekkengen, og familie sammen med herr Walker

Tegneserieskaperne i Norge organiserer seg...

Som et av de praktiske resultatene etter det nordiske tegneserie-seminaret på Voksenåsen i slutten av mars i år, ble *NTS, Foreningen for Norske Tegneserie Skapere*, stiftet. I det første styret finner vi *Bjørn Ousland*, leder; *Arild Midthun*, varaleder; *Anne Thowsen*, sekretær; *Steffen Kverneland, Eirik Ildahl* og *Morten Myklebust*, aktive styremedlemmer.

Blant foreningens mål finner vi følgende edle målsetning; de skal arbeide for utbredelsen av norskproduserte tegneserier og for å fremme norske serieskaperes faglige, sosiale og økonomiske interesser. Den vil arbeide for å høyne tegneseriefagets kvalitetsmessige og etiske nivå og for å bedre den faglige utdannelsen. Videre vil den utvide kunnskapene om, og skape forståelse for faget og dets funksjon. Foreningen presiserer at den også er strikt politisk og religiøs nøytral.

Drivende kraft er entusiasten *Morten Myklebust*, som kan kontaktes via *Eikveien 46, 3109 Lofts, Eik. Og via tlf.: 033/68 946*

Høyt skattet Fiinbeck...

1000 kroner for et *Fiinbeck og Fia*-hefte! Og det er bare minstebudet. Jovisst, det handler om store penger når samlere skal komplettere samlingene sine.

Det er i katalog nummer 1 fra *NoTeM Antikvariat* at et Fiinbeck og Fia-hefte fra 1932 blir verdsatt på denne måten. Minsteprisen for et hefte med samme ektepar fra 1936, er satt til 800 kroner. Flere andre hefter forlanges det også betydelige summer for. Minstebudet på et

➤

Med Onkel Skrue mot kreft...

TEGN i Tiden

Onkel Skrue er nå frontfigur i en aksjon i regi av *Den Norske Kreftforening*. Gi dine 10-øringer til kreftforeningen, er oppfordringen.

Utgangspunktet er at Norges Bank har bestemt at 10-øringene skal utgå som betalingsmiddel fra første mars 1993.

Kreftforeningen ønsker at folk skal lete i Norges-glass, nederst i lommene, bakerst i skuffene, blant binders og i bilens hanskerom, etter 10-øringene og sende dem inn i spesialutformede konvolutter som bærer Skrues blide ansikt (se illustrasjon). Hvis hver nordmann sender inn 20 10-øringer, betyr det åtte millioner kroner til forskning, informasjon, behandling, omsorg, diagostikk og forebygging.

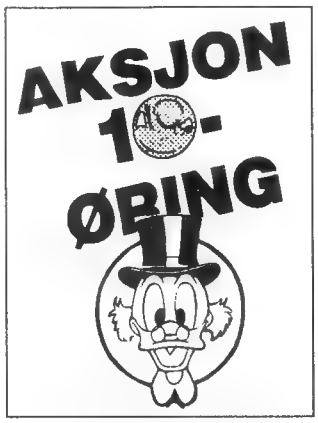

Det aner oss at en av de mange ti-øringene ute på markedet aldri vil nå kreftforeningen. Vi snakker selvsagt om den aller første 10-øringen Skrue tjente, den såkalte Lykke-10-øringen. Dessuten vil nok Kreftforeningen heller ikke få TEGNs redaksjonssekretærs noe ufullstendige samling av 10-øringer...

Som pre-tenåring begynte han nemlig å samle på denne edle mynten, ett eksemplar for hvert år. Planen var egentlig å skaffe en lignende samling av 1000-kroninger, men finansieringen av samlingen sviktet.

Tor Sandberg

Steffen Kverneland tegner videre!

Smilende Kverneland mottar kontrakt av TEGN

Steffen Kverneland tegner som besatt på sitt kvalitetsverk *De knyttede never*. Mindre glad var han da forskudds-betalingen ble forsinket. —*Må jeg komme med et balltre?* ymtet Steffen Kverneland og mottok pengene!

Og ellers kan vi nevne at i Las Vegas bygges det nå en stor fornøyelsespark i forbindelse med det som skal bli verdens største hotell.

Igjen er det en tegneserie som skal være tema i parken, nemlig Tom K. Ryans *Tumbleweeds*. Serien er ikke så godt kjent her hjemme, men gikk i sin tid i bladet *Western* under navnet *Myggen Maverrick*. Parken vil bli liggende midt inne i Las Vegas.

Art Spiegelmans *Maus*, som vi har omtalt tidligere i herværende TEGN, kommer likevel ut på norsk. Og da på Cappelen, og i Bokklubben Nye Bøker. Bokhandlere har etterlyst norsk utgivelse, fått nei, og deretter solgt danske og amerikanske utgaver, og så velger altså Cappelen å snu om. Klarere bevis på fremskreden hjerneskade i et norsk forlag har vi sjelden sett. God bedring!

TEGN tar stilling i iskrem-krigen: *Bedre med ekte norsk kvalitets-is, enn slett svensk glass med margarin!*

✂ Klipp ut (eller skriv av)

Nyheter for serieelskere

Endelig har den kommet:

- ❑ Tommy & Tigern: Havregrøtens hevn fet samling på 253 sider **198,-**

Fra Danmark:

- ❑ Cosey: Orchidea **88,-**
- ❑ Loisel: Peter Pan 1 **79,50**
- ❑ Bech: Nofret 6 **78,-**
- ❑ Tintin i Sovjet (original sv/hv.) **158,-**
- ❑ Schultheiss: Talk Dirty **198,-**
- ❑ Maus 1 & 2 **124,- / 160,-**

Fra USA:

- ❑ Carl Barks Library Album 1,2,3,4 á **85,-**
- ❑ Carl Barks & the Disney Ducks **60,-**
- ❑ The Art of Mickey Mouse **335,-**
- ❑ Corben: Den 3 **145,-**
- ❑ V for Vendetta (meget bra!) **135,-**

Sett kryss og send inn!

Navn: _____
Adresse: _____
_____

TRONSMO
BØKER & TEGNESERIER
P.b. 6754 St.Olavs Pl. 0130 Oslo

Brumle-hefte fra 1936 er 900 kroner. *Skomaker Bekk* fra 1927 går for minimum 800 kroner. For *Eventyr i billeder* fra 1932, tegnet av Jan Lunde med kullstift, krever selgeren minimum 500 kroner.

Den som hadde en bestefar med digert loft! For det kan fort bli penger av stablene med gamle blader, iallefall hvis du driver antikvariat.

Prissettingen til NoTeM tar forøvrig utgangspunkt i "Prisliste for norske tegneserier 2".

Antikvariatet selger også nyere og langt billigere tegneserier. Kanskje et greit alternativ nå som forlagene skjærer hardt ned på nyutgivelsene? *NoTeM Antikvariat har adresse: Neptunveien 17 G 0493 Oslo.*

Tor Sandberg

SEX og SERIER

The Tijuana Bible

Pornografi under den amerikanske depresjonen

Ved Finn Bjørklid

TEGNESERIE-HISTORIE

Åttesiderne tegnet i mørke kroker, spredt fra skjulte garasjer i navnløse gater, og distribuert fra innerlommene fra tallrike selgere over hele USA. Likevel kunne de regnes for en multimillion dollar-industri under den dype depresjonens tette økonomi.

Slik skriver Donald H. Gilmore i boken *Sex in Comics, A History of the Eight Pagers* (1971). Åttesidere var pornografiske tegneserier av slett kvalitet. De var kjent under flere navn; *Tijuana Bibles, eight-pagers, jo-jo-bøker* eller rett og slett *dirty books (skitne serier)*. De ble distribuert av reisende selgere, solgt bak disken fra nærbutikken og aviskiosken, og gikk fra hånd til hånd i skolegården.

Deres størrelse var omtrent det vi i Norge kalte det såkalte *Jukan-formatet* (en fjerdedels A4-side). De var vanligvis på åtte sider, derav navnet *eight-pagers,* med en rute pr. side. Noen oppfinnsomme utgivere eksperimenterte med 12, 24 eller 32 sider, men det var unntaket. Omslaget, som var trykket på papp og kunne ha en ekstra farve, viste hovedfiguren ved siden av en håndtegnet tittel, mens andre kunne ha typesatte titler uten bilde.

Sex-seriene ble viden spredt, muligens i millioner, fra det tidlige 30-tallet til de ebbet ut på begynnelsen av 50-tallet. De tidligste versjonene ble publisert som skrevne fortellinger på slutten av 20-tallet. Selve sex-serie-formelen, dens popularitet og distribusjonen, utviklet seg på begynnelsen av 30-tallet. I begynnelsen «var de mer av en pussighet, noe nytt, noe som ble publisert og distribuert på en uformell basis uten større baktanke for profitt eller suksess.» I følge de fleste beregninger utviklet sex-seriene seg til et massemedium på midten av 30-tallet, «I begynnelsen løp de i rundt 5000, som var normen pr. utgivelse, mens de steg til 25 000 i 1935» (Gilmore)

Men hvorfor var de så populære?

Clara Bow, "the girl with it", en av de største stjernene i stumfilmens dager, men med talefilmens gjennombrudd i 1927 var karrieren brått over. Hun endte som narkovrak. I åttesiderne strippet hun under navnet Clara Blow...

Motsatt side: Gangstere som den berykde Al Capone var populære i åttesiderne, her fra «The Interview» .

Attraksjonen lå bl.a. i deres forbudte natur, deres humor, og deres satire med kjendis-skikkelser fra dagsavisene og spillefilmer. I en tid før *Playboy* og almen seksualopplysning på skolen var de også en kilde til informasjon for mange unge lesere. Ikke så mye seksualopplysningen som sådan, men som sosialiseringen av seksualiteten. Dessuten var det sikkert en mektig opplevelse for leserne å se sine helter og heltinner spille ut seksuelle fantasier som man aldri ville kunne se andre steder. Det betydde ikke noe at de som eide rettighetene til figurene ikke hadde noe med disse spesielle illegale utgivelsene å gjøre. Mediafigurene levde en egen fantasiverden skapt av leserne og de anonyme pornotegnerne.

Med buksene nede

Mens de offisielle tegneserienes motstykker alltid hadde klærne på, hadde pornoserienes Skippern samleie med Greta Garbo; en annen kjent seriefigur hadde sin seksuelle debut med en prostituert, en tredje figur betalte en kvinnelig danser for sex, og virkelighetens forbrytere som Al Capone og John Dillinger ble bokstavelig tatt med buksene nede av kvinnelige detektiver.

Seriene kastet ikke bort tid på å fortelle historien, som alltid betydde hektiske seksuelle aktiviteter med kjente mediaskikkelser (oftest filmstjerner, gangstere og politikere) eller tegneseriefigurer.

De av sex-seriene som omhandlet mediaskikkelser synes å ha vært de første, og ble spredt på høyden av den dype økonomiske depresjonen. Seriene reflekterte sin tid, og kunne mikse en beskjeden sosial kommentar med usminket seksuell satire. En av disse tidlige "åtte-sidere", med tittelen "A Hasty Exit", og typisk for mange, viser den beryktede forbryteren John Dillinger opptatt av å ha sex med to jenter når loven via en Captain Tracy dukker opp. Dillinger inviterer deretter politimannen til å dele gledenemot til gjengjeld å få for sin frihet. Tracy ringer til politistasjonen og forteller at Dillinger har flyktet over grensen. Det underliggende budskap ble ført videre i andre serier som viste forbrytere som tok fra de rike, vanligvis bankmenns og politikeres koner som de hadde forført, for å gi til de fattige, en arbeidsløs butikkjente eller sekretær de plukket opp i en park. Og politiet er selvsagt korrupte.

Uansett grunnen, kjendis-satire ble etterhvert utkonkurrert av parodier av tegneseriefigurer. En hvilken som helst tegneseriefigur var et lett bytte, ikke bare selvsagte virile typer som Flash Gordon eller Joe Palooka, men også heltinner som Jane Arden og underlig nok Little Orphan Annie, og tilogmed små tøffelhelter som Mac fra Tillie the Toiler og Pete the Tramp. Lesernes

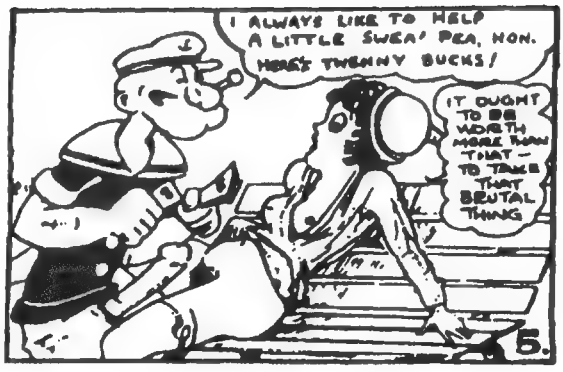

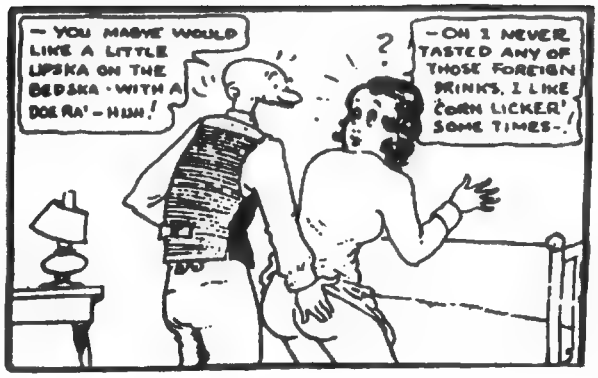
— YOU MAYBE WOULD LIKE A LITTLE LIPSKA ON THE BEDSKA - WITH A DOE RA' — HUH!
— OH I NEVER TASTED ANY OF THOSE FOREIGN DRINKS. I LIKE CORN LICKER' SOME TIMES-!

Venstre: Skippern betaler for sex hos Sexy Sadie, og selv en vimp som Andy Gump kan legge hånd på litt av hvert (høyre).

eventuelle seksuelle fantasier om sin ynglingsseriefigurer kom fram i lyset i Tijuana Bibles; her fant man Skippern ha elskov med Olive Oyl, Dick Tracy skyte Junior gjennom hodet for å forstyrre hans samleie med Tess, og Clark Kent/ Supermann endelig til sengs med Lois Lane, som sender ham avgårde i avsky — den impotente superhelt var en klisjé allerede den gang.

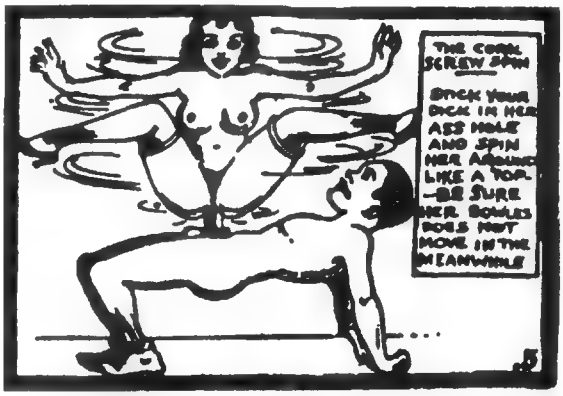
THE CORAL SCREW SPIN
STICK YOUR DICK IN HER ASS HOLE AND SPIN HER AROUND LIKE A TOP. —BE SURE HER BOWELS DOES NOT MOVE IN THE MEANWHILE

Pornografi er ofte et spørsmål om akrobatikk. Ikke forsøk dette hjemme uten tilsyn av lege...

Den dype depresjonen

I 1929 ble Herbert Hoover valgt til president i USA. Storindustrien og storfinansen hadde fritt spillerom. Tollmurene vokste og inntektsskatten ble redusert. En alminnelig velstand, prosperity, gjorde seg gjeldende med industriell og kommersiell vekst og stigende vareetterspørsel. Oppfatningen om at enhver er sin egen lykkes smed, at enhver kunne bli millionær, var selve den amerikanske drømmen. Den holdt til i oktober 1929; da kom det store krakket på børsen i Wall Street.

Virkningene ble katastrofale og verdensomspennende. Tusener ble ruinert, men viktigere var følgene for folk flest. I 1931 var det rundt fem millioner arbeidsledige, og brødkøer, hvor man fikk utlevert matsedler, ble alminnelige. I 1932 var antallet arbeidsledige fordoblet.

Systemet hadde feilet. Og i en tid hvor politikere og forretningsfolk ikke var populære og suksessfulle, ble paradoksalt nok gangstere romantisert og moralister hadde lett spill. Forandringene i de sosiale forhold førte til forandringer i innholdet av media (filmindustri, populærlitteraturen, og dagsavisene) og oppfatninger hos folk flest. Hardkokte detektiver bekjempet gangstere i *pulps* (små novellehefter på billig papir). Gangsterfilmen ble en genre som viste at gangstere levde et spennende liv, selv om de ble nedkjempet til slutt. Og dansepiker på Broadway forførte rike playboys. Dette toppet seg til motreaksjonen tvang sensuren på filmindustrien i 1934. Filmtilhengere kunne ikke lenger se Hedy Lamarr springe naken i skogen, som hun gjorde i *Ecstasy* (1931). Skandalebefengte rettssaker plasserte filmstjerner som Fatty Arbuckle i fengsel, anklaget for seksualmord, og stilte Charlie Chaplin for retten med anklagen voldtekt.

Moralske og sosiale krefter innskrenket de pikante, de erotiske og de seksuelle hentydningene i gjennomsnittsmedia. Det oppsto et gap mellom den kulturelle virkelighet og den erklærte moralisme, som igjen skapte et nisjemarked uten større konkurranse, som ga grobunn for pornografiske tegneserier.

Mafia-forbindelser

Selv om det lenge hadde eksistert andre sexsurrogater som var tilgjengelige bak disken, som franske postkort, fotografier og stag-filmer, var pornografiske tegneserier det mest vanlige. På grunn av deres illegalitet og derfor høye profittmarginer, var det ikke underlig at organisert kriminalitet, mafiaen, ofte var involvert.

En pensjonert bokhandler har beskrevet til samleren C. J. Sheiner, 1991, en operasjon: En stor, svart Buick kom etter stengetid på lørdagene til hans bokhandel i New York. En stor mann, bevæpnet, bar inn en kasse med de nyeste seriene. Mannen ble betalt, kontant på stedet, og en liten stund senere ble bokhandelen åpnet på nytt, denne gangen for spesielt interesserte kunder.

Den ikke ukjente tegneseriekunstneren Will Eisner skrev om forbindelsen mellom mafiaen og pornotegneseriene i sin semi-biografiske fortelling om tegneserienes tidligste dager, *The Dreamer (Drømmeren)*. Et medlem av mafiaen tilbød ham jobb som tegner av pornoserier, og trykkeriet hvor han jobbet, skulle få trykkerioppdraget. Han avslo og mistet jobben.

Det amerikanske gangsterveldet hadde nesten usannsynlige proporsjoner på 20- og 30-tallet. En hovedgrunn til dens vekst var spritforbudet, som varte fra 1920-33. Mange småsmuglere ble arrestert, men de store velorganiserte sprit-syndikatene med deres væpnete bander og midler til terror og bestikkelser gikk stort sett fri. Den mest velkjente var den italienskfødte Al "Scarface" Capone. Først i 1931 ble han dømt til ti års fengsel, og da for skattesnyteri!

Anslagsvis har man kommet fram til at Al Capones organisasjon i 1927 tjente over 100 millioner dollar på alkohol, bordeller, veddeløp, nattklubber og annen kriminell virksomhet. Bare alkoholen alene sto for 60 millioner dollar.

Men pornoserienes utstrekning omfavnet flere mindre folk, som i seg selv ikke hadde direkte tilknytning til organisert kriminalitet. En mengde ble gjort av små kjellertrykkerier. De ville skaffe seg noen kopier og trykke noen dusin eksemplarer selv. Deretter ville det all-

tid være mulig å finne en lokal distributør. (Bill Blackbeard, 1991)

Porno-produsentene stjal copyrighten til eksisterende seriefigurer, de beste sex-seriene ble igjen stjålet av andre pornoutgivere. Populære utgivelser ble trykket igjen og igjen, av og til med nye omslag, andre ganger tegnet på nytt av nye tegnere, som regel dårligere tegnere.

Selv om informasjon om utgivelsene ikke ble gitt, rimelig nok, kan deres alder bli dokumentert på flere måter. Seriene ble publisert samtidig med de tema de satiriserte. Flere åttesidere hadde for eksempel historien om *Wally and The King*, som sannsynligvis kom rundt 1936, da Kong Edwards romanse med Wallace Simpson var datidens store kjendisnyhet. Mordet på Mahatma Gandhi i 1948 var emnet i en annen fortelling.

I april 1934 har et blad en annonse for sex-serier under betegnelsen *the kind men like*. Det var tallrike avisoppslag om kampanjer mot *sykelighet* (vice) og *skitt* (smut). I mai 1935 kunne en avis rapportere om en politiaksjon som resulterte i en fangst av *tusener av pornografiske tegneserie-bøker*. Politiet stoppet en lastebil på veg inn i New York City, sjåføren flyktet, og lasten ble lokalisert til en adresse i Newark. Da politiet ankom trykkeriet, oppdaget de at forretningen hadde flyttet dagen i forvegen.

Pornoserienes fremvekst har blitt forklart på grunn av undertrykkelse av seksualitet i de offisielle seriene. Helt vanntett er ikke denne forklaringen, slik Geo McManus' Fiinbeck tydelig har sans for sensualisme (1927).

Get it off and get it on

Lesere på den amerikanske vestkysten kalte pornoseriene for *Tijuana Bibles*, fordi turister ofte smuglet dem inn over grensen fra Mexico. Tijuana var også et stedsnavn med en klang av smuglersprit, dop og illegale aborter. Noen pornoserier hadde falsk utgivelsesinformasjon for å opprettholde illusjonen, som *Tabasco, Mexico* eller *Havana, Cuba*. «Å kjøpe dem i små sidegater i Tijuana fra gateselgere i skitne dresser, la til en ekstra aura av ulovlighet.» (R. G. Holt, *Little "Dirty" Comics*, 1971).

De ble isteden stort sett trykket i kjellertrykkerier over hele USA. Avisoppslag om konfiskerte skipslaster gir en indikasjon av publiseringssentra som Allentown i Pennsylvania, Bristol i Tennessee, Cleveland i Ohio, Detroit i Michigan, Des Moines i Iowa, Gary i Indiana, Milwaukee i Wisconsin, og New York. (Gilmore)

Mange av pornoseriene ble oversatt og trykket for salg i utlandet. At USA er en hovedeksportør av pornografi i dag, er altså ingen ny oppfinnelse. De ble produsert på fransk, tysk, hollandsk, spansk og italiensk, for land som i dag selv har en heftig egenproduksjon av sex-serier.

Som noen av de aller første massepopulære tegneseriehefter (i en tid hvor tegneseriene ellers hadde sitt største publikum i aviser, ikke i hefter og blader), har pornografiske serier, *The Tijuana Bibles*, fått sin plass i tegneseriehistorien. Pornoserier utviklet seg samtidig med de første seriehefter. De har muligens vært de første egen-utgitte serier med selvstendig profitt (den aller første offisielle egenutgitte serie med egne figurer i nye eventyr, regnes vanligvis i USA for å være *New Fun*, som kom i 1935). Åttesidernes innhold utfordret de offisielle serienes standard, og *kan* derfor ha hatt en innflytelse på senere satiriske serier og ikke minst 1960-tallets undergrunns-serier. Deres alternative spredning og distribusjon slekter også på senere undergrunns- og alternative serier.

Historikere kan kun fortolke fortiden i det materialet som har overlevd og er tilgjengelig. Tegneseriehistorien gjenspeiler disse problemene ved at tegneseriene er minimalisert i kulturhistorien. Minimaliseringen gjelder i enda større grad pornografiske serier, både av kulturhistor-ikere og av tegneseriehistor-ikere. Et annet forhold er at både tegneserier og pornografi generelt har hatt til felles at de var håndtert for øyeblikket, og ble kastet derpå. Kun sjelden ble de samlet på siden samtiden ikke tilga dem egenverdi, og iallfall ikke en verdi for framtiden. Siden deres samtidige status var lav, finner man få samtidige referanser til dem. Pornografi og pornoserier, og i mindre grad tegneserier som sådan, var tydelig betraktet som nedbrytende, skadelig og sosialt forkastelig, og ikke verd å nevne.

Dagens gjennomsnitts-pornografi gir hint om hvordan man kan fortolke fortidens. Selv om den ikke viser samleier direkte, er såkalt hard-porno likevel lett tilgjengelig. Norsk lovgivning bestemmer at kjønnsorganer i bevegelse ikke skal avbildes. I praksis betyr det mannlige kjønnsorgan i erigert stilling. Men det er lett å finne hva man søker, om man vet hvor man skal lete, og det er rimelig å tro at det samme var tilfelle tidligere.

Om tegneseriene har fått en kraftig revurdering de siste ti-årene, i USA og særlig i Europa, gjenspeiler tegneseriehistorien de samme problemene som nevnt overfor. Tegneserie-historikere nevner pornografiske tegneserier kun i bisetninger, ikke som en betydelig del av tegneserie-industrien. Også dagens tegneseriefellesskap føler seg flau av mengden av sex-orienterte tegneserier, *the kind men like*, som omslagene på 30-tallets *Tijuana Bibles* reklamerte, og som har sin ditto på dagens merking av bestemte serier som *Adults only*. Også dagens lovgivning i USA, selv om den varierer fra stat til stat, fører til periodiske politirazziaer av tegneseriebutikker, og derfor sementeres holdningene til seksuelle skildringer i tegneserieform som tabubelagt.

I Europa fører tabuet til at voksenserier, i ordets odiøse betydning, i de fleste tilfeller kan anskaffes bak disk i de fleste kiosker i katolske land som Spania og Italia. Kjennetegnet på de italienske svarte serier, *fumetti neri*, er deres hang til å være den direkte motsetningen til katolsk moral og dermed har de produsert noe av den mest nedslå-

Å stjele en tegneseriefigur er å stjele en copyright: I serien fra "Rote Hilfe", 1971, i Tyskland, er kun teksten forandret, og seriens innhold og verdensbilde forandret...

ende serielitteratur noensinne; sadisme, nekrofili, og et vell av andre tabuer, alt blottet for det som åttesiderne tross alt hadde, nemlig humor. I mer liberalistiske land som de skandinaviske, har det ikke vært større produksjon eller distribusjon av spesifikke pornografiske serier, men salget av en gjennomsnittsserie i Norge er likevel avhengig av en halvnaken kvinne på omslaget, uten at det koder et eksplisitt seksuelt eller pornografisk innhold. Tross alt kunne Jørgen Morgensens danske serie i de nordiske land, *Poeten*, la sine kvinnefigurer solbade toppløs uten større oppstuss.

Pornoens vesen

Pornoseriene handlet om figurer som ene og alene fikset øyeblikkelig seksuell tilfredstillelse. Forspill var det ikke plass til i løpet av åtte sider, og kjærlighet var helt ute av bildet. Karakterene er hun og han, og situasjonen ble etablert i de to første rutene og de var i full gang i den tredje, med en slags vits (gag) i den siste.

Man finner ingen navn på tegnere av disse seriene. De er like anonyme som middelalderens katedralbyggere. De var seg selv vel bevisste at de ikke lagde kunst, og det var det heller ikke. Tegningene er grove og dårlige, billedspråket og fortellernivået er simpelt, og figurenes anatomi er gebrekkelig. Alt ved heftene vitner om noe simpelt, fra det billige treholdige papiret til tegningenes labre kvalitet. Men det er pornografiens vesen; den *skal* være simpel. Kunsten står bare i vegen for hensikten; seksuell utløsning og seriene som runkemateriale. Det forbudte gir en spenning i seg selv som kan forveksles med seksuell spenning.

Et eksempel fra 1970-tallet er den italienske tegneren Guido Crepaxs erotiske serier, som er sterkt overvurdert av seriehistorikere. Han er for kunstnerisk til å bli skikkelig porno, og for grisete til å bli tegneseriekunst. Han er, slik også Milo Manara er det, italienske *fumetti neris* puritanske over-disken-alternativ. Crepax faller mellom de fleste stoler og kan stå som en advarsel for kommende serietegnere om at det beste er tross alt å velge side.

Pornoserienes behandling av minoriteter og kvinner er som regel foraktelig, de inkluderer rasistiske og sexistisk oppførsel og bagatelliserer voldtekt. 30-tallets åttesidere er en gjenspeiling av de verste mannlige seksualfantasier. Kvinner er ene og alene objekter for sex, og som sådan helt i pakt med 70-tallets flom av pornografiske filmer, slik Guy Talese karakteristisk beskriver dem: Pornostjernene i filmene, i kontrast til kvinner i det virkelige livet, gjør sine kropper øyeblikkelig tilgjengelige, avviser aldri en manns behov, trenger kun et minimum av forspill, kan ha multiorgasmer, og ønsker ingen romantiske løfter... og benytter seg av menn for sin egen forlystelse. *(Thy Neighbors Wife, 1980)*

Det finnes også en annen problematisering av åttesidernes faktum. Serieskribenten Bill Blackbeard mener at det er for lett å avfeie enkelheten og tomheten i *dirty comics* som kun dens egen skittenhet. Selvsagt, mye av den sex som ble beskrevet i de gamle åttesiderne var både råe og voldelige, akkurat som slapstick og action kunne være rå og voldelig i de legitime seriene. Bleackbeard finner ut at dette for en stor del er resultatet av den faktiske råhet og vold som eksisterte på grunn av neglisjeringen av seksualitet i de legitime seriene.

"Det siste vi som leste tegneserier var forberedt på var pubertet," skrev tegneserieutgiveren Ron Turner (*Catalog of Sexual Consciousness, 1975*). "Ingen av tegneseriefigurene hadde genitalier. Heltene opptrådde som barn."

Med pornoseriene som et tillegg fikk de samme seriefigurene i dagsavisenes kulørte søndagsbilag en ekstra og skjult identitet. "Den opplagte seksualundertrykkelsen i seriene kom fram i små skitne bøker; *The Tijuana Bibles*," mener tegneserietegneren Harvey Kurtzman.

Sex og satire

Som satire slekter åttesidere på grisete vitser, videreført mellom likesinnete som en måte å kommunisere om seksualiserte emner på. I responsen på seksuelle vitser kan man motta informasjon uten å tilkjennegi mangel på seksuell viten, mener sosiologen Michael Mulkay. Man skal heller ikke underslå gleden i revolten av å tilsidesette copyrighten, særlig når visse kjente tegneseriefigurer er mer enn vanlig virkelighetsfjerne, som at Kina i *Donald Duck* aldri har fått sin maoistiske revolusjon i 1948. Da er det å eie en seriefigur og dens verden stundom ikke lengre unna enn et stykke papir. Å omforme verden var det tyske sosialister gjorde i 1971 ved ene og alene bytte ut tekstboblene i Mikke Mus og fikk på den måten forandret seriefigurene til hyggelige revolusjonære i kamp mot det reaksjonære politiet.

Åttesiderne, med sin røffe humor og respektløse bruk av kjente seriefigurer, fikk på slutten av 60-tallet en moderne, mer sofistikert motpart i undergrunnsseriene, hvor f.eks. tegneren Dan O'Neill ble mest berømt med sin ultimate sexparodi der Mikke og hans kjæreste Minni har et velpublisert samleie (*Mickey and The Air Pirates, 1971*). Disney-selskapet moret seg derimot ikke, og gikk til søksmål, en rettsak som strakte seg over flere år, og som de til

Pornoserienes kvinneforakt er mindre morsom. Å bruke vold, herunder også våpen, for å skaffe seg sex, var ikke uvanlig. Her er Dumb Dora tydeligvis for dum til å unngå voldtekt. Hennes egen feil altså...

slutt vant. Ikke å undres på at åttesidernes tegnere var anonyme, alle som en, under de atskillig mer restriktive 30-40-årene.

Rundt 2000 forskjellige pornoserier ble trykket, omtrent halvparten av disse var opptrykk eller milde variasjoner av tidligere utgivelser. Forskeren Donald H. Gilmore fant rundt 800 ulike serier. The Kinsey Library i Bloomington, Indiana, har det største utvalget tilgjengelig for forskere. Biblioteket ved Michigan State University har også en større samling tilgjengelig.

Mange unge lesere måtte nok nøye seg med å låne et eksemplar fra en kamerat. Leserfellesskapet fra hånd til hånd må ha vært enormt, og bidratt til at de fleste bladene rett og slett ble lest i stykker, noe som gjorde dem til den sjeldenhet som de er i dag. Papirets labre kvalitet og innbinding økte heller ikke muligheten til bevarelse. I dag kan pornotegneseriene være verd 25 dollar for samlere, mens en serie som involverte skuespillerinnen Babe Ruth har en verdi av 500 dollar...

På slutten av 40-tallet hadde åttesiderne blitt trøtte og gjentok kun seg selv, hver eneste figur og hver eneste situasjon hadde blitt utnyttet til minste detalj, og det var få seksuelle variasjoner og posisjoner igjen å avbilde. Seriene mistet sin attraksjon, og de døde ut i begynnelsen av 50-tallet da billige og sensurerte versjoner ble annonsert for postordresalg. Da 60-tallet kom med sitt mer åpenhjertige forhold til seksualitet generelt og større toleranse for erotiske og seksuelle uttrykk i både kunsten, filmen og i tegneseriene, ble de en gang tabubelagte åttesiderne fullstendig redusert til kuriosa, nostalgia og objekter for historikere.

Kilder:

—The Tijuana Bible, book 1- 2, Starhead Comix 1991, reproduksjoner av åttesidere, men også interessante forord.
—Maurice Horn: Sex in the Comics, Chelsea House Publ., 1985.
—Hegerfors/Sidén: Sex & serier, Pan/Norsteds, 1970
—Steef Davidson: Political Comics, Penguin, 1982

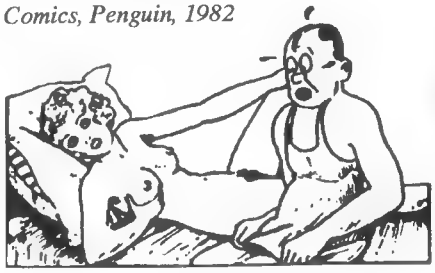

Annonser

NORSK TEGNESERIE FORUM (NTF)
Hvordan følger du med på hva som skjer i tegneseriemiljøet?

Du leser Norsk Tegneserieforums medlemsblad
BOBBLA
som kommer seks ganger i året, fylt med nyheter, kommentarer og sladder

BOBBLA
følger med medlemskap i Norsk Tegneserieforum, landsorganisasjonen for tegneserieinteresserte i Norge.

Du betaler bare:
100,- kr om du er over 17 år
og
60,- kr om du er under 17 år

Betal inn på postkontoret:
Norsk Tegneserieforum
Westye Egebergsgt. 8 C
0172 Oslo 1
Postgirokonto: 0805 4034 815

BilledStorm
ER DU SKUDT I TEGNESERIER?
Så ring og få et abonnement på BilledStorm, Danmarks største kulturtidsskrift om tegneserier
4 numre om året, frit leveret: 110,-. Giro 6 62 78 38
Ring til +45 86 27 40 08

Tommy & Tigern

—En genistrek i ruter og bobler

Mens andre serier synker i opplag, stiger *Tommy og Tigern* rett til himmels. Serien er et fenomen som går utenom vanlige markedsmekanismer. Hvert ti-år har tilsynelatende en serie som alle tilsynelatende leser. 90-årene er tydeligvis forbeholdt Bill Wattersons imaginære tøytiger og ville guttestreker.

Enkelte serier kommer, og slår bare an umiddelbart. Vi har sett eksempler på det opp gjennom historien, og noe skyldes god markedsføring, noe skyldes tilfeldigheter som gjør at serien blir kjent, og noe skyldes rent talent og publikumsappell. Bill Wattersons *Calvin and Hobbes*, eller fra nå av *Tommy og Tigern*, hører etter min mening til sistnevnte kategori. Selvsagt er serien hjulpet av et enormt markedsførings-apparat (med navn Universal Syndicate), men det skinner igjennom lang vei at appellerer til et meget bredt publikum.

Hvorfor?

Svaret er latterlig enkelt. Med *Tommy og Tigern* har Bill Watterson gjort det serieskapere gjennom alle tider har drømt om å gjøre, nemlig å skape en figur og et miljø der seriefigurene har ubegrenset frihet til å gjøre det skaperen ønsker.

Hele serien foregår i Tommy's fantasi — et barns fantasi — med andre ord er mulighetene ubegrensede, og dette er seriens styrke. Men la oss gå tilbake til opprinnelsen, da *Tommy og Tigern* ble skapt:

Serien så dagens lys i 1985, og ble en umiddelbar suksess. At det skulle gå slik, var totalt fremmed for den nybakte serieskaperen Bill Watterson, som på den tiden var student, og øynet en mulighet for å tjene noen dollar i tillegg til sine studier. Ryktene vil ha det til at han ble lovet en splitter ny bil, fri bensin og 10% av salget av serien. Dessuten var man villige til å gå inn på en 20 år lang kontrakt med ham om serien. Og hvilken student ville takke nei til det? Men serien skulle

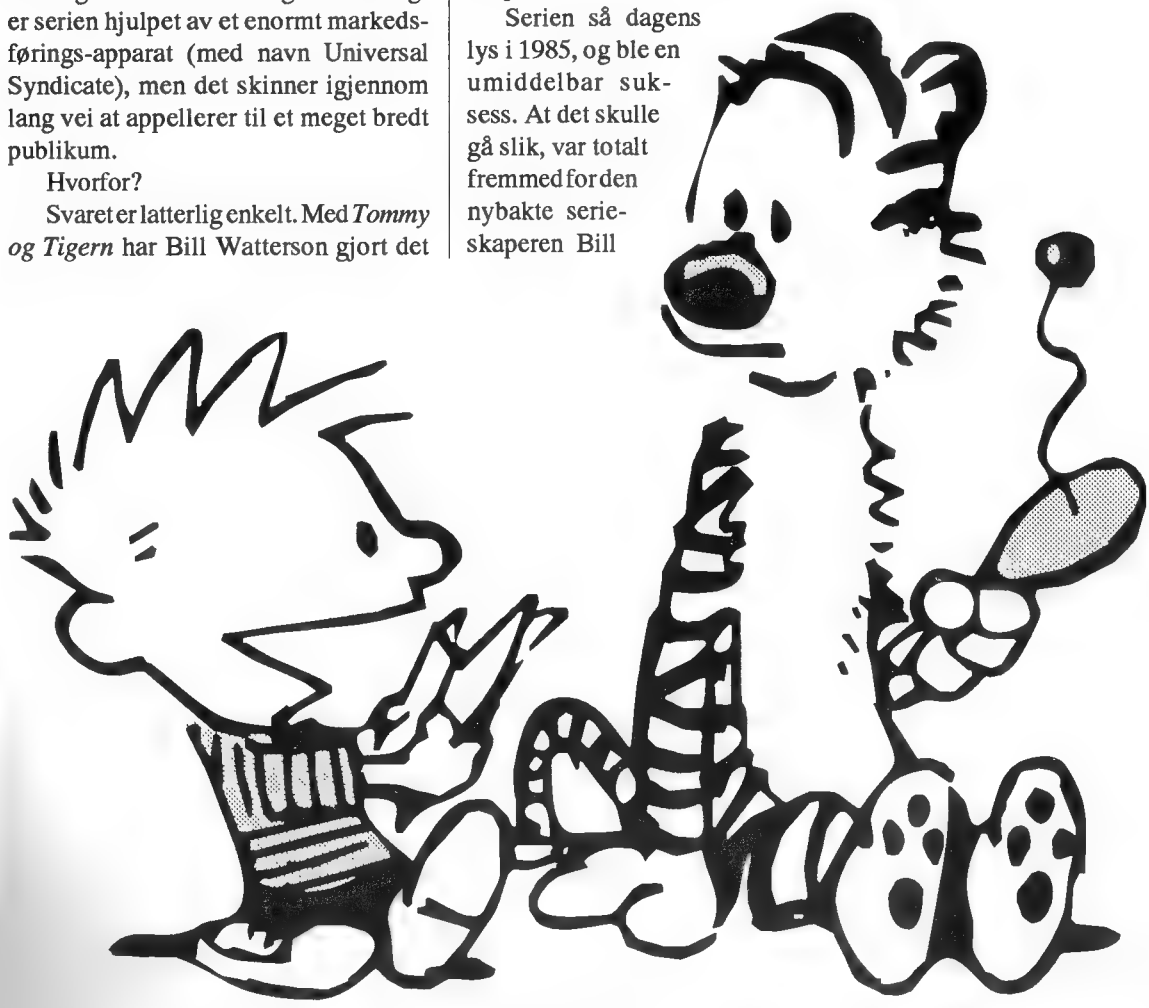

Av
Tor Ødemark

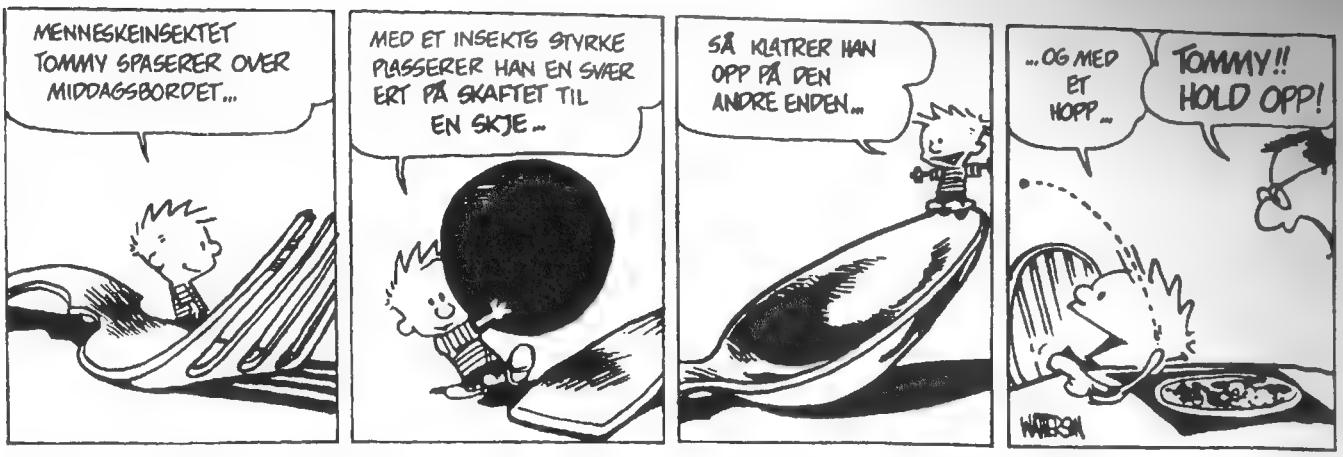
MENNESKEINSEKTET TOMMY SPASERER OVER MIDDAGSBORDET...
MED ET INSEKTS STYRKE PLASSERER HAN EN SVÆR ERT PÅ SKAFTET TIL EN SKJE..
SÅ KLATRER HAN OPP PÅ DEN ANDRE ENDEN...
..OG MED ET HOPP..
TOMMY!! HOLD OPP!
WATTERSON

vise seg å få en enorm popularitet, og dem som utfra dette grunnlaget skulle tjene store penger, var jo syndikatet. Kontrakten hadde redusert Wattersons mulighet til på lik linje med syndikatet å nyte godt av suksessen, noe det skulle bli gjort noe med.

Nå finnes det foreløpig kun et forlag i USA som sørger for at serieskaperne beholder visse rettigheter, og det er Creators Syndicate, som lar serieskaperne beholde opphavsretten til seriene og som samtidig gir proporsjonalt utbytte til skaperne som til seg selv. Det var ikke tilfelle med Universal, men etter at Watterson gikk til sak mot dem, fikk han endret kontrakten, slik at han nå arbeider på et atskillig bedre grunnlag.

Men hvem er denne Bill Watterson, som sjelden eller aldri viser seg verken på kongresser eller samlinger? Hvem kan, med en suksess som *Tommy og Tigern*, ta seg et år fri fra seriene, av den grunn at han ligger mer enn et år foran deadline? Hvem er mannen, som to ganger har vunnet serieskapernes høyeste trofé, The Reuben Award, uten en gang å ha vært der for å motta prisen?

Det er ikke lett å være foreldre, men når så vi Dennis' far og mor beklage seg?

Et kritisk blikk

Bill Watterson er meget kritisk til serien han skaper. Hans genistrek, er å skape noe så enkelt som en familieserie, der store deler av handlingen foregår i Tommy's fantasi, noe som gjør mulighetene i serien uendelige. Dessuten behøver han ikke forklare overfor leserne hva det er han tenker, for han har et meget avslappet forhold til dette — enten så godtar man serien eller så gjør man det ikke. Handlingsmønsteret kan bestå av vanvittige, ofte bisarre poenger, men så har det heller aldri vært Wattersons tanke at serien skulle bli populær.

Selv sammenligner han seg med *Berkeley Breathed*, som i sine serier leverer de mest obskure situasjoner og tegninger, som det er opp til leseren å godta eller ikke. Selv sammenligner jeg ham med tegnefilmskaperen Tex Avery, hvis eneste mål var å more kun ett eneste menneske, nemlig seg selv. Dessuten finner man i Bill Watterson visse likhetstrekk i serieoppbygning med Schultz' *Knøttene*, og med Johnny Hart's steinalder-serie *B.C.* når det kommer til

Fantasien kjenner ingen grenser, men visse er mer grenseløse enn andre...

muligheter til variasjoner av temaer og vanvittige poenger. Men hva gjør denne serien så unik allikevel, til tross for likhetene med enkelte andre serier?

Foreldrerollen

Noe av svaret ligger i Tommy's forhold til sine foreldre, eller rettere — deres forhold til ham. Vanligvis i familieieserier som *Knøttene, Family Circus, Dennis* og tilsvarende serier, har foreldrene et moralsk overtak på barna, deres foreldrerolle er tradisjonell, og deres kjærlighet til barna gjør seg gjeldende på den ene eller andre måten. Watterson har brutt med dette mønsteret, og ikke sjelden tar Tommys foreldre hele skapningen opp til revisjon. Gjentatte ganger går diskusjonen høylytt om hvorfor i all verden de satte ham til verden, og alternativet kunne ha vært alt fra en hund til en gullfisk...

Tommy's far er den mest sarkastiske, og sørger til tider for å sprøyte vranglære inn i gutten. Ofte skyldes det at han selv kommer til kort, som en far ofte gjør, når spørsmålene han blir stillet

ENTREPRENØREN SIER DET VIL KOSTE 2000 KRONER...
ÅH, DEN UNGEN!
VEL, DET ER EN DEL AV DET Å HA BARN, IKKE SANT?
MM...
DU ANGRER VEL IKKE PÅ AT VI FIKK TOMMY?
GJØR DU?
WATTERSON
JEG SPURTE FØRST.. DESSUTEN VAR DET IKKE BARE MIN AVGJØRELSE!
JEG VET BARE AT JEG FORESLO Å KJØPE HUND, MEN NEIDA. DU SA...

HEI, DET ER MEG.. JA JEG ER BARNEVAKT FOR GUTTUNGEN NEDE I GATA..
AKKURAT, DET LILLE MONSTERET.. HMM..? NEIDA, INGEN PROBLEMER HITTIL..
HAN HAR IKKE PLAGET MEG.. DU MÅ BARE VISE HVEM SOM ER SJEFEN.. MMM..
HVOR LENGE ER DET TIL HUN SLIPPER OGS UT AV GARASJEN?
HUN SA KLOKKA ÅTTE, OG NÅ ER DEN SNART HALV SJU..

Det er ikke mange personer Tommy har respekt for; barnevakten har det. Respekt. Iselin er tøff som stål.

overgår hans egen visdom. Tommys mor derimot, har bena mer på jorden, og forsøker å rette opp det faren forsøker å innbille gutten.

Ikke sjelden kommer også hun til kort, ofte av mere jordnære årsaker, som oftest der det går ut over hus og hjem. Hun er som regel snartenkt, og relativt tålmodig, men når hun først sprekker derimot, så er det full tenning.

At mor og sønn går bedre sammen enn far og sønn, er ofte en naturens kjensgjerning, og Bill Watterson har tydeligvis ikke glemt sin egen barndom. Tommy's far blir stadig utsatt for statistikker som i de fleste fall viser hvor langt ned på listen han har sunket som en verdig far for Tommy. At han ikke er satt opp til gjenvalg noen gang, skyldes selvsagt det faktum at Tommy ikke får det som han vil. Moren derimot, blir aldri utsatt for tilsvarende sjikane, nettopp fordi hun er mor. En mor er uerstattelig, men ikke en far.

Tigern eksisterer i to dimensjoner; i i virkelighetens og fantasiens, og den siste er mest "virkelig"...

Fra virkelighetens verden, den artikkelforfatteren stundom oppholder seg i, ble følgende dialog overhørt mellom to barn som gikk sammen og fortalte hverandre om sine forhold hjemme, og den ene sier; "Pappaen min flyttet for mange år siden, han. Nå har mamma en samboer, som heter...". Da sier den andre; "Da er du heldig, for han hadde vi ifjor, og han er kjempegreí!".

Som andre foreldre må også Tommy's ut en tur en gang i blant, og barnevakten Iselin er Tommy's store skrekk. Hun har nøyaktig det taket på ham som foreldrene ikke har. Der er det aldri bønn, om han finner på det minste sprell, åker han direkte i seng, enten klokken er 10 om kvelden eller 5 om ettermiddagen. Det er kun Iselin som Tommy har respekt for.

Putt en Tiger på tanken

Filosofen, og figuren med svar på det meste er Tigern. Igjen har Watterson klart det geniale å skape en figur som i virkeligheten er to figurer. Tigern er en vanlig tøytiger, uten noen vitale deler som fungerer. Men det er bare når andre personer enn Tommy er med i bildet. Tigern blir levende i Tommy's fantasi, og forandrer også dermed utseende til en levende tiger. Sammen har disse to det helt fantastisk, og Tommy trenger i grunnen ikke andre venner. Med sine helt spesielle interesser og fantasier, er det vel også ganske utenkelig at han kunne få noen venner.

Tigern klarer gjentatte ganger å lure Tommy, selv om når man ser helt realistisk på det, så må det jo bli Tommy som lurer seg selv. Men Tigerns lune humor og skarpe kommentarer må sees på som hans egne. Det Watterson har gjort i mange av seriene, er å legge inn kommentarer helt på slutten av seriene, som dukker opp etter at selve poenget er avsluttet. Tigerns hovedoppgave er å glede, overraske og leke med Tommy, og hans favoritt-hobby er å angripe Tommy hver dag han kommer hjem fra skolen. Til tider glemmer Tommy dette overraskelses-momentet, mens han andre ganger er pinlig bevisst hva som kommer til å skje, men er sjelden lur nok til å forhindre det.

Og her kommer man inn på det komplekse med skikkelsen Tommy. På den ene siden overgår han alle voksne i serien med sin logikk og sine voksne kommentarer, på den andre siden kan han være så mye barn, at når han blir tipset om at 4 + 7 = 1 milliard, så går han på det. Samtidig kan han i fantasien gjenskape alt fra Hiroshima til silurtiden,

HØR HER, MAMMA! TIGERN OG JEG HAR DANNET ET PARTI! VI VIL HA FLERE GODER!
FLERE GODER? INGEN HAR DET BEDRE ENN DEG!
IKKE NOE ANSVAR. INGEN BEKYMRINGER. HVA MER KAN NOEN ØNSKE SEG?
HVORFOR NEVNTE DU IKKE DET MED EGNE KREDITT-KORT?
DU HØRTE HENNE! HUN ER HUMØR-SYK IGJEN..

HEI, MARIANNE. TOMMY HER. JEG GLEMTE Å SKRIVE OPP LEKSENE. HVA VAR DET VI SKULLE LEGE TIL I MORGEN?
ER DU SIKKER PÅ AT DU IKKE RINGER FOR NOE ANNET?
HVA SKULLE DET LIKSOM VÆRE?
KANSKJE DU SAVNET DEN VAKRE STEMMEN MIN.
ER DU SPRØ? JEG SKAL BARE HA DE DUSTETE LEKSENE!
FØRST MÅ DU SI AT DU SAVNER STEMMEN MIN.
UTPRESSING!!
WATTERSON

noe som krever enorm historisk og geologisk innsikt. Newtons og Lindbergs teorier må prøves i praksis, på lik linje med Arkimedes lover, og det er tydelig at Tommy's underbevissthet er til stede i skoletimene, selv om han bevisst aldri er det. Og med sin væremåte har ikke Tommy noen virkelige venner, andre enn Tigern, som er den eneste som tenker og handler slik Tommy selv gjør.

Problemet for en del lesere, er at de ikke finner noen logikk i episoder der Tommy har kommet i en situasjon der verken han eller andre kunne ha medvirket. Tommy's forklaring er selvsagt at det er Tigern som har gjort, men logisk sett er dette umulig, da det kun er en tøytiger. Ergo overlater Watterson til leseren å akseptere et faktum som realiteten er uforklarlig, og selv ser han på dette som en spennende utfordring; Vil leseren godta det eller ikke? De som ikke har lest nok serier av *Tommy og Tigern* argumenterer med at de ikke forstår serien. Naturlig nok, den må første leses, så læres og kjennes, og deretter godtas. Ingen serier er morsomme uten at man har et forhold til figuren, men Watterson setter oss på ytterligere prøver, og lar realismen og logikken forsvinne, for så å etterlate oss med våre egne konklusjoner. Dette skremmer noen, men tiltaler de fleste.

På denne måten beviser Watterson sitt standpunkt om at serien er skapt for å more ham selv, og til andre — take it or leave it.

Men Tigern har også den misjonen at han er Tommy's holdepunkt i livet. Her kan han søke trøst, råd og hjelp, og noen bedre venn kan ikke noen ønske seg. Her har Watterson benyttet seg av effekter som er ganske uvanlige. I noen av seriene sine har han utelukket det humoristisk poenget som kjennetegner alle de andre seriene hans, men her utdyper han bare samholdet mellom *Tommy og Tigern*. Serien får på den måten et etisk poeng hinsides all humor, men som skaper varme og følelser i serien, samtidig som den hever seg ytterligere over den høye status den allerede har.

Tommy's hemmelige kjærlighet

Marianne derimot, er en skolekamerat av Tommy, og må kjennetegnes av en utrolig tålmodighet. At Tommy er forelsket i henne er hevet over tvil, men igjen har han måter å vise det på som kun kan forståes av en person, nemlig Marianne. Hun er ikke vanskapt fra naturens side, og skulle trolig ha muligheter til å skaffe seg andre kjærester enn Tommy, men

Marianne har et love-hate-forhold til Tommy. Hun står stort sett for det første, og han for det siste...

det ser ut til at hun harr godtatt den utfordringen som skal til å tekkes dette lille uvesenet. Tommy's tegn på kjærlighet vises i at han sender henne et "hat"-kort bestående av et svart hjerte med "Jeg hater deg" på, samt noen visne blomster fra den tilstøtende blomsterforretnings søppeldynge.

Mariannes forslag til hva de skal foreta seg sammen, begrenser seg til å leke hus, noe som blir altfor realistisk og kjedelig for Tommy, og er dermed uinteressant. Hva Tommy og Marianne dermed har til felles er så og si lik null, men det følger allikevel en tiltrekning mellom de to, som kun kan forklares på en måte; at Marianne er den eneste som i det hele tatt bryr seg om (eller nedverdiger seg til) i det hele tatt å forsøke å komme inn på Tommy.

Tommy's fantasiverden.

Det settes ingen grenser for Tommy's fantasi, verken i billedlig eller i skrevet

Fantasien er en styrke, den gir en dør til ny verdner, gir venner, men er også skremmende...

ER DET NOEN MONSTRE UNDER SENGA I KVELD?
NEI.
NIKS.
NEI.
HVIS DET VAR MONSTRE UNDER SENGA MI, HVOR STORE VILLE DE VÆRT?
BITTE SMÅ! LEGG DEG OG SOV.
MAMMA!

form. Et poeng det gjøres mye ut av, er når kvelden kommer, og fantasien tilsier at det finnes monstre under senga. På dette punktet er det som oftest ikke noe hjelp i Tigern, han bare er med og understreker Tommys fantasifostre. Men hjelpen består i at de til enhver tid er to, og det gjør saken enklere, selv om mamma påkalles i krisesituasjoner.

Flere filosofer har kommet med forklaringer på temaet årsak/virkning, og en foranledende handling kan i Wattersons serie ofte få andre virkninger enn man på forhånd antar. Tommy innbiller seg at han er en flue, og telefonen i huset blir derfor umiddelbart enorm. Ved å bevege seg over telefonen i fluestørrelse (i fantasien) er det han i virkeligheten gjør å slå nummeret til faren på kontoret, som ikke er overvettes begeistret over samtalen. Sjelden dukker andre figurer opp i serien, men en bølle i Tommy's klasse, fungerer som et uromoment til tider, i de få seriene der man ikke snakker om Tommy's fantasi, men den grusomme virkelighet.

Johnny Hart's serie *B.C.* tar oss med til et steinaldersamfunn, men uten at det begrenser seriens uttrykksmuligheter. At det ikke fantes pianoer i steinalderen bryr ikke Hart seg noe om, og enhver realisme er som blåst ut av denne serien. Watterson benytter seg av de samme mulighetene, bare det at han har sørget for å ha hjemmel i det meste han gjør, nemlig at den fantasiverden han har skapt på et vis kan forklares. Serien balanserer smertefritt mellom det mulige og umulige, og som Watterson selv har sagt, så overgår Tommy's fantasi hans egen. At mye er hentet fra hans egen barndom, eller drømmer og tanker i barndommen, er hevet over tvil, men til tider kommer poengene overraskende selv på Watterson. Der ligger også noe av hans entusiasme for serien.

Bill Watterson

Bill Watterson er en uortodoks serieskaper. Hans suksess betyr ingenting for ham, hvem som leser og liker seriene hans betyr heller ingenting for ham -- han bare lager serier for å underholde seg selv. Dermed sidestiller han seg på linje med Tex Avery.

Bill Watterson er en meget sky og tilbaketrukket person. Det eksisterer få, om noen offentlige bilder av ham. Han har innrømmet noen selvportretter, som viser at ham av utseende minner sterkt om Tommys far, slik at Tommy er biografisk på flere plan...

I USA har man visse regler for hvordan en søndagsside skal se ut, slik at den tilpasses et visst antall ombrekninger til de respektive aviser. Bill Watterson tenker kun på sin kunstneriske frihet, og gir blaffen i oppsatte regler som begrenser hans ytringsfrihet. Om ikke serien passer inn i noen aviser, så får de heller la være å kjøpe den inn. Er dette et forsøk på å bryte med kommersialismen, til fordel for det kunstneriske utbytte av serien? Mye tyder på det. Watterson har også satt seg definitivt imot at hans figurer skal bli kommersialistisk vare slik *Garfield* og mange andre figurer har blitt det. Han ser på serier som en kunstform, og han mener at hans serie ikke har noe å gjøre verken på T-skjorter eller kaffekrus. Det ligger ingen kunstnerisk inspirasjon bak dette, og han mener at de mest verdifulle kvalitetene ved serien vil bli ødelagt om det kommerielle markedet får tak i rettighetene til den. Selv har han ikke noe imot å bli rik, men det er ikke noe mål i seg selv. Hans mål er at om han skal tjene penger, så skal det være av serien, og bare av den.

Tanken på å lage tegnefilm av "Tommy og Tigern" er ham ikke fremmed. Han er allikevel urolig for et slikt prosjekt, selv om mulighetene som animasjonen gir er besnærende. På den annen side, har man ofte sett at tegnede filmer som kommer i kjølvannet av en serie, ofte er en skuffelse. Noe annet er det med filmfigurer som kan stå på egne ben, uten at de har utspring i en serie.

Av dagens serier, har Watterson latt seg inspirere av serier som *Doonesbury, Bloom County* og *Larsons verden.* Og serien som så mange fordømmer som kunstnerisk uvesentlig, Cathy Guisewites *Cathy*, anser Watterson som meget vesentlig, nettopp fordi innholdet i serien er tankevekkende og ærlig. Av de gamle klassikere er det spesielt Harrimans *Krazy Kat* som står høyt, og han fastslår at den er den beste serien som noensinne er skapt.

Serien *Tommy og Tigern* originale navn er som kjent *Calvin and Hobbes*, navn som hentyder til to filosofiske retninger. At nettopp disse navnene ble valgt, er igjen et tegn på Wattersons ukonvensjonelle stilart, navn som heller burde skremme folk fra å lese serien enn å tiltrekke seg lesere. Igjen er dette poenger Watterson ikke har vurdert i det hele tatt — han laget serien for å more seg selv, og det var alt.

Forøvrig er Bill Watterson en person med begge ben plantet på jorden. Suksessen vedkommer ham ikke, og beundrerskaren han nødvendigvis har etablert seg, vil nok trolig bli skuffet over ham som person, dersom de ønsker å forestille ham som et idol. Watterson er ganske enkelt ikke typen til å la seg idolisere.

Når serieinteresserte tar serien for seg til en grundigere vurdering, så skal man som oftest finne svar på all logikk og eventuell mangel på sådan. Slike vurderinger finner Watterson ganske uinteressante, for som han selv sier så håper han at det i forholdet mellom *Tommy og Tigern* skal finnes så mange uoppklarte spørsmål, at det vil gjøre deres vennskap interessant på flere nivåer. ◆

BillWatterson er en tegner som ikke går på kompremisser med sin kunst, og han trives med å eksperimentere med formen...

Voksenåsen, Oslo:

Den offisielle seminarrapporten

Fredag 20.03.92

Oddvar S. Kvam fra Norsk kulturråd ønsket velkommen. Deretter presenterte arrangementskomiteen (Aksjonsgruppen for nordisk tegneseriesamarbeid) seg. Gruppen besto av *Dag Kolstad, Arild Midthun, Eirik Ildahl og Terje Nordberg*.

Etter en runde hvor alle deltakerne på seminaret presenterte seg, gikk man over til korte innledninger med situasjonsbeskrivelse fra de enkelte land.

Fra pausesamtalene: (stående) Haakon W. Isachsen, Morten Myklebust, (sittende) Steffen Kverneland, Tor Ødemark og Håkon Aasnes, alle Norge

Nordisk serieseminar

20.—23. mars i år var det Nordisk seminar om tegneserier på Voksenåsen i Oslo. Hensikten var å utrede tilstanden for de nordiske tegneseriene og diskutere samarbeidsformer innen Norden; Finland, Sverige, Norge, Danmark, Island og Færøyene. Store deler av den nordiske serie-eliten var tilstede takket være genrøse bidrag fra de ulike lands kulturråd og Nordisk Råd. Også fra Frankrike var representert med Annie Goetzinger.

Hedergjest var engelske Hunt Emerson, som dog kom noe sent. Ellers var forlagsfolk fra de ulike lands større forlag der, tegnere og forfattere, og journalister.

På vegne av Norsk Kulturråd publiserer TEGN seminarrapporten, nedtegnet av Eirik Ildahl og andre, redigert og renskrevet av Jon Gisle. Bylineintervjuene er begått av TEGNs Tor Sandberg, som også står ansvarlig for den fotografiske dokumentasjonen.

Redaktør: Jon Gisle

Morten Myklebust: Situasjonsbeskrivelse Norge

Myklebust åpnet med å stille spørsmål ved den allmenne oppfatningen at tegneseriemarkedet er på vei nedover i Norge. Det som i virkeligheten skjer, sa Myklebust, er at toppene er kuttet ved at en del serier selger mindre enn før. Men på den annen side er det flere titler som nå deler markedet mellom seg. Det er blitt flere voksne tegneserielesere, mens kjernegruppen — aldersgruppen fra 12 til 15 år — leser færre tegneserier enn før. Serieheftene dominerer markedet, mens albumutgivelser stort sett er økonomisk sjansespill. Også den nasjonale produksjonen domineres av serier utgitt i hefter. I alt er det norske utgivelsesvolumet på 23 millioner eksemplarer per år, hvorav 20 millioner hefter. *Donald Duck* alene står for et volum på 10 millioner eksemplarer.

Humor er en genre som selger bra, og ikke bare på grunn av Donald. Særlig må nevnes den amerikanske suksessserien *Tommy og Tigern* (*Calvin & Hobbes*), som er blitt in-serie også i Norge.

En annen populær genre er actionserier. Dette gjelder imidlertid ikke superheltserier, som er ute av det norske markedet. Action-serier i svart/hvitt har et stabilt marked. En tredje upopulær genre er jenteseriene.

I Norge selges tegneserier først og fremst ved kiosk-distribusjon, som også når supermarkeder og bensinstasjoner. Den mest effektive distribusjonskjeden er Bladcentralen, som imidlertid bare distribuerer eierforlagenes publikasjoner. Andre (mindre) utgivere er henvist til Narvesen og/eller bokhandlere. Distribusjon gjennom bokhandlere er forsøkt med vekslende hell. Forlagenes bokklubber går bra.

Det nordiske tegneserieseminaret, Oslo, mars 1992

Nye norske serier utgjør bare 2% av utgivelsesvolumet. (Men til gjengjelde jobber mange norske serieskapere for svenske forlag.) Noen forlag satser mye på norske serier, og hos disse er opptil 25% av det som utgis, norske produkter. 10-12 nordmenn lever av å lage tegneserier. Norske serier publiseres stort sett i blader, og den dominerende genren er humor. Distribusjonen av norske serier er som for de utenlandske.

Det finnes ingen annen opplæring i det å lage tegneserier enn den som følger av at forlagene fatter interesse for nye talenter. Semic, Bladkompaniet og Norsk Barneblad satser i noen grad på norske serier i titler som *Magnum, Pyton* og diverse julehefter. Hvis denne interessen fra forlagenes side uteblir, kan talentene forsvinne ut av bransjen uten i det hele tatt å ha vært innom den.

Norske tegnere holder et internasjonalt høyt nivå, men det skorter på gode manusforfattere. Forfatterne mestrer ikke dramaturgien, hevdet Myklebust.

Norge fikk høsten 1990 en ordning med prosjektstøtte til norske albumserier. Det er en prøveordning for tre år og sorterer under Norsk kulturråd. Det har vist seg å være en fleksibel ordning som ser ut til å gå seg til etter hvert. Myklebusts vurdering var at ordningen fungerer etter sin hensikt, men at de summer som står til rådighet, 300 000 kroner i året, er for små. Et problem er det også at det stadig er de samme personene som finnes støtteverdige.

Den norske støtteordningen gjelder altså bare album. Morten Myklebust anbefalte å utvide ordningen til også å gjelde ett spesielt blad, hvor nye serieskapere kunne få et forum, samtidig som de etablerte ville få adgang til å eksperimentere innenfor rammene av et slikt blad. Det ville bli stor bredde over et slikt blad, og det burde ha muligheten til å nå et stort publikum. Man kunne trykke presentasjoner av serieskaperne og bruke bladet til å skape et miljø.

Nest etter Japan er Norge det land i verden hvor det leses mest tegneserier, målt i forhold til innbyggertallet. Med dette utgangspunkt, vil klare å bygge opp en norsk tegneserieproduksjon, så sant vi vil det, avsluttet Morten Myklebust.

Finsk portrett:
Arkitekten som ble serietegner

—Det var ikke morsomt i det hele tatt å være arkitekt, sier finnen Rauli Nordberg.

Derfor brøt han over tvert og begynte som serietegner, i likhet med flere andre finske arkitekter. Ja, Nordberg påstår at det er slik. Som belegg for påstanden hadde han med seg sin landsmann Kalervo Polkkinen, som også har vært arkitekt. I dag sysler han, som Nordberg, med tegneserier, men da mer på den administrative og rent utadrettede måten. Som for eksempel ved å arrangere tegneserieutstillinger i Murmansk og i Frankrike.

—Arkitekter er også ofte de som leser tegneserier og album. De kan å tegne og dermed er de lettere i stand til å oppfatte bildene bak teksten, mener Nordberg. Siden Nordberg brøt over tvert for 15 år siden, har han sikkert tegnet hus også, men det er oftere slik at hans striper domineres av lettere stiliserte og karikerte mennesker. Blant en rekke figurer, trekker Nordberg selv fram *Taneli*, som er en meget snill serie, ment for små barn. Taneli er navnet på hovedpersonen, et meget spørrelystent barn.

Rauli Nordberg, som fylte 43 år under seminaret...

—Serien er oppkalt etter sønnen min, som ble omtrent samtidig med at serien ble til. Jeg husker forresten ikke hvem som fikk navn først, seriefiguren eller sønnen min, ler Nordberg. For også å få utløp for sine svartere og mer voldsomme sider, mannen er jo tross alt finsk, skapte Nordberg *Sovinisti (Sjåvinisten)* for seks år siden (se fig.). Hovedpersonen lever opp til tittelen i høyeste potens. Her svinges pisken over kona, som gjerne blir spent foran en vogn når sjåvinisten føler trang til å lufte seg. Det er omtrent som å beskue Andy Capps onde bror på en særdeles dårlig dag. Men alt med et ironisk smil, selvsagt. Eller er det slik?

—Også feministene liker serien, fordi de tror at den er ironisk, men jeg henter inspirasjon fra meg selv, forsikrer Nordberg. Eks-arkitektens nyeste prosjekt er cowboy-serien *Redneck*. Til den skriver Nordberg kun manus. Landsmannen Wallu tegner.

—Serien publiseres i Skandinavias største avis, *Helsinki Sanomat*, sier Nordberg stolt.

—Det er slik at mange finske aviser vil ha minst en finsk serie. årsaken til at Wallu tegner serien, er at han er så rask. Jeg tegner så langsomt. Wallu derimot, får tingene gjort. Han er lett å jobbe sammen med. Nordberg leverer ellers humorserier til en rekke aviser og magasiner, blant annet til *Pirkka*, som selger 1.5 millioner eksemplarer, hver gang et nytt nummer er ute på gata.

Tor Sandberg

Det nordiske tegneserieseminaret, Oslo, mars 1992

Daniel Atterbom og Leif Sundkvist: Situasjonsbeskrivelse Sverige

Atterbom gikk først gjennom en del eksempler på svenske tegneserier. Man har en del tradisjonelle stereotype serier som *Biffen och Bananen, 91:an* og den landsbygdsromantiske *Kronblom*. Tradisjonen fra disse seriene er senere tatt opp igjen av Christer Petterson.

Daniel Atterbom

Blant nyere svenske serieskapere nevnte Atterbom Gunnar Krantz, som lager både romantiske serier, eventyrserier og hverdagsrealisme, Robert Nyberg, som tegner politiske satirer, og ikke minst Cecilia Torudd. Hun er mest kjent for den hverdagsrealistiske *Ensamma mamman*, men har nå gått over til politiske serier.

Rolf Gohs var lenge et stort navn på grunn av *Mystiska 2:an*, men han har gjort lite av seg i det siste. Imidlertid arbeider han nå på en serie om korstogene. Atterbom nevnte også Per Demervall, som er kjent for tegneserieversjonen av Strindbergs *Röda rummet*, og Charlie Christensens serie om den moderne poet og taper *Arne Anka*. Blant andre tegnere han omtalte, var Ulf Lundquist, Lena Ackebo og Ulf Jansson, som har laget *Ratte* etter manus av Magnus Knutsson.

Den trolig fremste svenske seriekunstner i dag er Joakim Pirinen, som er influert av den franske tegneren Moebius (Jean Giraud) og tegner i en rekke genrer. Det totale utgivelsesvolumet i Sverige er 111 albutitler og 42 blader (som varierer fra 1 til 52 utgivelser i året.) Album dominerer altså i antall titler, men bladene utgjør formodentlig et større volum. 25 av de 11 album-titlene har svenske opphavsmenn eller -kvinner.

Det svenske markedet domineres av én eiergruppe: Bonnier/Carlsen/Semic. *Kalle Anka (Donald Duck)* er det største seriebladet og utgis av Hemmets Förlag. Det fins også noen nyere forlag. Andelen av egenproduserte serier er økende, men det er fortsatt et stort behov for svenske serier. Flere av de svensklagede serier som kommer ut, klarer seg bra, — det gjelder blant annet Joakim Pirinens og Cecilia Torudds serier.

I likhet med Norge er Sverige et dårlig land for superhelter.

Framgangen for de svenske seriene skyldes ikke minst den offentlige støtteordningen som ble til i 1981 etter påtrykk fra Seriefrämjandet. Dette er en forening av mennesker som arbeider med eller interesserer seg for tegneserier, og den har nå i underkant av 1000 medlemmer.

Den svenske tegneseriestøtten er en del av støtteordningen til litteratur. I år støttes tegneserieutgivelsene med i alt 1 million svenske kroner. Dette er stadig for lite, sa Leif Sundkvist, men de viktigste utgivelsene får støtte. 90% av beløpet går til albumutgivelser, resten til enkeltserier publisert i blader, mens blader som sådan ikke kan få støtte. I alt får 20-25 album støtte hvert år; halvparten av disse er svenske. Støtteordningen omfatter altså også oversatte serier, og det kan også gis støtte til nordiske serier.

Tove Bakke fra Norsk Kulturråd og kritiker og journalist Kurt Østergård

Den årlige bokmessen i Göteborg omfatter en tegneserieutstilling og foredrag og diskusjoner om serier. Selv om det gjerne er de amerikanske gjestene som dominerer arrangementet, gir messen de små forlagene en sjanse til å profilere seg. Dermed var den offisielle delen av dagens program slutt. Hunt Emersons foredrag, som skulle ha vært holdt denne kvelden, ble utsatt til neste dag.

Lørdag 21.03.92 *Paul Schiøtt:* Situasjonsbeskrivelse Danmark

Det er ingen spesiell utgivelsesform (album, blader eller avis- og ukebladserier) som kan sies å være dominerende på det danske markedet. I 1992 blir det utgitt ca. 100 album i Danmark. Markedet er på vei ned; dette gjelder både album og avissyndikerte serier. Det synkende antall utgivelser har ført til mindre oppmerksomhet omkring tegneserier i andre medier.

Humor er den dominerende genre.

Ca. 20% av albumutgivelsene er danske serier. Omkring 20 dansker lever av å lage tegneserier. Med hensyn til profesjonalitet ligger de danske serieskaperne tett oppunder utlendingenes nivå. Den innenlandske produksjonen er dominert av album og avisstriper, og de dominerende genrene er humor og historiske serier.

Alle forlag oppgis å være villige til å satse på danske serier.

Det nordiske tegneserieseminaret, Oslo, mars 1992

Danmark har nettopp fått en støtteordning for tegneserier. Fordi denne ordningen er så ny, er det for tidlig å si noe om hvordan den kommer til å fungere.

Merja Heikkinen, Heikki Jokinen og Rauli Nordberg: Situasjonsbeskrivelse Finland

Det totale utgivelsesvolumet er ca. 25 millioner blader fordelt på 44 titler og ca. 3 millioner album fordelt på 171 titler (1989-tall). De avisene som trykker seriestriper utkommer totalt i en milliard eksemplarer i året, og det fins i alt 112 syndikerte avisserier. Tendensen i markedet er nedadgående på alle områder.

Genremessig dominerer eventyrserier (25%) og barneserier (23%), fulgt av jenteserier (14%), action (14%) og voksenserier (14%). Humorseriene står for 11 % av markedet. Her er den dominerende posisjonen til *Aku Ankka (Donald Duck)* verdt å merke seg; dette bladet har et ukentlig opplag på hele 307 000.

Spesielt for distribusjonen i Finland er at 80% av seriebladene selges via abonnement. Resten blir i alt vesentlig distribuert gjennom kioskmonopolet Rautakirja Oy. Bulls har 60-70% av markedet for distribusjon av striper. Av øvrige syndikater ble nevnt Kalletuotanto, som bare distribuerer finske serier.

Serier får regelmessige anmeldelser i de største avisene. Den årlige *Treskalleprisen* får god mediedekning. Finske titler utgjør 11% av bladene, 24% av albumene og 25% av avisseriene (1989). I opplagsvolum utgjør de finske seriene imidlertid langt mindre. Det fins 8-12 profesjonelle serieskapere. Nivået er like høyt som på utenlandske serier, men de finske seriene kan ha problemer med å bli markedsført utenlands på grunn av sitt sterke nasjonale preg.

De fleste finske serier er avisstriper; også albumene er stort sett samlinger av avisstriper. Genremessig dominerer humorserier for voksne. Finske album selges i bokhandler eller i postabonnement, og finske striper syndikeres først og fremst av Kalletuotanto. Distribusjonen av finske seriebladerskjer vesentlig som "underground" fordi opplagene er lave.

De store serieforlagene (Sanoma, Otava og Semic) viser liten interesse for finske serier. Unntaket er Semics *MAD*. Noe blir utgitt av Banana Press og av regionale serieforeninger. Den største interessen ligger hos avisene, som legger prestisje i å trykke finske originalstriper. Det fins ingen støtteordninger spesielt beregnet på tegneserier. Serier kan imidlertid få støtte gjennom den allmenne kulturpolitiske støtteordningen. I 1990 fikk seriene ca. 350 000 mark i støtte på denne måten. Innlederne vurderte støtten som for knapp og sporadisk til å gi noen generell effekt.

Finske serier savner en egen status og egne øremerkede kvoter innenfor kulturstøtten.

Den finske eliten ved en del av dem; Merja Heikkinen, tegneren Jussi Tuomola, og kritiker og serieeksperten Heikki Jokinen.

Åpningsforedrag ved Hunt Emerson

Hunt Emerson begynte med å presentere seg selv. Han er født i 1952 og gikk på college til 1971, da han sluttet for å konsentrere seg om tegneserier. Valget falt på underground-serier, siden han falt for amerikanske magasiner som trykket historier av størrelser som Robert Crumb og Gilbert Shelton. Andre typer serier hadde han sjelden lest. Samtidig med at han tegnet serier jobbet han i "Arts lab" med postere og reproduksjoner.

Hans første publiserte serie kom i 1973 og het *The art of making cakes.*

Islandsk portrett: *Suksess i USA*

Kjartan Arnorsson, kjempediger islending som satser amerikansk, og som ser ut til å lykkes.

—Omsider skal det bli virkelighet. Mailbox Press i Arizona vil utgi et tegneseriemagasin basert på mine serier. Det forteller en meget glad og kjempemessig islending, Kjartan Arnorsson. To meter, svarer Arnorsson på spørsmålet TEGN føler må stilles først. La oss så gå over til 27-åringens meritter som tegner.

—Jeg har tegnet siden jeg var barn, og blitt bedre etter hvert. Kanskje fordi jeg har studert blant annet ved Art Institute of Boston og ved North Eastern University i Boston. Jeg har vært borte fra Island i åtte år nå, og lite tyder på at jeg flytter hjem med det første. Det fine med å være tegner er at du kan bo hvor som helst i verden, og så kan du bare sende seriene i posten, filosoferer Arnorsson, og setter to skarpe og store øyne i TEGNs utsendte.

—Det er akkurat nå i det siste jeg har

➡

Det nordiske tegneserieseminaret, Oslo, mars 1992

Den fascinerende engelskmann, omgitt av interesserte; fra venstre —Jón Sveinbjørn Jónsson, Danial Atterbom, Rolf Classon, Hunt Emerson selv, Mikael Grahn, Johan Andersson Kurt Østergård og Tommy Sydsæther

I 1978 besøkte Emerson USA, hvor han møtte Gilbert Shelton for første gang. Emerson arbeidet da på serien *Thunderdogs*, som han viste Shelton, og som ble meget godt mottatt av ham. Den utkom to år senere og handlet om Mongo, lederen for "Thunderdogs", som befant seg i en todimensjonal verden mens resten av serien foregikk i en tredimensjonal verden. *Thunderdogs* solgte bare i 2000 eksemplarer de første årene, men den har senere fått en renessanse og har i dag trolig gått i ca. 7000 eks. i England. I USA ble det trykket 10 000. Men den nådde ikke det store kommersielle markedet slik som vårt eget *Pyton*.

Den ble utgitt i Sverige og ikke i hans hjemland England, hvor den ble ansett for å være for absurd. Det var nettopp det absurde og bisarre som skulle bli hans varemerke, blant annet i hans neste arbeider, som utkom i *Zomix comix*. Disse var klart influert av San Francisco-tegnerne. Hunt Emerson har aldri vært interessert i å lage kommersielle serier eller serier for barn.

Etter hvert begynte han å arbeide for Street Press, som utgav to titler, begge antologier, som presenterte arbeider av forskjellige tegnere.

To meter lange Kjartan Arnorrson gjør ser ut til å få større suksess i USA enn landsmannen Leif Eiriksson gjorde for 1000 år siden... Serien er et utdrag fra "The Dark Side of Karno" hvor TV-helbrederen viser seg å være en bløff.

begynt å bygge meg opp i USA med *Karno Comics*. På Island er det ingen som kan leve av å lage serier. Det er ikke stort nok marked. Jeg har likevel hatt en del å gjøre, blant annet for fjernsynet. *Captein Island* (en karikert superhelt med appell for de minste) ble først gitt ut som barnebok. Senere har kommet flere bøker om ham. Da jeg var 14, 16 år laget jeg serien *Peter og Roboten* for Dagbladet (den islandske varianten). Jeg tegner forresten alltid. Nå har jeg vel rundt 100 karakterer jeg benytter. En av disse er *Savage Squirrel*, en variant i funny animals-tradisjonen.

—Han er liten, søt og svært bevæpnet, opplyser Arnorsson.

Islendingen legger ellers ikke skjul på at han i tida framover kommer til å benytte svært sterke virkemidler.

—Det må være grovt nok til at folk vil lese det, men samtidig ikke så grovt at politiet slår meg til plukkfisk, sier Arnorsson.

En nærmere titt på noen av "Karnos" serier, avslører da også at det her er snakk om meget erigerte saker. Og der hvor dyr og mennesker ikke er avkledte og klare for det meste, handler det gjerne om til dels særdeles hårreisende vold.

Kjartan Arnorsson trekker trådene videre fra undergrunnsscenen på slutten av 60-tallet og begynnelsen av 70-tallet. Reed Wallers nakne *Omaha* er et mer enn relevant navn når det gjelder Arnorssons mer lettkledte bravader.

At kjempen fra Sagaøya er proppfull av ideer og vilje til å ikke la noe være uprøvd, vitner et av hans tilbud til sine lesere om. For en neve dollar tegner nemlig Arnorrson godtfolks egne historier ned på papiret. En titt på *Commissions Special III*, vitner om at det er flere enn Arnorsson som har en skrudd og pervers (vil enkelte hevde) fantasi.

Hva så med resten av tegneseriemiljøet på Island?

—*Gisp* har kommet med fire blad så langt. Det er intellektuell humor, art highschool humor, sier Arnorsson, og trekker på skuldrene.

Tor Sandberg

Det nordiske tegneserieseminaret, Oslo, mars 1992

I dag er Emerson med og driver selskapet Knockabout Comix, som blant annet har sikret seg de engelske rettighetene til Sheltons *Freak Brothers* og *Fat Freddy's Cat*. Selv har Emerson laget serier om sex (dog ikke av den obskøne typen) og om *How to grow pot*. Dette resulterte i at man prøvde å tvinge gjennom en lov som plasserte publikasjoner om narkotika under pornografiloven. Forlagsredaktøren Tony Bennett ble fengslet, men vant saken etter to år, en viktig seier for ytringsfriheten. Men saken ødela helsa til Bennett og satte en stopper for forlagets produksjon i to år. Til gjengjeld solgte det neste nummeret, som kom etter rettssaken, mer enn noen av de andre.

The big book of everything var det neste Emerson laget. Her begynte han på en serie som han først ikke visste hva skulle bli til, men som utviklet seg til historien om Calculus Cat. CC elsker TV, og jobben hans er å smile. En dag begynner han å slåss med TV'n, som redder seg ut av det ved å vise favorittprogrammene hans. Historien ble utgitt i 1985, og etter seks år var opplaget på 5000 utsolgt. Emersons serier er mer idealisme enn business.

En annen av Emersons serier handler om Max Zillion og hans saksofon Alter Ego. Det er en romantisk historie der saksofonen alltid redder Max i farlige situasjoner. (I Emersons serier opptrer det ofte to "individer" som jobber sammen.) I en av historiene blir en del saksofoner kidnappet av CIA, som gjemmer dem i verdensrommet. Max klarer å finne fram til dem og samler alle saksofonene til verdens største bebop-orkester. Dette forpurrer CIAs planer.

Lady Chatterleys Lover av D.H. Lawrence vant i 1961 en viktig seier for ytringsfriheten. Etter å ha vunnet sin egen rettssak fant Emerson og Knockabout Comix ut at det rette nå var å lage en serieversjon av nettopp denne boken. D.H. Lawrence var død 50 år tidligere, og Emerson elsker å jobbe med døde forfattere. Da boken kom ut, sjokkerte den publikum, ikke fordi hovedpersonen, Lady Chatterley, hadde en elsker, men fordi elskeren var av en lavere klasse. Serieversjonen var Emersons første suksess, er foreløpig solgt i et opplag på 8-9000 og er oversatt til 5-6 språk.

Etter dette laget Emerson nok en serie over gamle klassikere, denne gangen over et dikt som alle engelske barn lærer på skolen, Samuel Coleridges *The rime of the ancient mariner*. Diktet handler om en skipper i Sydhavet, som skyter en albatross bare fordi han kjeder seg.

Færøysk portrett:
Mens vi venter på Donnu Danjal

Niels Jakup Thomsen er en av 47.500 færøyinger.

Det lave befolkningstallet vanskeliggjør både nasjonal serieproduksjon og utenlandske serier på færøyisk, opplyser han.Skal du lese tegneserier på færøyisk, er du henvist til *Barnabladid*, det færøyiske motstykket til *Norsk Barneblad*. Det er rett og slett for få færøyinger til at det er økonomi til å gi ut rene tegneserier på færøyisk. Totalt bor det 47.500 mennesker på øyene. *Barnabladid* klarer seg imidlertid på færøyisk, ved å rette seg mot aldersgruppen fra åtte til 14 år, og ved å inkludere blant annet noveller, pop- og filmstoff, konkurranser og kuriosa fra inn- og utland blant tegneseriene.

Niels Jakup Thomsen

Opplaget er på 3200 eksemplarer. Hvert blad er på 40 sider. Det kommer ut ti nummer i året.

Niels Jakup Thomsen fra *Bokadelid Føroya Lørarafelags* (Færøyenes lærerforenings bokforlag), som utgir Barnabladid, forteller at norske serier er populære i bladet. Baldrian har de hentet fra *Norsk Barneblad*. I Norge kjenner vi ham som *Smørbukk*. De siste ti årene har Håkon Aasnes stått for både strek og historier.

—Vi sluttet med *Smørbukk* i fjor, men det har vi fått mange reaksjoner på. Kanskje må vi begynne med denne serien igjen. Det er muligens fordi norsk bygesamfunn minner en del om bygdesamfunnet på Færøyene, at Baldrian ble så populær, sier Thomsen.

Også Solveig Muren Sandens tegnede versjoner av folkeeventyr, brukes i Barnabladid. I tillegg er *Roaldur og Baraldur* populære. Her hjemme er de kjent som *Reodor og Teodor*. Det er Arild Midthun og Terje Nordberg som står bak denne serien.

Danskspråklige tegneserier utgis på Færøyene. Både *Anders And (Donald Duck)* og *Basserne (Billy)* er populære, forteller Thomsen. Han håper imidlertid at det en dag skal være mulig å få gitt ut et tegneseriehefte på færøyisk regelmessig. Kanskje blir det *Donnu Danjal* . Ja, det blir antageligvis navnet hvis Donald Duck gjør færøying av seg. Så langt har framstøtene overfor Gutenberghus ikke ført fram.

Thomsen er ellers interessert i å få kontakt med norske tegnere som vil tegne striper for Barnabladid. På Færøyene finnes det omtrent ikke tegneserietegnere, noe Thomsen mener skyldes at befolkningsgrunnlaget er for lite.

Thomsen kan ellers fortelle at han arbeidet med Barnabladid i ti år. I tillegg har han vært ansatt i lærerforlaget på deltid i tre år.

Albatrossen er som kjent menneskets beste venn på sjøen, og derfor betyr det ulykke over skipet å drepe en albatross. Skipperen må gå med den døde albatrossen rundt halsen, men forbannelsen opphører til slutt da han lærer seg å be, og albatrossen faller av.

Emerson trodde ikke Lawrence ville blitt særlig fornøyd om han hadde sett hans versjon av Lady Chatterley. Derimot var han overbevist om at Coleridge ville ha likt tegneserieutgaven av diktet sitt.

Emerson bruker ofte seg selv som figur i seriene, men det er bare for å slippe å finne på nye figurer. Hans interesser går i retning av Music Hall-shows, mens han hater TV og radio.

Hvordan ser Emerson på det han gjør? I USA sier Gilbert Shelton alltid at han er i forlagsbransjen, men når han er i Frankrike, sier han at han er serietegner, og blir respektert for det.

Firkin — a guide to human sexual behaviour er en av Emersons nyere serier. Den er ikke for sexy, og den er sett gjennom en katts øyne. Katter er etter hvert blitt et varemerke hos Emerson — i heftet *Fortean & times* handler en av seriene om en katt som blir etterlatt i det sydlige Tyrkia og går derfra til Nord-Tyskland.

Et av de siste heftene fra Knockabout Comix er *Talking Turkey*, som man setter stor lit til. Dette er et billig og bra blad, hvor Emerson blant annet bidrar med en serie han har kalt *City Mouths*, og her fins også serier av Gilbert Shelton.

Hva er framtiden for undergroundserier? *Wiz comics* er populært fordi det mer eller mindre består av "dass-humor", slik som vårt eget *Pyton*, og trolig er dette bladet myntet på studenter. Trolig er dette framtiden, mens undergroundseriene ennå ikke har funnet det store markedet. I Frankrike har man også funnet fram til de små publikasjonene, men ikke i England. I USA er Art Spiegelmans *Maus 2* utkommet, og en avis konkluderte med at "dette er ingen tegneserie".

Hunt Emersons foredrag var et friskt pust, morsomt, og han klarte å skape interesse for den genre han representerer. I neste nummer av TEGN bringer vi et intervju med Hunt Emerson.

Mulige områder for internordisk samarbeid — Innledning til gruppevise diskusjoner ved Frank Madsen og Rune T. Kidde

Frank Madsen åpnet med en optimistisk melding: Danmark har endelig fått en støtteordning for tegneserier med et budsjett på 400 000 kroner det første året. Et annet positivt trekk er at det er åpnet et eget tegneseriebibliotek i København. Han mente at tegneseriene ikke bør frykte konkurranse fra andre medier, og han framhevet at det ikke bare er salgstall som teller.

Rune Kidde var mer pessimistisk. Han hevdet at man til nå hadde beveget seg for langt fra det konkrete på seminaret. Blir man mer konkret, vil man støte på fronter forlagene og byråene imellom. Derfor bør serieskaperne først bli enige seg imellom om hva de vil, sa Kidde. Han ba om at minst ett konkret prosjekt burde komme ut av seminaret. Blant annet ønsket han seg organisasjoner for serieskaperne i de enkelte land for å lette den faglige kontakten over landegrensene.

Kidde nevnte også at det snart utkommer et blad om nordiske tegneserier redigert av de nordiske serietidsskriftene. Bladet er på engelsk og sendes til 105 forlag over hele verden. Innlederne kom med en rekke forslag til områder hvor man kunne samarbeide:

1. En seriebank, og kanskje en publikasjon med serier fra seriebanken.
2. Samarbeid om syndikering.
3. Forlagssamarbeid. Forlagene i de enkelte land har en tendens til å overse nabolandene og selger heller rettigheter til land utenfor Norden.
4. Nye områder for satsing på tegneserier.
5. Felles messeopptreden og annen markedsføring i utlandet. Nordiske tegneserier er for lite kjent i utlandet. Etter dette fulgte diskusjoner i fem grupper. Vi har valgt å ikke referere de enkelte gruppediskusjonene, men nøyer oss med å ta for oss den oppsummerende plenumsdiskusjonen som fulgte.

Oppsummering av gruppediskusjonene

Gruppe 1 v/Frank Madsen hadde valgt å unnlate å komme med noen felles konklusjon. Madsen refererte de synspunkter som var kommet fram i gruppen.

Med hensyn til en seriebank var Jón Sveinbjørn Jónsson redd for at profesjonelle ikke ville være med, men bare amatører. Han framholdt også nødvendigheten av en fagforening for serieskapere. Tove Bakke mente at banken måtte omfatte bare korte serier, da album ville bli for omfattende. Madsen anså imidlertid lengden på seriene som likegyldig. Utgivere vil kunne abonnere på en seriebank. Banken skal ta kontakt med utlandet og presentere nordiske serier, men ikke drive med salg av rettigheter. Mange profesjonelle vil være med, og dersom man må betale et gebyr for å komme inn i seriebanken, unngår man for mange amatører.

Arild Midthun mente derimot at banken må konsentrere seg om kortere

D'herrer fra Danmark; Frank Madsen og Rune T. Kidde

Det nordiske tegneserieseminaret, Oslo, mars 1992

Emma Hamberg, Sverige

Magnus Knutsson, forfatter og serieveteran, Sverige

Marianne Ståhlgrantz, Sverige

Henning Kure, Danmark

serier. Den kan fremme kortere serier til bruk i tidsskrifter. Dette vil fremme videre produksjon. Heikki Jokinen framholdt at det var nødvendig med støtte til oversettelser. Tove Bakke ville søke Eksportrådet om støtte, mens Leif Sundkvist så muligheter i Nordisk Råd. Midthun mente at Nordisk Kulturfond burde ha en pott til tegneserier.

Gruppe 2 v/ Karl G. Jönsson: Man burde allerede nå bli enige om å starte et nordisk samarbeid. Man må ha mål for å komme videre. Det må dannes en internordisk organisasjon som holder samarbeidet oppe. Man må skaffe penger til organisasjonen, som skal være basis for seriebanken. Seriebanken må fungere kommersielt og kreativt. På sikt kan den danne grunnlag for en internasjonal satsing fra Norden, og den vil rive ned grensene mellom de nordiske land. Det må være en medlemsavgift, og banken må ta prosenter av inntektene når den formidler rettigheter.

Gruppe 3 v/ Ola Westerberg: Det er store problemer forbundet med en seriebank. Det er nødvendig med en profil på de heftene som formidles, med kontakt med mange serieskapere, og det må være en redaksjon knyttet til banken. Banken må øke kontakten mellom forlagene, presentere nytt materiale når det kommer, og sende materialet over landegrensene. Ideen er god hvis den lar seg gjennomføre i praksis.

I utlandet har markedsføring av nordiske serier gitt dårlig resultat så langt. Det er vanskelig å selge nordiske serier utenfor Norden. En felles satsing er ikke realistisk på grunn av konkurransen mellom forlagene. Gruppen syntes utstillinger var en god idé hvis man ble enige om steder å holde dem. Gruppen ville også gå inn for å søke oversettelsesstøtte fra Nordisk Råd.

Gruppe 4 v/ Freddy Milton: En forsamling på 50 mennesker som arbeider med serier over hele Norden er riktig plass for vågale initiativer. Det trengs et internordisk magasin, og det er et desperat behov for blader for aldersgruppen 8-13 år, blader som kan overta for Donald. Nå mister man mange lesere når de når puberteten, og det gjelder i alle de nordiske land.

Magasinet bør ha noen sider i farger, en redaktørgruppe og lokale redaktører i de enkelte land. Bladet må ha en felles stil hvor ulike tegnere kan fungere i fellesskap. En komité bør utforme en dummy. Kostnadene bør deles ved utgivelse samtidig i hele Norden. Man kan søke de enkelte kulturdepartementene om penger. Bladet må forberedes først, deretter må man vekke interesse for det.

Gruppe 5 v/ Paul Schiøtt: Man må bygge på de eksisterende forlag, men kan eventuelt åpne for nye. Det bør også lages en katalog over nordiske comics, slik at norsk tegnere kan finne danske manus osv. I katalogen må alle presenteres med adresser og telefonnummer. Katalogen må være på engelsk på grunn av markedsføringen overfor utlandet. Det er to måter å søke finansiering på, enten gjennom lokale kulturmidler eller gjennom Nordisk Råd. Det må utgis et årlig supplement til katalogen.

Gruppe 6 v/ Catharina Hansson: Det trengs en seriebank som sitter inne med informasjon og kan fungere som markedsføringskanal og drive kontaktformidling. Den må ha et kontor med telefax, telefon og en deltidsansatt. Trykken må være billig. Forlagene må fore banken med informasjon, og det må gjøres et utvalg av hvem som skal være med der. Banken bør finansieres via Nordisk Kulturfond, og det må være en avgift for å være med. Dagen ble avsluttet med at det ble enighet om at Eirik Ildahl skulle sette de framkomne forslag ned på papiret og presentere dette for delegatene på søndag for en eventuell votering da.

Søndag 22.03.92
Catharina Hansson: Barn og unge — tegneserier og nordisk identitet

I et kortfattet foredrag — *Barn og unge — tegneserier og nordisk identitet* kunne Catharina Hansson fra Semic, Sverige fortelle at hennes redaksjon produserte 5 titler, 90 utgaver pr. år, hvorav *Mumitrollet* var et av dem. Dessuten sto

Det nordiske tegneserieseminaret, Oslo, mars 1992

Lena Furbergs *Mulle* på listen over de 5, utgitt i 8 land. Det har vært vanskelig å finne tegnere til *Mumitrollet*, fordi noen tegnere ikke ville prostituere seg, mens andre kun tegnet på fritiden.

Idag er det hovedsakelig spanske tegnere som tegner den, men det erikke uten problemer, siden disse ikke har samme kjennskap til nordiske forhold, og finner derved ikke frem til den nordiske folkesjelen på den samme måten.

Jón Sveinbjørn Jónsson: Er tegneseriekrisen en rekrutteringskrise?

Jón Sveinbjørn Jónsson innledet med litt statistikk fra Frankrike. I 1989 solgte hver utgivelse av album for ungdom i gjennomsnittlig 18 671 eksemplarer, mens tallet for voksenalbum, som er flaggskipene for franske serieforlag, var 18 253. Året etter hadde ungdoms-albumene en liten nedgang til 16 689, mens nedgangen for voksenalbum var dramatisk - til 10 471. Samtidig sank antallet pocketutgivelser fra 89 til 29, mens amerikanske serier gjorde sitt inntog på det franske markedet. Dargaud satser nå på Disney, men har en avtale som må fornyes hvert år, og som derfor er tuftet på usikker grunn.

Nedgangen skyldes en kombinasjon av økonomisk vanskelige tider og en bølge av moralsk opprustning. Dessuten har Frankrike fått en rekrutteringskrise. Tidligere var det noen få personer som bar det hele, og særlig én person var sentral: René Goscinny. Han var en kreativ person som visste å tjene penger på ideene sine. Hans hovedidé var bredde.

I Norge ligger den samme filosofien bak bladet *Pyton*. Her har man satset på bredde og på en kreativ redaktør som vervet en ny generasjon tegnere som i sin tur vervet en ny generasjon lesere. Som årene har gått, har tegner-generasjonen og lesergenerasjonen fulgt hverandre. Men man har et problem: Hvor blir det av det nye publikummet? Jónssons råd til forlagene var at man hele tiden bør sikte seg inn på et ungt publikum. Men man skal ikke forsøke å verve barn som lesere!

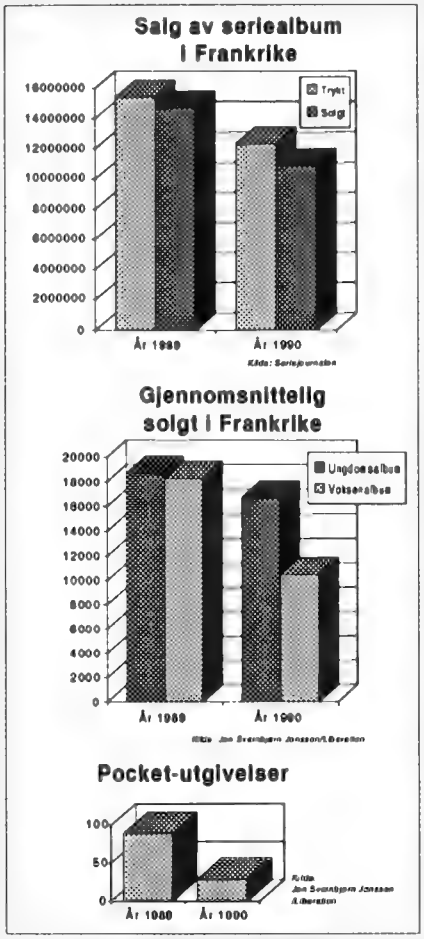

Venstre: Aktuell statistikk

80-tellet var det tiåret da de angloamerikanske seriene kom tilbake for fullt. Disse seriene har et stort massemarked. Innenfor dette fins et lite kritisk marked. Det ligger ingen automatikk i at de seriene som er innrettet på det kritiske markedet, som Art Spiegelmans *Maus*, verver nye lesere verken innenfor eller utenfor det markedet de opprinnelig er beregnet på.

Oppsummerende diskusjon

Daniel Atterbom ledet møtet.

Freddy Milton, Danmark, grep fatt i forslaget om et nordisk magasin og påpekte at når det blir laget en ny serie, er det opphavslandet som må betale regningen, mens andre land kan skumme fløten. Semics forsøk på å lage et nordisk magasin strandet av denne grunn. Et nytt prosjekt kan ha en sjanse hvis andre land kommer inn på et tidlig tidspunkt og deler på regningen. Dette krever at et magasin kommer ut i minst tre land samtidig, og at landene deler utviklingskostnadene. Videre ønsket Milton en resolusjon om å nedsette et utvalg for å følge opp saken, og han fikk bred støtte for dette i salen.

Horst Schröder, Sverige, påpekte at det allerede skjer samarbeid mellom serieforlag i flere land.. Særlig de små forlagene blir seg de små marginene mer og mer bevisst, og forlag i flere land deler regningen. *Arild Midthun, Norge*, støttet Freddy Miltons synspunkt.

Tove Bakke, Norsk kulturråd, mente at hvis noen virkelig vil et prosjekt, må de begynne å arbeide med det uten å tenke på pengene. Det er ikke riktig å gå den motsatte veien.

Jón Sveinbjørn Jónsson, Norge og Annie Goetzinger, Frankrike. Sistnevnte har også blitt kjent som illustratør i Aftenpostens kulørte bilag A-magasinet

Det nordiske tegneserieseminaret, Oslo, mars 1992

Kjartan Arnorsson, Island, hevdet at utgiverne stort sett er overlatt til seg selv. Det fører til at om en utgivelse gir profitt, er det en bra utgivelse. Arnorssons egen suksess skyldes at han har vært på TV. Folk ser mer på fjernsyn enn de leser serier.

Atterbom gikk så tilbake til sakslisten og fastslo at ingen lot til å være interessert i å ta initiativet når det gjaldt opprettelsen av en seriebank. Han fastslo videre at det på nasjonalt nivå i flere land er under utarbeidelse en katalog eller serieskaperoversikt i en eller annen form.

Vedrørende støtteordninger lot det til å være allmenn enighet om å gjøre en henvendelse til Nordisk Kulturfond om å øremerke midler til en støtteordning for serier, herunder en produksjonsstøtte til serier oversatt fra et nordisk språk til et annet.

Når det gjaldt et utvalg til oppfølging av et nordisk magasin lå det allerede på bordet et forslag om å gi en gruppe navngitte personer i oppdrag å lage et forprosjekt, og å søke dette finansiert gjennom Nordisk Kulturfond. Gruppen fikk følgende sammensetning: *Arild Midthun (Norge), Carsten Søndergaard (Danmark), Göran Ribe (Sverige) og Heikki Jokinen (Finland).* Gruppen må sørge for å holde stadig forbindelse med Island og Færøyene. Salen ga dessuten sin tilslutning til et forslag fra *Paul Schiøtt, Danmark*, om at han kunne fungere som kontaktperson for utgivere, uten at det her fantes noe spesifikt opplegg.

Videre ble det gitt tilslutning til at det skal utarbeides en kortfattet situasjonsbeskrivelse for tegneseriene i Norden. Denne skal sendes til diverse kulturmyndigheter i det enkelte land - nærmest som en påminnelse om at "vi fins". Vi må fortelle om de store ressurser som fins blant nordiske serieskapere. Daniel Atterbom påtok seg å sørge for dette, eventuelt i samarbeid med Frank Madsen.

Med utgangspunkt i Paul Schiøtts initiativ utspant det seg en diskusjon om forskjellige måter å organisere videre samarbeid og kontakt på. Heikki Jokinen påpekte at det i mange sammenhenger (søknader, offentlige henvendelser) kunne være en fordel å institusjonalisere samarbeidet i en slags organisasjon med postkasse og adresse.

Atterbom mente at man burde møtes på nytt, og foreslo en tilsvarende konferanse i Stockholm neste år, gjerne i tilknytning til Seriefrämjandets 25-årsjubileum.

Lars Rasmussen, Danmark mente at seminaret burde munne ut i dannelsen av en forening av serieskapere og -utgivere i Norden. Da vil man ha bestemte personer som er forpliktet til å følge opp på de enkelte områder.

Paul Schiøtt fastslo at en kontakt utgiverne imellom ikke var noe dette møtet skulle diskutere. Hva seriebank angikk, mente han at slike allerede fins i form av syndikater, og Atterbom supplerte med å si at et videre initiativ her måtte være opp til utgiverne.

Vedrørende katalog opplyste Frank Madsen at han ikke hadde tid til å drive med det, og Peter Kielland meldte seg frivillig til å følge opp arbeidet. Kontaktperson i Norsk Tegneserie-Forum ble opplyst å være Tor Arne Hegna, og svensk kontaktperson er Daniel Atterbom. Tegnersyndikatet Kalletuotanto er finsk kontakt.

Haakon W. Isachsen, Norge, ville også diskutere ideen om en seriebank mer utførlig, men mente likevel at en slik bank først og fremst vil tilfredsstille serieskapernes behov og ikke forlagenes, slik at initiativet bør komme fra serieskaperne.

Ingen meldte seg til å være kontaktperson for en seriebank. Arild Midthun mente at det var liten vits i å lage en

Forleggeren Horst Schröder, Sverige

seriebank eller katalog dersom det virkelig er slik at verken utgivere eller serieskapere er interessert.

Schiøtt signaliserte sin interesse for en katalog som skal inneholde en oversikt over hvem som kan gjøre hva i hvilke stilarter. Katalogen vil kunne brukes utenlands dersom den blir laget på engelsk. Schiøtt mente at dersom 50% av utgiftene til en katalog kan dekkes av Nordisk Kulturfond, vil det la seg gjøre å få utgiverne til å betale resten. I den forbindelse ble det avklart at det er nødvendig med deltakelse fra minimum tre land for å få støttemidler fra Kulturfondet. Tove Bakke, norsk kulturråd, påpekte at det også går an å lete etter penger i bilaterale fond og i ministeriene, samt hos organisasjoner som for eksempel Fritt Ord.

Tor Bomann-Larsen, Norge, stilte spørsmålet: Hvem er "vi"? Han ville ha en utdyping av den nordiske identiten og tradisjonen som var grunnlaget for samarbeidet. Hva er "limet" som gjør nordiske serier til noen enhetlig? Han kunne godt tenke seg et tegneserie-leksikon som gikk litt i dybden i stedet for

Tegneren Tommy Sydsæther, bl.a. Pyton, i møte med den unge og ekstremt produktive tegner Inga-Lill Røsberg

Det nordiske tegneserieseminaret, Oslo, mars 1992

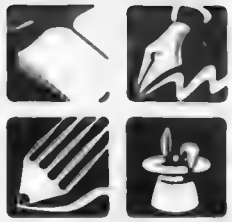

bare en katalog, og han mente seminaret gikk vel raskt fram.

Heikki Jokinen, Finland, betonte at selv om det språklige fellesskapet er skandinavisk og ikke nordisk, kan det finnes nordiske fellesinteresser. For å ivareta disse måtte vi finne fram til en eller annen slags samarbeidsstruktur.

Bjørn Ousland, Norge, minnet om poenget med å utvide hvert lands hjemmemarked til å omfatte hele Norden. Norge er for eksempel et begrenset marked, og skal man utvide det, er det naturlig å ta Norden først.

Karl G. Jönsson, Sverige, sa at det burde komme noe konkret ut av dette. Det er bedre å starte et løst nettverk enn ikke noe, for da ville seminaret bli noe mer enn "bare" et seminar.

Arild Midthun lurte på om eksisterende organisasjoner kunne være et utgangspunkt: det svenske Seriefrämjandet, Norsk Tegneserie-Forum, den finske serieforeningen og den danske serieskaperforeningen. Haakon W. Isachsen innvendte at disse organisasjonene er for forskjellige.

Det ble en diskusjon rundt fagforeninger, der Frank Madsen refererte de positive erfaringene med en egen dansk tegnerforening. Dette gav mye større slagkraft enn om man arbeidet innefor en større forening for tegnere eller forfattere. Det ble imidlertid fastslått at møtets oppgave måtte være å konsentrere seg om en organisasjon på nordisk og ikke nasjonalt nivå.

Lars Rasmussen etterlyste på nytt at navngitte personer måtte pekes ut til spesifiserte oppdrag.

Etter lunsj oppfordret Horst Schröder til handling, og Leif Sundkvist, Sverige foreslo at seminaret som en begynnelse skulle danne utgangspunkt for en interesseorganisasjon med fast adresse. Morten Myklebust, Norge, mente at en seriebank var en oppgave for forlagene, mens en seriekatalog måtte være serieskapernes oppgave. De initiativene som da gjensto for møtet å ta stilling til, var nordiske støtteordninger og et nordisk magasin. Begge deler fordret en form for organisasjon.

Rolf Classon, Sverige, gikk inn for å stifte "Nordisk seriekongress" der og da, og la fram et resolusjonsforslag og et forslag til dagsorden. Det ble påpekt av Tove Bakke at man ikke kunne få støtte fra Nordisk Kulturfond til et møte neste år hvis samarbeidet ble institusjonalisert på årets møte i form av en kongress. Det ville da bli snakk om et tilbakevendende årlig evenement, og det gir fondet ikke penger til. Tross en del uenighet om hvor fast en slik organisasjon burde være, var det alminnelig stemning for å opprette en samarbeidsorganisasjon.

Atterbom konstaterte at forslaget til stiftelsesresolusjon (som var ført i pennen av Karl G. Jönsson) var forenlig med de andre forslagene som var kommet fram.

Dagsordenen for den nyopprettede organisasjonen, kalt Nordisk serieforum, ble så behandlet, og følgende vedtak ble truffet:

1. Nordisk serieforum møtes neste gang i *Stockholm i 1. kvartal 1993.*

2. *Frank Madsen* setter sammen et medlemsregister som distribueres av Seriefrämjandet.

3. *Seriefrämjandet* fungerer inntil videre som *Nordisk serieforums sekretariat.*

4. Følgende personer ble kontaktpersoner for sine respektive land: *Frank Madsen (DK), Heikki Jokinen (SF), Arild Midthun (N), Daniel Atterbom (S), Kjartan Arnorsson (I) og Niels Jakup Thomsen (Færøyene).*

5. Forslaget til stiftelsesresolusjon møtte innvendinger fra salen, blant annet fra *Svein Erik Søland, Norge,* idet det inneholdt formuleringer som innebar at de tilstedeværende forlags-representanter skulle forplikte forlagene til felles markedsføringstiltak overfor land utenom Norden. Det ble bestemt at forslaget skulle omskrives og behandles på nytt etter punktene 6 og 7.

6. Søknad til Nordisk kulturfond. I tråd med seminarets tidligere vedtak ble følgende vedtak fattet: *Nordisk serieforum søker Nordisk Kulturfond om at det øremerkes midler til tegneserier.* Det understrekes at det må dreie seg om en generell produksjonsstøtteordning for forskjellige utgivelsesformer, og ikke utelukkende en oversettelsesstøtte. Støtten bør gå til utgivere. Gruppen av kontaktpersoner (kontaktutvalget) fikk i oppdrag å skrive søknaden.

7. Nordisk magasin. *Haakon W. Isachsen, Norge,* uttrykte skepsis til prosjektet og etterlyste profil og målgruppe som ville skille et slikt magasin fra eksisterende blader. Horst Schröder mente den innebyggede dynamikken i prosjektet ville gi det en profil.

Rune T. Kidde, Danmark, påpekte at en seriebank ville ha kunnet være basis for en hel rekke blader med forskjellig profil. Freddy Milton mente at det var behov for en målrettet produksjon: at noen faktisk bestiller noe.

Morten Myklebust, Norge, betonte at vedtaksforslaget bare gjaldt et forprosjekt, og at ingen hadde noe å tape på å sette det i gang. Haakon W. Isachsen hevdet at magasinet ville være avhengig av at man fikk etablert en seriebank og en katalog. *Magnus Knutsson, Sverige,* anmodet om å få et vedtak, og fikk støtte for dette i salen.

I tråd med seminarets tidligere vedtak ble følgende vedtak fattet:

Nordisk serieforum fastslår at det er behov for et nordisk tegneseriemagasin, og poengterer at det er viktig at det første skrittet tas av serieskaperne. Følgende fire personer fikk i oppdrag å utarbeide et forprosjekt for et nordisk seriemagasin: *Carsten Søndergaard (DK), Göran Ribe (S), Arild Midthun (N) og Heikki Jokinen (SF).* Magasinet søker Nordisk Kulturfond om prosjektstøtte i en oppstartingsfase. Til sist ble Karl G. Jönssons omarbeidede resolusjonstekst fra punkt 5 vedtatt av møtet:

Vi, undertegnede serietegnere, -forfattere, -forleggere og -kritikere fra hele Norden, har besluttet å stifte et nordisk serieforum med oppgave å fremme tegneserien som kulturytring i hele Norden samt å lette kommunikasjonen mellom de nordiske landene og informasjonen om nordiske serier ut i verden. Nordisk serieforum skal fortløpende samles for å utvikle samarbeidsformer og streve etter å etablere seg som en aktiv interesseforening for nordiske serier med et fast sekretariat for det fortsatte arbeidet.

Kontaktutvalget fikk et generelt ansvar for oppfølging av resolusjonen.

En sørlending fra Bergen

Det fine med å bo i Bergen, er at det regner så mye. Dermed blir det mer tid til å tegne, forteller Sven Tveit.

Som egentlig er fra Farsund. TEGN har herved gleden av å presentere hans seriedebut. Den snart 24 år gamle sørlendingen har nemlig aldri for hatt noen av sine serier på trykk.

De som kjenner norsk seriemiljø er kanskje ikke så alt for overrasket. Det er ikke nok med kvalitet når det ikke finnes noe sted å publisere kvaliteten. Derfor er det ekstra gledelig at TEGN kan være med på å få unge Tveit fram i lyset. For der horer han hjemme, det mener iallfall, i all beskjedenhet, Skandinavias største og beste tegneserietidsskrift.

I sin debut har Tveit støttet seg til et utdrag fra en av Jon Michelets bøker. Tveit er dermed med på å ta opp hansken flere av TEGNs intervju-objekter har kastet fra seg i den senere tid, senest Thore Hansen: Mangler tegneren manus, er det naturlig å gå til en forfatter.

Nå er utdraget Tveit har valgt antageligvis ikke tenkt som tegneserie. Nei, det er vel for mye å håpe på. Likevel er det ikke tvil om at Michelet har stoff i seg til å være visuell nok for serietegnere.

La oss så gå videre fra de-som-har-gjort-sitt, til de-som-har-til-gode-å-gjøre-sitt. Sven Tveit bor for tida i Bergen, fordi han studerer kunsthistorie. Mulighetene for slikt i Farsund er minimale.

—Framtidsplanene er litt usikre. Kanskje kommer jeg til å ta massekommunikasjon, eller bare drive med tegneserier og ha en jobb ved siden av, sier Tveit.

—Det siste er nok det jeg har mest lyst til, men så var det dette med å skaffe seg en utdannelse, da.

Tegning har ellers interessert unge Tveit fra tidenes morgen. I det minste fra det tidspunkt han steg inn i denne morgen.

—Det var likevel først for et par år siden at jeg fant ut at det var tegneserier jeg ville drive med. For det meste har jeg bare prøvd å trene meg opp selv, når det gjelder bevegelse, vinkling og ikke minst tegnestil, fortsetter Tveit.

—Produksjonen kom liksom ikke i gang for i fjor høst. Siden studiene tar en del tid, er det begrenset hvor mye jeg klarer å få laget.

Tveit har mange tegner-favoritter.

—Will Eisner, Frank Miller, Bilal, Hermann og Alan Moore, er liksom de største gutta for meg. Nå vil jeg ikke si at min strek er så veldig inspirert av dem, men det er klart at jeg har lært mye av å studere deres tegneserier.

Tveit kan ellers avsløre at han er en lidenskapelig fan av voodookabaret-rockesangeren Tom Waits (mannen med rustne sagblad i stedet for stemmebånd).

—Interessen for ham kommer jeg ganske sikkert til å benytte meg av i fremtidige tegneserier, sier farsundingen.

Han har ellers ikke så mye å si om tegneserie-miljøet i Bergen, rett og slett fordi det ikke er så mye som skjer.

—Jeg har bare blitt kjent med en til som driver med tegneserier, innrømmer han, med sukk og stønn i stemmen.

Da TEGN var i kontakt med Tveit, var han forøvrig i full gang med Norsk Kulturråd og Grafills tegneseriekonkurranse.

—Et interessant og meget positivt tiltak, understreker Tveit.

For egen regning har vi lyst til å benytte samme karakteristikk på unge Tveits debutarbeide. La oss håpe det ikke drøyer alt for lenge for han igjen kommer til overflaten.

Tor Sandberg

DAGDRØMMEN

TEGNING: SVEN TVEIT. TEKST OG IDE ER HENTET FRA JON MICHELETS ROMAN «HVIT SOM SNØ» (kap. 15)

DA HAN GIKK PÅ GYMNASET, PÅ ULLERN, HADDE VILLE THYGESEN EN DAGDRØM.

DEN DUKKET OFTEST OPP I MATTETIMENE.

HAN HADDE BEGÅTT EN GRUSOM FORBRYTELSE.....

ELLER EN HELTEDÅD.....

ELLER KANSKJE HELST EN BLANDING AV BEGGE DELER.

RIKTIG HVA DET VAR GREIDE HAN ALDRI Å TENKE UT.

FOR DET STORE MED DAGDRØMMEN VAR AT HAN LØP UT I LØSSNØ PÅ EI VID SLETTE, EI FROSSEN MYR ELLER ET VANN.

HAN HADDE LØPT FRA EN VEI, NED EN SKRÅNING OG UT PÅ DEN STORE HVITE FLATA.

DET VAR MÅNE.

SVEN 1991

GRANSKAUEN STOD SVART BAK HAM!

FRA DEN KOM DE.

FRA DEN SKJØT DE.

DE TRAFF.

HAN FALT FOROVER, SLUKTE SNØ OG SÅ GNISTER.

DE PUMPET HAM FULL AV BLY, SOM DET HETER.

HAN BLE SÅ FULL AV BLY AT HAN SAKK TUNGT NED I SNØEN.

MEN ENNÅ LEVDE HAN.....

.....OG HAN GREIDE Å KRABBE BORTOVER I LØSSNØEN, MENS HAN SLEPTE LANGE BLODSPOR ETTER SEG.

Sven 1991

HAN NÆRMET SEG ET FLAKKENDE LYS.

HAN KRØP.

EN PIKE KOM LØPENDE MOT HAM.....

....MED UTSLÅTT HÅR I MÅNE-LYSET.....

....OG TÅRENE BLINKENDE PÅ KINNENE.

DET VAR ENTEN ANNE-LISE MED DEN STRAMME GENSEREN.....

....MØRKE BARBARA FRA NONNEHJEMMET.....

....ELLER MARIT W. FRA ABBEDIKOLLEN....

Sven 1991

....ALT ETTER SOM HVEM SOM HADDE DANSET BARE EN DANS MED HAM PÅ GYMNASSAMFUNNETS SOIRÉ.

GRÅTENDE KASTET HUN SEG I SNØEN FORAN HAM.
MEN HAN SA BARE:
DER KAN DU SE!
OG SÅ DØDE HAN...
...ENSOM....
...MEN MED HENNE VED SIN SIDE.....
SVEIR 1991
....DER UTE I DET STORE HVITE....

SLUTT

Gjør noe gøy, les SPRINT!

Reporterne Sprint og Kvikk har et problem; De får aldri tid til å slappe av!
Stadig havner de i spennende eventyr hvor mystiske ting skjer... og Sprint og Kvikk løser gåtene!
I Sprint-albumene finner du massevis med humor og spenning.

SPRINT

— verdt å samle!

Spør bladforhandleren etter nyeste SPRINT tegneserialbum.

© Tomas & Jerry © Jean DUPUIS

Introduksjon

til Alan Moore og kunsten å skrive tegneserier

Det er ikke mange dyktige tegneserieforfattere som bare skriver manus, og ikke selv tegner. De store kan telles på en hånd, og de har dominert hvert sitt tiår.

Først var Frankrikes gudfar, *René Goscinny*, som nærmest alene skapte den franske bølgen. Han dominerte 60-tallet. Dernest finnes den fortsatt aktive *Pierre Christin*, også fransk (og belgisk), som særlig satte preg på 70-tallet. Og 80-tallet har frambrakt den langhårete engelske hippien *Alan Moore*.

Alan Moore er for de fleste skandinaviske lesere mest kjent for sine manus til de superheltrelaterte seriene *Vekterne* og *Det glade vanvidd* (begge utgitt på norsk, *Semic*), hvor han samarbeidet med henholdsvis *Dave Gibbons* og *Brian Bolland* (se *TEGN 2-3/91 og 4/91*) som tegnere og i tillegg farveleggeren *John Higgins*. Moore har også, foruten å være gallionsfigur for engelske serier, også vært skapende i andre medier.

Suksess med serier er ha å suksess på det amerikanske seriemarkedet. Etter suksesser som *Swamp Thing*, *Watchmen* (Vekterne) og *The Killing Joke* (Det glade vanvidd), har han fått et stort publikum også utenfor USA, og kanskje særlig i hjemlandet, hvor forlaget Titan har samlet de fleste av hans serier i en rekke tilrettelagte album og bøker. Kommersiell suksess har i tillegg gitt ham betydelig kunstnerisk frihet til å konsentrere seg om mer personlige og smalere utgivelser som den sub-realistiske skildringen av dagliglivet i en liten engelsk landsby; *Big Numbers*, sammen med den spesielle kunstneren *Bill Sienkiewiz*.

Alan Moore er en ekstremt produktiv forfatter som har maktet å holde en gjennomgående høy kvalitet i sin allerede omfattende produksjon. Den viktigste grunnen for dette er hans tildels nyskapende forståelse av hva en tegneserie bør omhandle, og at man selv i de mest banale genrer kan man puste inn intelligent liv og rettelegge temaer og ideer som kan gi mening også etter endt lesning.

Artikkelen, som TEGN trykker med velvillig tillatelse fra Alan Moore, setter søkelys på nettopp manusforfatterens rolle. Alan Moore gir et spennende innsyn i manusforfatterens ensomme verksted hvor tanker og ideer blir til setninger og ord, før de ender opp som handlinger, karakterer og bilder. Til tross for at Alan Moore bestemt velger å være beskjeden, er det likevel skissen til en tegneserie-poetikk. Som rettesnor for unge, håpefulle serieskapere, vil den til tider kanskje være noe basisk og utdypende for den vanlige leser, men mekanismene bak tegneseriekreasjonene har betydning for serieforståelsen generelt.

I tillegg kan den med utbytte også leses som en utdypning av Alan Moores viktigste verk, *Watchmen* (Vekterne). Artikkelen har tidligere vært på trykk i *Comics Journal* (119-121). Den er oversatt og bearbeidet av *Tor Arne Hegna*. Dette er første del av tre, og TEGN planlegger ytterligere oppfølging av Alan Moores tanker i kommende numre.

Tor Arne Hegna
og Finn Bjørklid

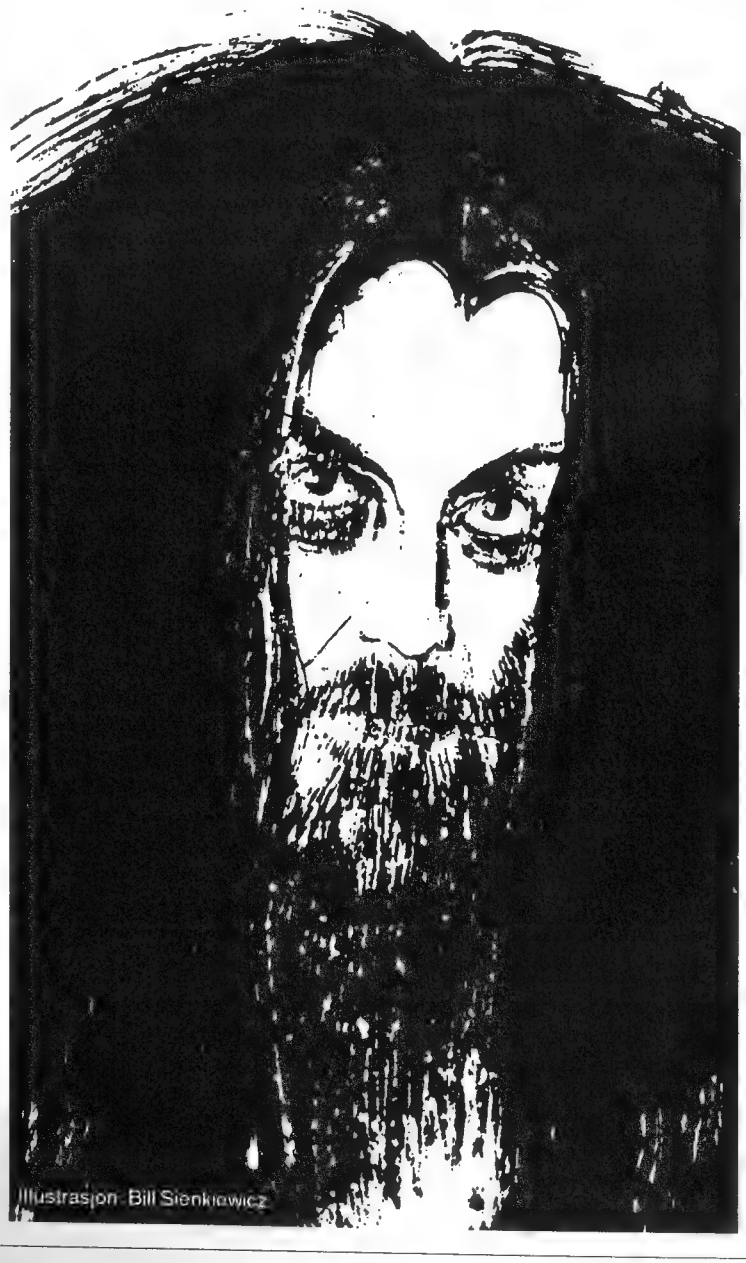

Illustrasjon: Bill Sienkiewicz

Alan Moore:
Del 1

KUNSTEN
å skrive tegneserier

Det største problemet man møter når man skal skrive om kreative aktiviteter, fra skriving til bildilla, er at man ikke klarer å heve seg over rene tekniske informasjoner og opplistingen av anbefalt verktøy.

Jeg vil ikke falle i den samme graven ved å fortelle om hvilken skrivemaskin jeg bruker, og hva slags kopieringspapir jeg synes er best. Den slags opplysninger har overhodet ingen innvirkninger på hvor bra man skriver. Jeg tror heller ikke at en nøyaktig fremstilling av min arbeidsprosess vil være særlig nytte, siden den varierer kraftig fra historie til historie, og dessuten utvikler alle forfattere sine egne reaksjonsmønster i forhold til sin omverden.

Først og fremst, jeg vil slett ikke lage noe som kan gi den minste hentydningen til en *Hvordan-lage-tegneserier-etter-Alan-Moore-modellen*. Å lære en kommende generasjon av kommende tegnere og forfattere om hvordan man skal kunne kopiere generasjonen forut, var en idiotisk idé da forlaget Marvel utga sine lærebøker av typen *How to draw...*, og det ville være like ansvarsløst av meg å instruere kommende forfattere i hvordan de skulle kunne skrive sykelig overdrevne setninger som "daggryet forandret himmelen til et slakterhus..." og lignende.

John Buscema er en dyktig tegner, men serieverden trenger ikke femti personer som tegner nøyaktig som ham, mer enn den trenger femti som skriver som Alan Moore.

Hva jeg vil ha frem, er det som betyr noe i den større sammenhengen; hvordan vi forholder oss til håndverket å skrive tegneserier, istedenfor en detaljert liste over særegenheter. Jeg liker å snakke om de innfallsvinkler og tankeprosesser som ligger bakenfor skrivingen, fremfor måten disse prosessene kommer ned på papiret. Slik jeg ser det, vil måten vi forholder oss til kunsten å skrive nødvendigvis forme det vi skaper. Utifra det som strømmer fra de store tegneserieforlagene, virker det på meg som en stor og medvirkende faktor til serienes generelle livløshet, er de stagnerte tankeprosesser som de utgår ifra.

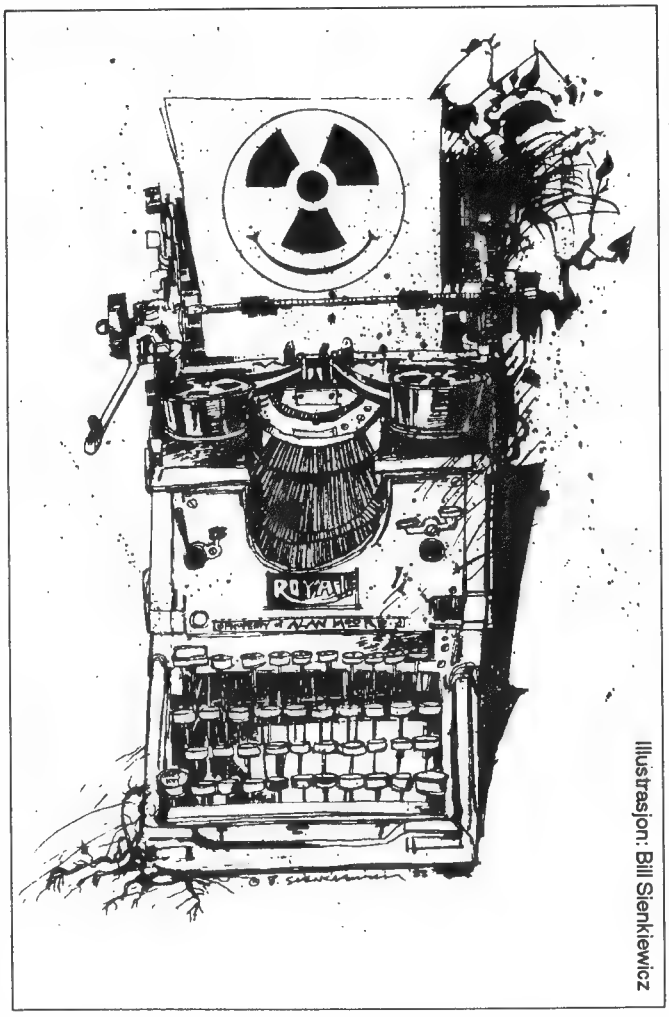

Illustrasjon: Bill Sienkiewicz

Når det gjelder den generelle standarden på tegneserieskrivingen, har jeg en tendens til å se de samme mekaniske forteller-strukturene og de samme innfallsvinklene for karakter-skildringer bli brukt om og om igjen, til et punkt hvor man finner det stadig vanskeligere å forestille seg at det kunne være andre måter å berette på...

Om tegneserien og virkeligheten

Ettersom våre tradisjonelle antagelser om håndverket blir utrangert, synes vi det blir stadig mer problematisk å skape noe som ikke står i forhold til vår raskt foranderlige verden, hvor både tegneserieindustrien og dens lesere faktisk eksisterer. Med forhold mener jeg ikke bare historier om rasediskriminering og forurensning, selv om det er en stor del av helheten, men historier som har en slags mening i forhold til verden omkring oss, fortellinger som viser oss livets natur og sammensetninger i de siste år av det tyvende århundre. Fortel-

linger som er nyttige på en eller annen måte. Det ville selvsagt være lett for tegneserie-industrien å leve komfortabelt på å hengi seg til en utvalgt leserkrets' nostalgia eller enkel eskapisme for en stund. Men den delen av industrien er etter min mening både impotent og ikke verd større tanker enn gratulasjonskortindustrien.

Ordet ligger til grunn

Bakgrunnen for at det å skrive tegneserier, er det som er mest interessant, er at skrivingen kommer helt i starten av prosessen å skape en tegneserie. Hvis tankene bak ikke strekker til, gjør heller ikke det ferdige produktet det. Selv om tegneserien blir tatt hånd om av verdens beste tegner, vil den likevel mangle *noe* som selv ikke den beste farvelegging eller trykk kan håpe på å kompensere. For å forandre tegneserien, må vi forandre holdningene vi har til det å skape dem, og den følgende utdyping skal kun bli sett på som de første beskjedne skritt i den retningen.

Serier er ikke film

Av mangel på et bedre sted å begynne, kunne det kanskje være interessant å starte i det store, med tanker omkring tegneserier og deres muligheter, og arbeide oss innover fra periferien.

Når man skal tenke på tegneserier, må man ha med noen ideer om deres identitet, og i her møter vi vår første vanskelighet. I forsøket på å definere tegneserier, har de færreste gått lengre enn å trekke sammenligninger med andre og mer aksepterte kunstformer.

Tegneserier er omtalt i termer som er kjent fra filmteori, og det meste av det arbeidsvokabular som jeg benytter daglig i panel-direktiver til den tegner jeg måtte samarbeide med, er i helhet hentet fra filmen. Jeg bruker termer som nærbilder, kjøring, zoom og panorering. Det er en hendig måte å presisere visuelle instruksjoner, men det tenderer også mot å definere tegneseriens verdier som identiske med filmens.

Selv om filmatisk tenkning utvilsomt har skapt mange av de beste tegneseriene de siste 30 årene, finner jeg det restriktivt å basere vårt medium på en slik modell. Enhver bruk av filmteknikker i tegneserien må lide under sammenligningen. Du kan selvfølgelig bruke filmatiske billedløsninger for å gjøre arbeidet ditt mer engasjerende og levende enn hva serieskapere som ikke behersker slik e triks kan, men i den endelige analysen vil du ende opp med en film som verken har bevegelse eller lyd.

Bruken av filmatiske teknikker kan høyne standarden på tegneseriekunsten, men om de samme teknikker blir sett på som det høyeste oppnåelige målet for tegneseriekunst, er mediet dømt til for alltid å være en fattig slektning av filmen. Det er ikke godt nok.

created by
LEN WEIN and
BERNI WRIGHTSON
OH GOD...
SWAMP THING
an ALAN MOORE: WRITER * STEVE BISSETTE and JOHN TOTLEBEN: ARTISTS *
LEN WEIN: EDITOR, presentation, assisted by TODD KLEIN: LETTERS
2

Det er ideen som historien egentlig handler om, ikke historiens elementer... Over og under: to sider fra Alan Moores Swamp Thing

Serier er ikke litteratur

Tegneserien er også vurdert i litterære termer, hvor man forsøker å trekke linjer mellom tegneseriesekvenser og litterære former. På den måten er "seriehefte-novellen" modulert utifra den klassiske formelen til forfattere som O. Henry og Saki med en overraskende vending i siste rute. Det er verd å merke seg at tegneserie på mer enn 40 sider blir automatisk sidestilt med en roman, og nok en gang er det tegneserien som lider under sammenligningen. Selv om du i den beste mening i verden forsøker å omtale *Dazzler Graphic Novel* i samme ordelag som du omtaler *Moby Dick*, ber du ganske enkelt om trøbbel. På linje med filmer uten bevegelser og lyd, får vi romaner uten vidd, dybde og mening. Det er heller ikke bra nok.

Arvesynden

For å gjøre ting enda verre, selv om en bruker teknikker fra andre media, er det en tendens blant serieskapere å bli værende i fortiden. Om vi ser på hva som er beskrevet som filmatisk arbeid innen tegneserien, finner vi at vanligvis er det vi ser hentet fra en serieskaper som har nær sagt samtlige av sine filmatiske ideer fra verk av Will Eisner, eller mer nøy-

aktig det arbeid som Will Eisner gjorde 40-50 år tilbake. Det er ikke noe dårlig sted å begynne, men de fleste ser ut til å forbli og ende der også. Will Eisner, i *The Spirit*s beste ting, utnyttet de filmatiske teknikkene fra filmmakere som Orson Welles på en briljant måte. Hans etterapere bruker også Orson Welles filmatiske teknikker, men glemmer at Will Eisner lærte av sin *samtidige* kultur.

Film i tegneserier betyr Orson Welles, Alfred Hitchcock, og kanskje noen få andre, som alle gjorde sine beste arbeid for 30 år siden. Hvorfor er det ikke gjort noen forsøk på å forstå eller benytte arbeid fra nåtidens pionerer som Nicolas Roeg, Altmann eller Coppola, hvis et sant filmatisk uttrykk er hva man streber etter? Hvorfor må tegneseriens litterære verdier være bundet til 30 eller 40 år gammel triviallitteratur?

Seriens egenart

Istedenfor å tilpasse seg de overflatiske likhetene mellom tegneserier og film, eller tegneserier og litteratur, i det håp at noe av den respekt som disse mediene har vil dryppe på tegneserien, ville det ikke være mer konstruktivt å fokusere på de områder hvor tegneserier er spesielle og unike? Istedenfor å holde fast på de filmteknikker som tegneserien benytter, bør vi ikke heller se på de tegneserieteknikker som filmen *ikke* kan benytte?

Seriens kreative problem

En gang ble det trodd at tegneserieindustrien ville bli gjenstand for en endeløs kreativitet og oppfinnsomhet så snart som det ble gitt mer kreativ frihet og delvis eiendomsrett over hva tegnerne eller forfatterne skapte, men så viste det seg at det ikke stemte.

Med noen meget få unntak har mesteparten av det selveide materialet fra de uavhengige selskapene vært etterapinger av masseproduktet som kom først. Det virker for meg som om dette demonstrerer at problemet ikke nødvendigvis er underlagt arbeidsforhold, eller bedre; problemet er nettopp kreativt, og det må løses på et grunnleggende kreativt nivå. Jeg tror ikke at denne løsningen vil komme uten en dramatisk forhøyning av standarden innen tegneserieskrivningen, siden, som jeg har påpekt tidligere, forfatteren er med helt fra begynnelsen av den kreative prosessen.

Jeg vil prøve å vise noen av de problemer og det potensiale som jeg ser i diverse aspekter ved å skrive tegneserier. Nok en gang er problemet å vite hvor man skal begynne. Mengden av overveielser som kommer til syne for selv den enkleste tegneserie er stor, og det spiller ingen rolle hvilken komponent vi starter å undersøke. Alt henger sammen og har innvirkning på hverandre. Derfor kan vi like godt rydde de abstrakte begrepene av vegen før vi fortsetter til de høyere og mer presise aspekt ved håndverket. Et godt sted å starte vil kanskje være ved det som ligger til grunn for alle kreative prosesser, *ideen*.

Hvorfor må tegneseriens litterære verdier være bundet til 30 eller 40 år gammel triviallitteratur?

Ideen

Det er ideen som historien egentlig handler om, ikke historiens elementer eller de hendelser som åpner seg innenfor historien, men hva fortellingen i sin mest grunnleggende form omhandler. Som et eksempel fra mine egne ting (ikke fordi det er spesielt godt som eksempel, men fordi jeg kan snakke med større autoritet enn om andres arbeid), vil jeg trekke frem *Swamp Thing nr. 40, The Curse* (Forbannelsen). Historien handler om de vanskeligheter som kvinner har i et samfunn dominert av menn hvor det allmenne tabu angående menstruasjon var et sentralt motiv. Dette var ikke handlingen i historien, for den omfattet en ung, gift kvinne som flytter inn i et nytt hjem bygd over en gammel indianerstue, og blir besatt av ånden som fremdeles holder til der, og som skaper henne om til en slags varulv.

Er det noe der som ville holde på leserens interesse i ti-femten minutter?

Jeg håper at forskjellen mellom idé og handling er klar, fordi den er viktig og blir ofte ignorert av altfor mange forfattere. De fleste historier i tegneseriehefter har handlinger hvor det meste er en kamp mellom to eller flere motstandere. Resultatet av kampen, som vanligvis involverer noen *deus ex machina* (hjelpere i nød, *overs. anm.)* oppvisning av superkrefter, er også løsningen på handlingen. Foruten de mest vage og meningsløse banaliteter som "det gode vil alltid vinne over det onde", er det ingen virkelig sentral idé i de fleste tegneserier, annet enn ideen om konflikten er interessant i seg selv.

Ideens opphav

Hvor ideene faktisk stammer fra, virker å være et viktig tema for de fleste som vil lære å skrive tegneserier, og det er sannsynligvis det spørsmålet som kreative personer får oftest. Ikke overraskende er det også det spørsmålet som oftest forblir ubesvart. Om jeg derimot under trussel av tortur skulle bli tvunget, ville jeg si at ideene synes å oppstå i et krysspunkt mellom ens kunstneriske inspirasjon og personlige erfaringer.

Å studere andres arbeid vil gi nyttige tips om hvordan man skal kunne forme en idé, men de nødvendige råmaterialene må komme fra forfatteren selv. Formet av deres meninger, fordommer, av alle de ting som har hendt med dem, og alle elementer fra deres liv som har skapt dem til den personen de er.

Det finnes ingen erstatning for praktisk erfaring, og hvis du skal skrive om mennesker, må du legge fra deg tegneseriene, og gå ut og møte noen av dem, fremfor å studere den måten Stan Lee eller Chris Claremont beskriver dem på.

Ideene konkretiseres

Det blir et spørsmål om å endre dine sanser for å legge merke til omstendighetenes små innfall som ellers hadde passert ubemerket, studere dine egne reaksjoner, oppførselen til mennesker og hendelser omkring deg, til du har utviklet et sammenhengende syn på livet og virkeligheten, iallfall såpass at du har et perspektiv på hendelser som vil omskape originale og individuelle ideer til fortellinger.

Eddie Campbell har utviklet et usedvanlig innfallsrikt og sanselig øye for tilværelsens trivialiteter, og det er dette som gir ham muligheten til å endre ting som ellers ville sett dagligdags og ordinært ut til å bli noe som er både avsløø-

rende og morsomt. Jeg mener at du ikke kan lære folk å ha Eddies innsikt og ideer, men at du må bli oppmerksom på hvordan du betrakter livet, og at du da vil oppdage at ideene kommer av seg selv. Sett i det rette lys, blir alt en kilde til ideer.

Bla opp på avisenes finansside og les om den økende internasjonale gjeldskrisen, noe som synes tørt og kjedelig på overflaten, men som faktisk er en ekstremt vanvittig situasjon, og som sannsynligvis vil ha en voldsom effekt på livet til oss alle i de neste ti årene. Finnes det en måte dette kan gjøres interessant, kanskje morsomt eller muligens skremmende på for den vanlige leser?

Hva om du fortalte det som en fantastisk allegori henlagt til en planet med noe så absurd som rotteskinn istedenfor penger. Ville ideen om en gjeng med imbesile skapninger som ødela planeten sin på grunn av noen rotteskinn føles underholdende? Eller hva med å gjøre det til en gravalvorlig og realistisk historie ved å bytte om de store nasjonale interessene som er involvert med enkeltstående mennesker, slik at problemet kan bli sett på i et lite individualistisk plan. Kanskje et utlånsselskap som satser på å skaffe inntekter i en vill og ugjestmild statsalmenning. Er det noe der som ville holde på leserens interesse i ti-femten minutter?

Eventuelt kunne kanskje en hendelse fra din egen fortid bli spiren til en idé. Som barn knep mine foreldre meg i en mindre forbrytelse som jeg var overbevist at de ikke kunne vite noe om. Etter det var jeg lenge overbevist at foreldre hadde en spesiell evne til å vite alt, som de holdt skjult for barn. Av og til virket det som at alle i hele verden hadde den evnen, unntatt meg selv. Jeg var den eneste som var ekskludert fra en massiv telepatisk konspirasjon. Hvis du fortsetter med slik tanker etter fylte ni år, så er du enten paranoid schizofren, eller tegneserieforfatter.

Ved å bruke denne irrasjonelle barndomsfrykten som springbrett, ville det være mulig å komme frem til en slags Ray Bradburisk fantasi om en verden av barn, eller kanskje en stygg, psykologisk skrekkfortelling om paranoia som et fenomen i seg selv, kanskje ved å la barnet vokse opp og bli en merket spion som opptrer inkognito på den gale siden av Berlinmuren, i en verden der hele hans barndoms frykt har blitt klar og ekte?

Husk nå at ideene ovenfor er ikke ment å være gode, de er bare raske eksempler på hvordan brukbare ideer som dukker opp kan bearbeides til historier.

Illustrasjon: Bill Sienkiewicz

Sett ideene i fryseboksen

Jeg burde kanskje peke på at i konstruksjonen av en historie, trenger man ikke nødvendigvis å starte med en idé. Det er absolutt mulig å bli inspirert til å lage en historie ved å ha tenkt på rent abstrakte tekniske muligheter, eller ruteoppbygninger og lignende. Men ved et visst punkt i prosessen, må man likevel ha en sammenhengende idé.

Hvis du tenker på en ålreit fireruters sekvens først, er det fint, men du må videre forsøke å finne ut hvilken stemning eller hva slags idé disse fire rutene best vil fremheve. Som et eksempel på dette fra noe jeg har gjort selv, er de opprinnelige ideene som kom til å bygge seg opp i de fire eller fem første numrene av *Swamp Thing* en håndfull av usammenhengende ideer eller sekvenser uten særlig mening hver for seg. En idé var at det ville være kjekt å lage noe ut av Swamp Things kamuflasje-muligheter, kanskje ha deler av hans bein eller kropp synlig i forkant av en rute, uten at leseren eller de andre personene i scenen forstår at de ser på Sumpvesenet i et par sekunder. Dette ble etterhvert de første to sidene av nummer 22, *Swamped.*

En idé jeg hadde på den samme tiden involverte en måte å få de litt luftige Burma Shave-rimene, som pleide å stå på reklameskilt langs motorvegene i USA, inn i en sekvens av rimlinjer, slik at den siste linjen av rimet "...Burma Shave", var på et reklameskilt og ikke i en boble. Dette ble de siste sidene av nummer 26, selv om jeg ikke hadde noen formening om hvilken form de ville ta, eller hvilken rolle de ville spille. Jeg beholdt ideene i minnet til jeg fant et sted jeg kunne bruke dem, og når jeg trengte å gjøre noe dramatisk med figuren Matt Cable, trakk jeg den frem og brukte den i en bilkræsj-scene. Poenget er at jeg hadde sekvensene på kjøling til jeg hadde en idé til en historie som den ville komplettere. Som jeg sa, man behøver ikke å starte med en idé, men før eller siden er en virkelig idé nødvendig, hvis arbeidet skal ha noen mening i det hele tatt.

Fortsetter i neste nummer

Oversatt og bearbeidet av Tor Arne Hegna

Anmeldelser

Syndfloden

Vann er kilden til hele tilværelsens muligheter; selve materiens første form.

Vannet symboliserer den store moderen, både grav og forbundet med fødsel. I serien *Spiralis* spiller vann en rolle i samtlige album. Enten som irritasjon (regn) eller som trussel (de livsfarlige pirayaene). TEGN har behandlet de foregående albumene med *Spiralis* ganske inngående; det forrige ga vi en noe lunken mottakelse, men det sjette, *Syndfloden*, kan vi glede med at vi er tilfreds med.

Det er en rett kompleks historie, med mange figurer, både gamle og velkjente, som nye. Det åpner med en udefinerbar trussel, vannet forsvinner i Paprikamoos, en bielv til Amazonas (hvorpå vi kan fastslå at fantasilandet Palombia ligger nord for Brasil). Så forsvinner fru Spiralis. Dyrefangeren Bring'm Backalive er i sivilisasjonens siste utpost, bakevjen Flyfortforbi, hvor også en skummel ung dame med rødt hår, solbriller og utrolig flaks med kortstokken befinner seg. Og verdens beste dyretemmer, Noa i klovnedrakt har sitt spill gående løs. Det samme har de to rødhårete naturbarna. Palombias president innvier en gigantisk demning, og der forstår vi hvorfor vannet forsvant. Men dyrene, inkludert fru Spiralis, hvor er de blitt av? Dét er det våre venner i denne forviklingskomedien forsøker å finne ut av.

Løsningens Ark er i dette tilfellet den ekstentriske millionæren Howard Hughes' gigantomane sjøfly, en faktisk historisk hendelse og en del av moderne amerikansk mytologi, som paret Yann og Batem mikser inn og dermed gir fortellingen en fantastisk dimensjon.

Det er mange personer ute og går, handlingen virker tilsynelatende heller ikke helt overskuelig, men manusforfatteren Yann klarer for det meste å binde sammen alle de løse trådene han har slengt fra seg. Det er nok likevel en fordel å lese albumet to eller flere ganger for å få med seg de fleste av fortellingens trådender.

Og fortellingens tittel, syndfloden, kommer virkelig, uten at vi blir fortalt hvorfor. Det er selvsagt demningen som brister, men det blir ikke vist. Men Yann og Batem liker å legge ut tråder og hemmeligheter som muligens blir avslørt i kommende album. Vi får anta det er tilfellet her også.

Konklusjon: ikke helt perfekt, men leseverdig.

Finn Bjørklid

Yann/Batem:
Spiralis 6 — Syndfloden
Overs.: Marit Løkke
Håndtekst: Kåre Stensvold
46 s., kr. 39,50
Semic
ISBN 82-535-1365-8

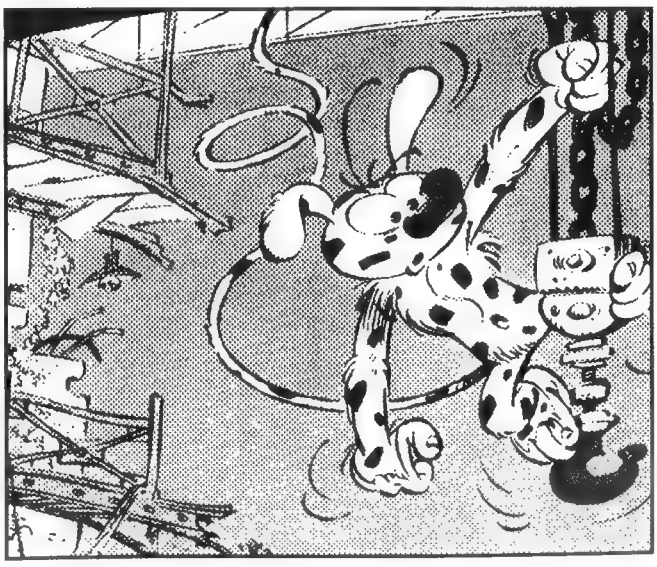

Søt stank?

Jeremiah er både en science-fiction-serie og dessuten en westernserie.

Forfatteren og tegneren bak serien, Hermann, lar seg ikke forvirre av stilblandinger. Allerede i hans rene westernserie, *Red Kelly*, finner man en bevisst anakronisme med en mann med kamera rundt halsen og en veske fra Japan Airlines i hånden. (*Liket i sumpen*, side 26).

Jeremiah foregår i framtidens USA. I hvert album trykkes det på indexsiden en svarthvitt-side fra albumets første bind, som i korte trekk viser at i verden slik vi kjenner den nå, går sivilisasjonen under i en rasekrig. Utover dette blir ikke undergangen forklart i større trekk, ei heller problematiserer Hermann rasespørsmål eller rasismespørsmålet i større grad.

Isteden virker han fornøyd med å la sine to figurer, ungguttene Jeremiah og Kurdy, opptre i westernkulisser som gir rom for enkle eventyr. Til nå er det utkommet femten album i Norge i hva forlaget Semic kaller *Moderne Serieklassikere*. Siste utgivelse er tegnet ifjor, og utgitt i år, og viser at den norske redaksjonen ved Haakon W. Isachsen og Ann-Louis Nerem ikke har en større forståelse av klassikerbegrepet (forklaring bes sendt til TEGN innen neste deadline!). Undertegnedes ringe forståelse av begrepet "moderne klassisker" er at det er en selvmotsigelse á la en "ukjent kjendis", som TEGN i sin tid kom i skade for å skrive...

Jeremiah på krigsstien...

Serien *Jeremiah* hviler på flere enn én selvmotsigelse. Hermann mener vel at det gir ham en dikterisk frihet, som når han i *Apens søte duft* kan la japanske soldater angripe en liten koloni av en gjenforent familie bestående av en smellfeit mor og bebrillet sønn, såret far og søt datter med hang til nært fellesskap med aper.

Aper? Jepp, sjimpanser. Ikke har jeg pleiet nært fellesskap med sjimpanser, men at de stinker tror jeg så gjerne. Det gjør i og for seg *alle* dyr, og disse etterkatastrofen-mennesker som stort sett benytter seg av hester som transportmiddel, burde være vant med lukt. Dog ikke. Ungjenta Alex, ikke uten attributter (som forlaget kaller det), forsøker å forføre Jeremiah, som dessverre har følsom nese, men hans uvørne venn

Kurdy er mindre kresen. Forklaringen er at han lukter esel!

Det er vanskelig å ikke la seg more av et slikt vanvittig fortelleropplegg, men Hermann er slett ikke uten kvaliteter, til tross for at man må svelge en del aper underveis. Historie og plot er ikke hans største styrke, den ligger heller i *hvordan* han forteller den. Selv de mest intetsigende konflikter greier han på et eller annet vis å gjøre interessante og muligens spennende. For meg har det med hans tegnestil å gjøre, den spisse og kvasse rothering-tusjen han benytter, som med naturalistisk energi gjengir natur (landskap og atmosfære) og mennesker med en nesten grotesk fascinasjon for ikke-estetiske detaljer. En spiss, brukket nese med en dråpe under ville være *klassisk* for Hermann.

Anmeldelser

Hvert album har hatt sitt landskap; ørkenen, sumpen, skogen, tåken, steppen, men jeg synes ikke et bestemt landskap peker seg ut i dette. Dog, en gigantisk gylden indianerskulptur av et fjell har tendensen til noe over seg, men dessverre velger Hermann å fortelle resten av historien om natten, slik at dette fjellet ikke blir visualisert utover introduksjonen. Heller ikke har apene noen større betydning i fortellingen, annet enn som visuelle objekter som har pirret tegnerens penn — en ape er et slags grotesk ikke-menneske. Men om mye har falske toner i fortellingen, så klinger tittelen bra...

Selv om piken Alex, et postulat, dør til slutt, og vi muligens forstår en melankoli, ligger dog komikken nærmere. Muligens aner vi her en tretthet hos Hermann som koder at serien om *Jeremiah* går mot slutten, og snart virkelig ender opp med klassikerstatus?

Finn Bjørklid

Hermann:
Jeremiah 15:
Apens søte stank
46 s., kr. 49,50
Semic
ISBN 82-535-1358-5

Hermann — et miniportrett

Hermann er bare fornavnet; den belgiske tegneren, født i Beverce 17. juli 1938, ble døpt _Hermann Huppen_.

Etter skolegangen og et kort opphold i Canada, forsøkte han seg i mange yrker; møbeldesigner, håndverker, arkitektassistent, og dekoratør. Først i 1958 drev han i tegneserieyrket med en speider-fortelling for et ditto blad, redigert av hans svoger.

Møbelindustrien tapte et tilskudd ved at manusforfatteren Greg (Michel Régnier) slumpet til å se denne, og i februar 1966 knyttet han den unge tegneren til seg. I det månedlige bladet *Tintin* (i Norge i det tilsvarende ukebladet *Tempo*) debuterte han med en rekke små dokumentaristiske fortellinger med motiver fra verdenshistorien. Samtidig begynte Greg og Hermann sitt første reelle samarbeid i eventyrserien *Bernard Prince*, om en hvithåret tidligere politimann på en havgående lystbåt i den tredje verden. Ganske vist minner Bernard Prince om en annen fransk detektivserie, Rec Hochets *Allan Falk*.

Med seg på sine eventyr har Prince en liten indisk gutt, Djinn, som har samme rolle som Robin har i *Batman*, nemlig som identifikasjonsobjekt for de yngste leserne. Etter som serien utvikler seg, blir mer realistisk og Hermann en tegner som stiller med større ambisjoner, blir Prince stadig mindre ren, rank og korrekt, men stadig mer rusket og værbitt — og Djinn forsvinner langsomt og sikkert ut av serien. Akkurat som Tintin har Prince sin Haddock, en livsglad fyllik med hjerte av gull ved navn Jordan og funksjon som comic relief. Den rimelig suksessfulle serien varte til 1977.

Hermann er et arbeidsjern, og i 1967 begynte han en samtidig serie, det kvasihistoriske heltedramaet om den numiske røverhøvdingen *Jugurtha*s kamp mot romerriket, etter manus av Jean-Luc Vernal. Serien varte i 12 episoder og ble avsluttet i 1970, bl.a. fordi Hermann året før hadde begynt på en serie han følte mer for, westernserien *Comanche* sammen med Greg. Den rødhårete hovedfiguren het Red Dust (altså engelsk for "støv") på fransk, noe som rimeligvis ikke gikk i Norden, hvor han ble gjendøpt til *Red Kelly*.

Frankrike hadde allerede en meget vellykket western i *Blueberry*, men også *Red Kelly* ble en suksess som varte frem til 1983, hvor det siste albumet utkom. Serien er fra de første korte historiene til de lengre en tradisjonell western med indianeroverfall, lovløse og en taus, hurtigskytende helt. I motsetningen til Bernard Prince som var like kvinneløs som Tintin, finnes det en kvinnelig figur i Red Kelly, som bærer den franske tittelens navn. Serien skiller seg fra Blueberry, slik dansken Steffen Kronborg konstaterer, til midtvestens prærie, mens førstnevnte oppholder seg i den sydlige delen av USA mot Mexico. Det er ranchen og landsbylivet som interesserer Hermann og Greg.

Serien er også preget av italiensk spagettiwestern, som Sergio Leone, både i fortellerspråket og temaet; hvor helten er den eneste som kan fjerne lovløshetens utskudd. Særlig seriens siste halvdel er et eneste langt forsvar for selvtekt. Også visuelt fremviser serien mange heftige voldsscener. "Volden problematiseres her ikke kun i teksten," skriver serie-eksperten Anders Hjort Jørgensen treffende om Red Kelly, "men også i bildene. Kellys hevn fullbyrdes (...) så antiheroisk som tenkes kan. Den fullbyrdes i en mørk bakgate mellom rotter og søppel med en halvt påkledt, forsvarsløs og redd mann som offer."

Hermann har også bidratt med tre album i barneserien *Nic* (1981-83), en ren pastisj over tegneseriepioneren Winsor McCays *Little Nemo in Slumberland*, hvor hans tegnestil ikke kom til sin rett. Mer heldig var nok hans middelalderserie, *Tårnene i Maury-skogen* (første i 1984), som ikke er blitt utgitt på norsk. Noen kommersiell sukess har

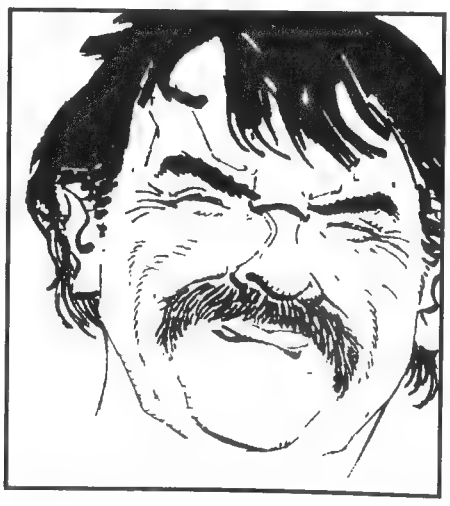

Hermann (Huppen) ved Jean Giraud

den ikke vært, og har nok lidd ved å måtte konkurrere med en rekke dyktige og interessant fransk-belgiske serier med tema fra middelalderen.

Red Kelly ble nedlagt fordi Hermann ønsket å prøve seg selv som manusforfatter, og i 1979 kom hans mest gjennomarbeidede serie til nå, *Jeremiah*. Noen ekte science-fiction er ikke Jeremiah, det er en ren western i framtidsregi og skildrer et primitivt nybyggermiljø med to faste figurer; Jeremiah og partneren Kurdy, som oftest på flukt fra et eller annet eller seg selv og i kamp for overleve i en sønderslått sivilisasjon og mot en allestedsnærværende hensynsløs natur, f.eks. i storm og brann, temaer som gjenkjennes fra tidligere Hermann-album.

Opprinnelig var Jeremiah naiv og godtroende, og måtte stadig reddes av den adskillig mer erfarne og kyniske Kurdy, men etterhvert som serien har utviklet seg har også Jeremiah modnet, og blitt mer kjedelig kanskje. Kurdy, med fjær i hjelmen, tynn og hengslete og med en frynsete moral er ikke like troende til å lure Jeremiah for lommepengene.

Albumene får fortsatt liv i Hermanns skarpe penn som visualiserer både ulike menneskekarakterer og landskaper med frapperende intensitet. Om fortellingene mangler den store kompleksiteten, har den først i det aller siste begynt å minne faretruende om en moderne utgave av *Blake og Mortimer*. Skjønt det skulle nok finnes de nostalgiske seriefanatikere som heller vil dø enn å innrømme slikt. Hermann selv har i et intervju uttalt at hans mål med *Jeremiah* er "å lage en slags amerikansk ballade på bakgrunn av en barsk poesi, men uten sentimentalitet." Allerede i neste album kan arbeidsjernet ha nådd tilbake til målsetningen.

Finn Bjørklid

Kilder:
Steffen Kronborg: Eventyrets mange ansigter, Stavnsager/ Joker 1985
Kulørte sider nr. 38 (1980)

Anmeldelser

Bjørn på frifot

I andre album i serien om Billy Katt, må godeste Billy finne seg i å spille annenfiolin.

Den fantastiske bjørnen Pirmin tar kaka på alle måter. Pirmin er på ingen måter eksepsjonell, bortsett fra at han er en habil sjåfør, og det er vel fortsatt en sjeldenhet blant bjørner. Nei, det som gjør Pirmin så underholdende og besnærende er hans utrolige troskyldighet og uskyldighet. Han tror livet er en dans på roser, og skulle det dukke opp en torn, er det sikkert i beste hensikt.

Slik er Pirmins livssyn, tross alt. For Pirmin er sirkusbjørn og trives ikke med det. Han hater det livet og vil bort og vekk, til sin barndoms fjell. Som når det kommer til stykket, ikke er reelle for Pirmin, annet enn som historier hans mor fortalte.

Men når Pirmin bryter ut av buret for å møte villmarka, er det med en troskyldighet som gjør leseren helt himmelfallen. Som da han rømmer med toget, som blindpassasjer, og undrer på om det er mulig å reservere sovevogn for formålet.

Billy Katt er den gode hjelperen, sammen med den voksne katten Herr Jonas og det nye bekjentskapet Miss Cha-Cha. Riktig en fortryllende kattepus er det snakk om, som i tillegg til å være forfengelig og jålete, viser seg å ha mot og skarpe klør, når det trengs. I tillegg hunden Passopp, som ikke helt forstår hva som er i ferd med å skje. Det varer nokså lenge før han oppdager at Billy og hans kattevenner ikke er utkledte fasaner.

Colman og Desberg har sammen skapt et sprudlende tegneseriealbum med gjennomarbeidede sider hvor detaljerte tegninger gir leseren som krever mye, mye igjen. Her finnes det ikke lettvinte løsninger. Selv ikke når et mangetallig sirkuspublikum skal avbildes.

Duoen gjør forøvrig ved flere anledninger et poeng av at Billy egentlig var en gutt før han ble reinkarnert. Undertegnede forstår ikke helt hvorfor, for selv om Billy er svært så menneskelig av seg, er han slett ikke mer menneske enn de andre dyrene som opptrer i serien.

Flott håndteksting av Kåre Stensvold og mer enn habil oversettelse av Heidi Grinde.

Tor Sandberg

Colman og Desberg:
Billy Katt 2
Villmarken kaller, Pirmin
48 s., kr. 44.00
Semic
ISBN 82-535-1352-6

Nye mopper mopper verst

Toxic Avenger.
Lærkledt muskelbunt med rødglødende maskinpistol?

Nei, heller en slimete stygging med mopp. Superkrefter har imidlertid denne helt egenartede helten. Første framstøt på det norske markedet er å finne i *Magnum Spesial* nummer to for året. Her får vi hele forhistorien til slimklumpen, og de første sære sammenstøt med muskelbyggerzombiene. Samt Djevelen, hans oldemor og resten av den nære familie. For er ikke Toxic Avenger gjennomsnittlig, er så visst ikke superskurkene han omgås, det heller.

Ingrediensene er tradisjonelle nok i og for seg. Det går i slagsmål som jevner hus, og det som ellers måtte være i nærheten, med jorda. Det er vi vant til. Den usedvanlig tørre humoren har vi også opplevd til en viss grad før, som for eksempel i Edderkoppen. Men nettsvingeren tar det hele aldri så langt ut som Toxic Avenger gjør. Det henger vel sammen med sistnevntes uspiselige utseende. Hvordan han ser ut? Ja, omtrent som den stygge broren til Sumpvesenet. Ikke rart dama hans er blind!

Tegningene fungerer i all sin rått tilhogde grovhet, men ikke mer enn det. Rod Ramos gjør jobben sin, for å si det sånn. Tusjer er Val Mayerik, mens Doug Moench har stått for manus.

Tor Sandberg

Ramos,
Mayerik, Moech:
Magnum Spesial
Toxic Avenger
Bladkompaniet

Noe som passer for meg?

I USA opplevde tegneserie-miljøet på midten av åtti-tallet noe av det samme som skjedde i Frankrike ti år tidligere:

Mer eller mindre plutselig kom det en bølge av glimrende nye tegneserie-skapere fulle av gode ideer, originale historier og entusiasme. Navn som Frank Miller, Alan Moore, Bill Sienkiewiscz, Art Spiegelman, Kyle Baker, brødrene Jaime og Gilbert Hernandez, Matt Groening, Bill Watterson, Dave Sim og Dave McKean ga seriene et nytt løft.

Ironisk nok sliter de amerikanske kvalitets-seriene med mange av de samme problemene i dag som de franske voksen-seriene gjorde i sin tid. De strever hardt for anerkjennelse og for å skaffe seg et større publikum, og viktige alternative små-forlag, som gir ut mange av de beste, og tar seg av rekrutteringen, står i konstant fare for å drukne i alt det dårlige som blir pøst ut av de store forlagene.

Daniel Clowes

har du bestemt *ikke* hørt om! I såfall er du en av fire i Norge som leser bladet *Eightball*. Men kanskje blir det flere? I Amerika sitter den ikke helt ukjente David Lynch og leser bladet, og han har bedt Clowes om å få lage film basert på historiene om den tankefulle privatdetektiven Lloyd Llewelyn. I mellomtiden er

Anmeldelser

ikke Clowes større i USA enn at han signerer sitt nye album *Lout Rampage!* uten større tillegg i prisen.

Den igjen

Richard Corben er kanskje den mest kjente amerikanske fantasy-tegneren. han er ofte blitt trykket i bladet *Heavy Metal* og er også kjent for gamle *Comix*-lesere. Hans mest berømte verk er den lange episke serien om *Den*, som opprinnelig kom ut i to album, *Neverwhere* og *Muvovum*. I *Gyldendals Tegneserie-leksikon* (Kbh. 1991) står det: "Titelfiguren Den var den stilfærdige lille jordbo, der blev omplantet til et parallellunivers hvor han fysiskt forvandledes til en muskuløs og skaldet helt i besiddelse af et stort forplantningsorgan. Han er i konstant kamp med onde trollmænd og slætte troldkvinder med store bryster og smale hofter, alt for at beskytte sin elskede og forhindre de onde magter i at vinde Inkalen der giver trolddomsmagt." Er ikke dette fantasy-serie på sitt beste, så vet ikke jeg.

Corben gir nå ut i kjapp rekkefølge tre album som fortsetter historien, nemlig *Den 3: Children of Frie, Den 4: Dreams* og *Den 5: Elements*

Canada

Kanadieren Dave Sim kom i 1977 på den morsomme ideen å lage en intelligent og godt laget serie om anti-helten *Cerebus The Barbarian* i trehundre hefter. Her skulle han fortelle historien om Cerebus fra fødsel til død. Og dette skulle være den absolutte motpolen til den vanlige amerikanske superheltserien som bare fortsatte og fortsatte uten at helten noengang forandret seg.

I 1992 har Sim allerede kommet halvveis, og på vegen har han utviklet seg til å bli en av de mest elegante tegneserietegnerne. En fin anledning til å bli kjent med serien, er samleboka *Church & State vol 1*, som samler fra hefte 51 og utover. Det er den tredje samleboka som er utgitt, og flere kommer i løpet av året.

Brukne hjul

Wendy og Richard Pinis serie *Elf Quest*, eller *Alvefolket* som den heter på norsk, er en historie for seg. På norsk finnes det foreløpig tjue album, i Amerika er det gitt ut ytterligere sytten hefter, som senere er fargelagt og gjenutgitt i store samlebøker. I mars utkom heftene 5-8 i serien *Kings of the Broken Wheels* som er vol 8 i *The Complete Elf Quest*. I juni starter Pini opp en ny hefte-serie, *The Hidden Years*, denne i farver.

MANGA! MANGA!

Manga betyr som kjent tegneserie på japansk, for eksempel Katsuhiro

WHAT A PATHETIC TRIO! WHAT AN ANT-KISSER!
THAT'S THE LAST TIME I'LL EVER HAVE ANYTHING TO DO WITH HIM! FRAGGIN' FRATBOY!
PEST! HEY, MISTER!

Fra Peter Bagges "Hate"

Otomos framtidsvisjon *Akira*. Dette er en meget god spenningsserie med fine tegninger og filmatisk handlingsforløp, noe som er typisk for japanske serier. Denne serien har stått modell for den vellykkede voksen-tegnefilmen (ikke noe suspekt i betegnelsen!) om Akira, som er blitt vist rundt om i Europa og har oppnådd kultstatus, spesielt i England og Frankrike. Men best er nok serien som består av 37 hefter, og som Marvel/Epic nå samler tre og tre i bøker. Til nå finnes det fem av dem. Andre spennende japanske serier er *Crying Freeman, Gunhed, Appleseed, Mai The Psychic Girl*, og *Nausicaa*.

Komiske lettelser

Comic Relief er kanskje det beste tegneseriemagasinet i Amerika, I bladet samles månedens beste *political cartoons* (som i USA gjerne kan bety en seksruters tegneserie) fra *Toles, Oliphant, MacNelly* og andre. Disse avistegnerne har en så forfriskende original symbolbruk og bitter selvironi på sitt lands vegne at jeg må tenke på de russiske avistegnerne og plakat-kunstnerne for å finne noe tilsvarende. Men bladet inneholder også mye mer. Her samles snodige notiser, artikler av stand-up satirikere som Joe Bob Briggs, Ian Shoales og Stephanie Brush, og til slutt kommer siste måneds *Calvin & Hobbes, Far Side, Doonesbury*, Matt Groenings *Life in Hell*, Berke Breatheds *Outland* med flere.

Gamle helter

En av fjorårets beste serie-nyheter var Will Eisners

__Håkon Strand__ har sitt daglige virke i bokhandelen Tronsmo (serieavd.) i Kristian Augusts gate i Oslo, og dermed god anledning til å følge med seriemediets vel og virke. Unntatt i helgene, da spiller han fotball.

Anmeldelser

208-siders tykke album *To the Heart of the Storm*. Ingen bombe, kanskje, men etter den noe slappe *City People Notebook* for et par år siden kunne man kanskje tenke seg at den gamle mester endelig hadde gått tom. Det er selvsagt bare tull, mannen er tross alt bare knappe 75 år gammel!

I år gir han ut en serie i tre hefter under samletittelen *Invisible People*. Her fortsetter han på et tema som han alltid har vært engasjert i; hvordan anonymitet og isolasjon preger livene til folk i storbyen.

Omgivelsene er kjente, New York i 30-årene. I den første delen Sanctum følger vi livet til Pincus Pleatnik, et beskjedent individ som plutselig kommer opp i den absurde situasjonen at han blir oppfattet som et ikke-menneske etter en feil på nekrolog-siden i den lokale avisa. Til nå i livet har han søkt anonymitet som et forsvar mot verden, men nå må han bruke alle krefter til å erklære sin eksistens overfor arbeidsgiver, huseier, politi og omgivelsene rundt ham for å bli anerkjent.

I løpet av året kommer så del to; *The Power*, og del tre; *Mortal Combat*. Kanskje Semic finner det passende å feire 75 årsjubilanten med en utgivelse?

God Barks

Det glimrende donaldistiske forlaget Gladstone har nå fått overta en del av Disney-utgivelsene igjen, og comeback'et er en ambisiøs albumserie de har kalt *The Complete Carl Barks Library of Walt Disney's Comics and Stories in Color*. Denne serien skal bli nesten like lang som tittelen, nemlig 51 album. Utgivelsen er planlagt å være månedtlig. Her blir den store Donald-tegneren samlet på den aller fineste måten, i nydelige farver og i tillegg følger det med albumene et samlekort hver gang, hvor de aller viktigste heltene og skurkene i Carl Barks' univers får sin lille biografi.

Gladstone har også på trappene et album som omhandler og inneholder forskjellig Barks-kunst, blant annet de kjente oljemaleriene, mange skisser av *The Old Duck Man*, men også kinesiske porselensfigurer! Tittelen er *Carl Barks & The Disney Ducks*.

Mikke Mus blir ikke helt bokløs i år han heller. Nå har *The Art of Mickey Mouse* kommet ut på Hyperion, og denne boka samler muse-kunst av Andy Warhol, Moebius, Breathed, Swarte og mange andre.

Under jorda

Larry Gonick er en gammel hippie som er kjent på norsk med Cappelen-utgivelsen *Ned fra trærne* for noen få år tilbake. På amerikansk heter den *The Cartoon History of the Universe*, og er en svært alternativ beretning om universets historie fra det store smellet og utover. Gonick har hatt en lengre pause før han nylig kom tilbake for fullt med vol 8 i serien som heter *Is Everything Sacred?* og tar for seg Indias historie 2500-200 før Kristus.

Heftet gir deg all nødvendig informasjon om kastesystem, hellige kuer og tips på vegen mot Nirvana, samtidig som den fører deg trygt gjennom historien. veldig informativt og utrolig morsomt. I det niende heftet *Jaded Princes* havner vi i det antikke Kina. Samtidig foreligger Gonick og Hoffmans *The Cartoon Guide to Physics* på 256 sider, hvor de tar utgangspunkt i elementær newtoniansk fysikk (alt du har ønsket å vite om tyngdeloven og aldri våget å spørre om med mere). Det hele er vanvittig, men slett ikke upålitelig som lærebok.

Hater, hater ikke

Peter Bagge er Amerikas svar på Chr. Nielsen. Førstenevnte har et blad gående som heter *Hate* hvor det fortelles hverdagshistorier om karikerte figurer som Buddy Bradley, Girlie-Girlie og andre, enten de sitter foran TV-skjermen med øl, potetgull og tungsinnet sitt, er på vei til en fest de ikke vil gå på eller er hjemme og prøver å overleve den psykotiske familien sin som ikke forstår noen ting. Skal man starte et sted, kan man like godt ta en overdose, f.eks. en av samlerbøkene som den nyeste *The Bradleys*.

Og når vi først er inne på amerikansk undergrunn, så ikke glem kongen selv, Robert Crumb. Han har stadig gående utgivelsen av *The Collected Robert Crumb*, som p.t. er oppe i åtte bind. Nå har forlaget Fantagraphics også satt i gang med en parallell-utgivelse; *The Robert Crumb Sketchbook*.

Rock'n'roll

For noen år siden dukket det opp et blad spesielt beregnet på "Deadheads", altså tilhengerne av den gamle syregruppa fra San Fransisco; The Greatful Dead. Tittelen er likelydende; *Greatful Dead Comix*. Til nå er det utgitt fem numre, og flere er på vei. Her har tegnere som Timothy Truman, Rand Holmes, Moebius og Gilbert Shelton tatt for seg av sangtekster og gamle Greatful Dead-legender fra turneliv og laget morsomme, nostalgiske serienoveller. Snart er en samleutgave på 128 sider klare fra forlaget Hyperion.

Den uhøytidlige rockegruppa med de morsomme LP-titlene, The Residents, får også tegnifisert sine sangtekster når Dave McKean, Kyle Baker og John Bolton med flere lager tegneseriealbum av LP'n *Freak Show*.

Fra Hernadez' Love & Rockets

Klassikere

På et passende tidspunkt for nye Pogo-lesere i Norge (se forøvrig forrige TEGN), så begynner Fantagraphics en utgivelse av Walt Kelly's *The Complete Pogo*. Første album samler fra 1948 og 1949, og en del av disse stripene har aldri vært trykket før, verken i aviser eller bøker siden det er striper som Kelly tegnet før serien ble antatt i avisene.

Ellers er det svært gode tider for folk med sans for de gamle klassikerne (og god råd kanskje), som nå kommer i flotte utgaver i tur og orden; Winsor McCays *Little Nemo in Slumberland*, George Harrimans *Krazy Kat*, Cliff Sterrets *Polly & Pals*, Alex Raymonds *Flash Gordon*, Al Capps *L'il Abner*, Frank Hamesons *Dan Dare*, Milton Caniffs *Terry & The Pirates* og videre.

Men det mange savner mest er opptrykk av de klassiske Tarzan-historiene til Burne Hogarth, lar vente på seg. I mellom-tiden kan man kanskje glede seg over en en ny, vakker bok med tegninger av *The Master of Dynamic Figure Drawing*, den 144-siders tykke *The Arcane Eye of Hogarth*.

Håkon Strand

Gamle TEGN blir som nye...

TEGN 1/86 (29,-)
Claire Bretecher,Conan, Katten i historien, Torstein Gundersen, Oversette Donald, Knut Borge. *(UTSOLGT!)*

TEGN 2/86 (29,-)
Doonesbury, Mort Walker, Comics'86 i Sverige, Bjørn Osland, Katt/kvinne. Blueberry. *(UTSOLGT!)*

TEGN 1/87 (29,-)
Will Eisner (intervju & omtale), Indian Summer-debatten, John Kåre Raake, Donald-analyse. *(Få igjen!)*

TEGN 2/87 (29,-)
Don Martin, Hugo Pratt, Julius Svensen, Ivan Andreasen, Kent Aske Jensen, Cosey & Jonathan, Freddy Milton.

TEGN 3/87 (35,-)
Tema: Franske serier. Minoritetsserier, Jean Moebius Giraud, Jon Sveinbjørn Jonson, Vindens passasjer, Tor Bomann-Larsen, Edgar P. Jacobs.

TEGN 4/87 (35,-)
Utstilling i Oslo, F'Murr, Art Spiegelman & MAUS, Jødenes polske lideles-historie, Bomann-Larsen-intervju, Pusur/Garfield.

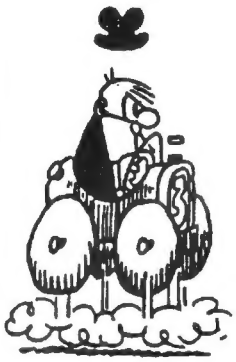

TEGN 1/88 (35,-)
Fantomet: Myte/virkelig-het. Eirik Ildahl, Peter Haars & Kåmiks, Espen Schei, Mezieres & Christin, Japanske serier, Jerry Dumas.

TEGN 2-3/88 (64,-) dobbel
Jon Gisle, Serie-teori, Rock & tegneserier, Pesta: Ousland & Ildahl, Den mystiske mannen — serieklassiker (26 sider!). Milton Carniff, Meningen med livet, Tyske motorsykler.

TEGN 4/88 (35,-)
Donald Duck: Carl Barks, tegnefilm, Walt Disney, Chr. Nielsen, Jodorowsky, Serier i Kenya,

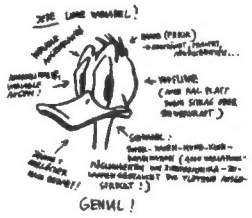

TEGN 1/89 (35,-)
Knut Westad, Morten Myklebust, Ola A. Hegdal, Serie-teori, Tintin-slakt, Sensur.

TEGN 2/89 (35,-)
Kunst & serier, Tardi & krigen, Bomann-Larsen, Krazy Kat, Skurker i tegneserier.

TEGN 3/89 (39,-)
Verdens dårligste serier, Robert Crumb, Svenske serier, Dialektikk i Donald. Serier & reklame.

TEGN 4/89 (39,-)
Batman: film & historie, Serieutdannelse, Finske serier, Humor, Damlog, MAD, Hits & Tits.

TEGN 1/90 (39,-)
Enki Bilal, 80-tallets beste serier, Katolsk bakholds-angrep, Gutta på skauen, Auclair, Klær i serier, Å snekre serier, Utstilling, julebord & priser.

TEGN 2/90 (39,-)
Annie Goetzinger, Sergio Aragones, J. Lob, Midt-sideplakat, Olaf Gul-brandsen-serie, Jersey.

TEGN 3/90 (35,-)
Dick Tracy: film & historikk, Knøttene 40 år, Knut Nærum, Serier i avis og i data, Chr. Nielsen, Propaganda-serier.

TEGN 4/90 (39,-)
En sinnsyk verden: Intervju med redaktører i Pyton og MAD, Verdens tøffeste melkemann, Tore Knutsen, Kunst & Håndverksskolen, Serier.

TEGN 1/91 (39,-)
Steffen Kverneland & De knyttete never (!!!), Avistegneren Herb, Don Rosa, Carl Barks, Werner Brothers (tegnefilm), Latigo.

TEGN 2-3/91 (62,-) dobbel
Arild Midthun, Terje Nordberg, Brian Bolland, Lena Ackebo, serier & data (innføring), Hal Foster & Alex Raymond, TEGN-index, GNU (musikk), TEGN i Tiden.

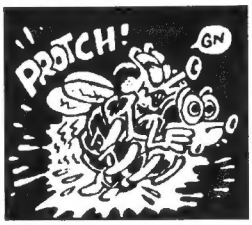

TEGN 4/91 (35,-)
Sussi Bech (intervju), Rocketeer, Amerikansk vold: nyere serier fra USA, Frank Miller, Dave Gibbons, TEGN i Tiden: kaniner, Satan, Sverige, Svineri på boks.

TEGN 1/92 (39,-)
Torpedo, Mandryka, Thore Hansen, Lord Horror, Sandman, Walt Kellys Pogo, Tegnefilm, Claus Deleuran, Julebord

Bestill før Haakon Magnus!

—Kunnskap ruster ikke!

Det er fortsatt mulig å skaffe gamle numre av TEGN.
Har finnes spennende artikler og serier som man ikke finner i leksikon. Evig eies kun det leste. Ryktene forteller også at TEGN er blitt samle-objekter. Merk at prisen varierer en smule. Her kommer redaksjonens rot leseren til gode! Ved å anskaffe gamle TEGN nå, får man 15% rabatt på ut-salgsprisen, og vi betaler portoen (Tilbudet gjelder bestilling av tre blader eller mer). Noter ned numrene på de bladene du er interes-sert i, legg sammen prisen, trekk evt. ifra 15% (hvis ikke så gjør vi det), send inn be-stillingen på et post-kort, eller forskudds-betal via TEGNs post-giro. Send postkortet til TEGNs adresse hvor Tor Ødemark venter i spenning på pakke inn nettopp dine klassiske numre. (OBS: Ikke ring inn bestillingen til redak-tøren, da tar det tre ganger så lang tid, og sjansen er stor for at han glemmer hele greia.) Uten tillegg i prisen vil Tor Øde-mark også signere bladene om det ønskes spesielt...

TEGN
Postboks 162
1473 Skårer
Postgiro
4 37 21 08

Nye TEGN blir som gamle...

Vi har tidligere argumentert for lykken i den spalten; og den finnes — i et abonnement på TEGN!

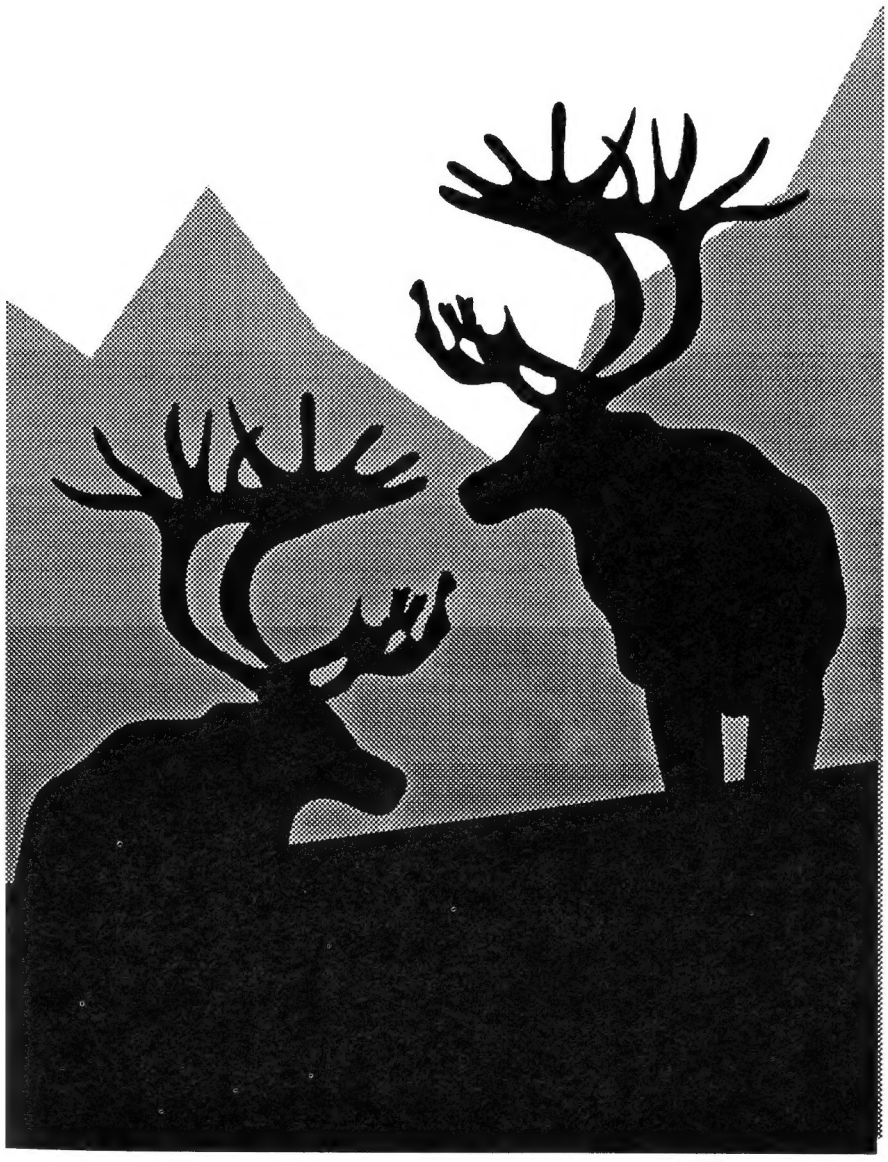

Ikke en så overraskende slutning, kanskje. Men la oss da overraske med argumenter for et abonnement for annet blad, TEGNs søsterorgan i Finland; *Sarjainfo!*

Det er en grunn til dette. Sarjainfo snakker pent om TEGN (tror vi!):

"Tegn on Sarjainfon kokoinen lehti komeilla värikansilla. Sen haastattelut ovat pitkiä, kuvitus melko niukkaa ja taitto hyvin tavanomainen, etten sanoisi tylsä. Tässä numerossa haatatellaan jälleen uutta Ankkakykyä Don Rosaa, jota pidetään uutena Carl Barksina. Muut haastateltavat ovat Latico-lännensarjaa piirtävä Stan Lynde ja oslolainen Steffen Kverneland, jolta löytyy myös lyhyt sarjakuva näytteeksi. Hänellä on vahva japersoonallinen tyyli. Tegn kurkistaa myös animaation maailmaan: tässä numerossa alkaa animaation historiaavalottava artikkelisarja".

Dette hørtes såvidt pent ut at vi anbefaler et abonnement på Sarjainfo, spesielt nå som det nordiske samarbeidet er et faktum. Sarjainfo har adresse: *Suomen sarjakuvaseura r.y., PL. 927, 00101 Helsinki, Finland, postgiro 351647.*

Om lesernes finsk-kunnskaper ikke er hva de har vært, tør likevel også anbefale et abonnement på TEGN. Det er det vi kaller dobbel lykke!

Med vennlig hilsen
for TEGN
Tor Ødemark

TEGN *er gir stadig nye grunner til abonnement!!!*

Et abonnement på TEGN koster kun kr. 145,-, og da får hele fire (4) smellfeite blader i postkassen, og postmannen vil tippe at du er intelligent (og få rett!).

Betal *kr. 145,-* på *postgiro 4 37 21 08* til

TEGN

Postboks 162, 1473 Skårer

Putt en tiger på tanken!

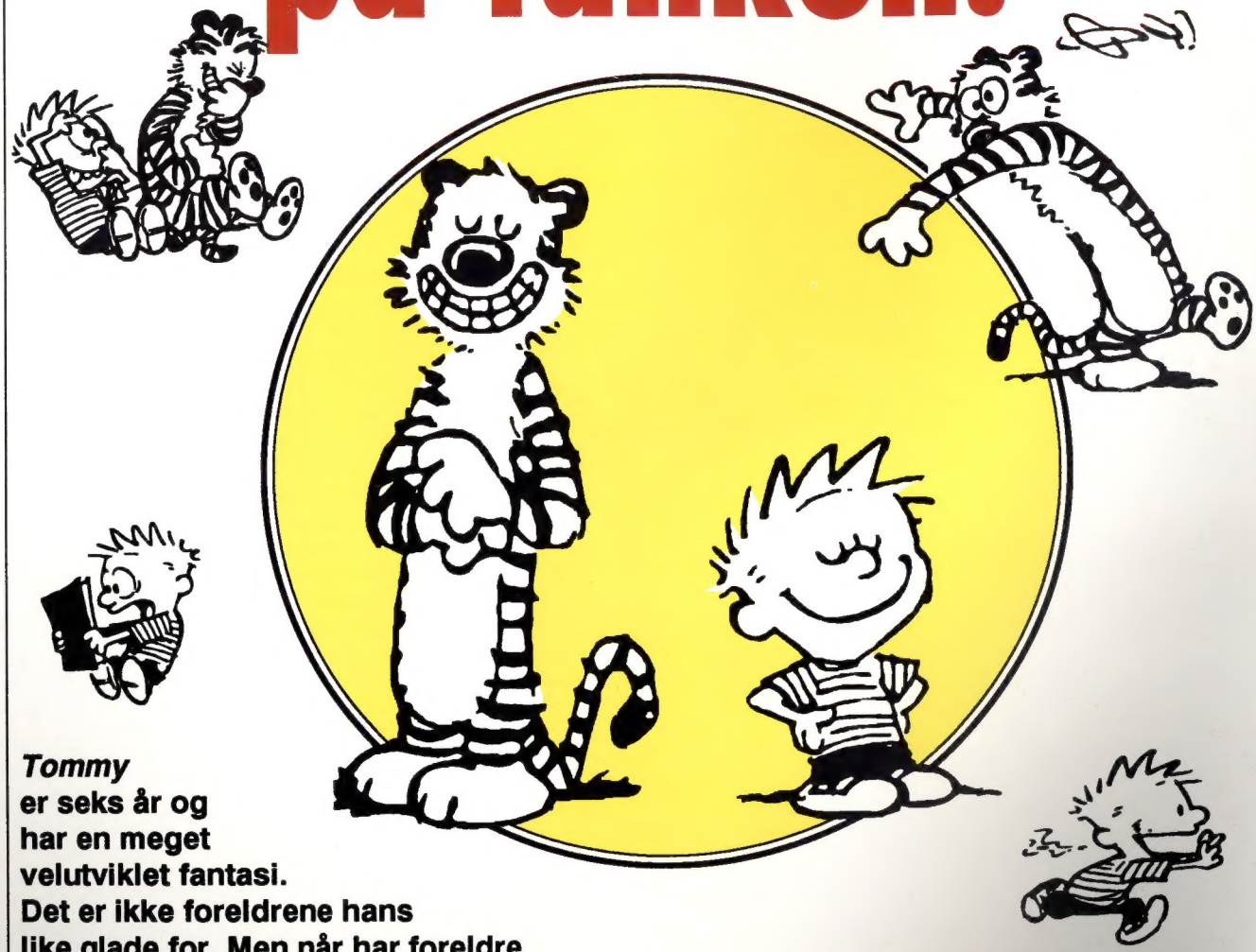

Tommy er seks år og har en meget velutviklet fantasi. Det er ikke foreldrene hans like glade for. Men når har foreldre skjønt noe som helst? De tror for eksempel at Tommys beste venn — *Tigern* — bare er et utstoppet kosedyr. Tommy vet bedre, og det gjør vi også som kjenner vennen i den oransje pelsen.

Bill Watterson, mannen bak den mesterlige tegneserien, har på en genial måte klart å beskrive et barns verden, full av fantasi, tanker og påfunn. Du blir glad i denne tegneserien. Tommy er et fenomen. Han har millioner av fans. Er *du* en av dem?

Møt verdens kuleste tøytiger!

—Hver måned fra Bladkompaniet

TEGNart